

DISKURZUS

A Batthyány Lajos Szakkollégium tudományos folyóirata

BUJÁKI LÁSZLÓ

Közös menekültügyi együttműködés és kvótarendszer
bevezetésének kihívásai az Európai Unióban

DORNFELD LÁSZLÓ

A kiberbűnözés elleni küzdelem kihívásai

JUHÁSZ LÍVIA

Halálbüntetés, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés
és alternatív büntetések

BESENYEI FRUZSINA TÜNDE

A nemzetközi kulturális örökség- és műkincsvédelem terrorizmus
által fenyegetettsége az Iszlám Állam példáján keresztül

KIS KELEMEN BENCE

A halálbüntetésről

2015
(V. ÉVFOLYAM)

KÜLÖNSZÁM

DISKURZUS

A SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMÁNAK TUDOMÁNYOS FOLYÓIRATA | GYŐR

ÖTÖDIK ÉVFOLYAM | 2015/KÜLÖNSZÁM SZÁM.

KÉZIRAT LEZÁRVA | 2015. OKTÓBER 1.

FŐSZERKESZTŐ | DR. KÁLMÁN JÁNOS
SZERKESZTŐ | DR. KELEMEN ROLAND

A KIADÓ KÉPVISELŐJE | DR. KÁLMÁN JÁNOS

A SZAKMAI BIZOTTSÁG ÁLLANDÓ TAGJAI | DR. BENDE-SZABÓ GÁBOR CSC, EGYETEMI DOCENS,
DR. KOVÁCS GÁBOR PHD, EGYETEMI DOCENS,
DR. SZEGEDI ANDRÁS PHD, EGYETEMI DOCENS,
DR. SMUK PÉTER PHD, EGYETEMI DOCENS,
DR. SULYOK GÁBOR PHD, EGYETEMI DOCENS.

A SZAKMAI BIZOTTSÁG MEGHÍVOTT TAGJAI | DR. ERDŐS CSABA PHD, EGYETEMI ADJUNKTUS,
DR. GYŐRY CSABA, EGYETEMI TANÁRSEGÉD,
DR. KECSKÉS GÁBOR PHD, EGYETEMI ADJUNKTUS,
DR. KÖHIDI ÁKOS PHD, EGYETEMI ADJUNKTUS,
DR. SZIGETI CECÍLIA PHD, EGYETEMI DOCENS.

A BORÍTÓ DR. KESERŐ BARNA ARNOLD MUNKÁJA.

MINDEN JOG FENNTARTVA. BÁRMILYEN MÁSOLÁS, SOKSZOROSÍTÁS, ILLETVE ADATFELDOLGOZÓ
RENDSZERBEN VALÓ TÁROLÁS A KIADÓ ELŐZETES ÍRÁSBELI HOZZÁJÁRULÁSÁHOZ VAN KÖTVE.

A 2015. ÉVI KÜLÖNSZÁM SZÁM MEGJELENÉSÉT A TÁMOP-4.2.2.B-15/1/KONV-2015-0002 SZÁMÚ
PROJEKT TÁMOGATTA.

MEGJELENIK | FÉLÉVENTE, A/4-ES FORMÁTUMBAN
FELELŐS KIADÓ | SZÉCHENYI ISTVÁN EGYETEM DEÁK FERENC ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR
BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUMA
Cím | 9027 GYŐR, BUDAI ÚT 12.
HONLAP | [HTTP://BLSZK.SZE.HU](http://BLSZK.SZE.HU)
NYOMDAI KIVITELEZÉS | ART-PR 2005 KFT, CSORNA
ISSN | 2062 –5715

©BATTHYÁNY LAJOS SZAKKOLLÉGIUM, 2015.

©A SZERZŐK, 2015.

TARTALOM

BESENYEI FRUZSINA TÜNDE

A nemzetközi kulturális örökség- és műkincs védelem terrorizmus általi fenyegetettsége az Iszlám Állam példáján keresztül 3

BUJÁKI LÁSZLÓ

A migráció európai és állami szabályozásának kihívásai – Közös menekültügyi együttműködés és kvótarendszer bevezetésének kihívásai az Európai Unióban 13

DORNFELD LÁSZLÓ

A kiberbűnözés elleni küzdelem kihívásai 27

JUHÁSZ LÍVIA

Halálbüntetés, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés és alternatív büntetések 36

KIS KELEMEN BENCE

A halálbüntetésről..... 50

SUMMARIES..... 60

SZERZŐINKHEZ (A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI)..... 62

TÁMOGATÓINK 64

A NEMZETKÖZI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG- ÉS MŰKINCSVÉDELEM TERRORIZMUS ÁLTALI FENYEGETETTSÉGE AZ ISZLÁM ÁLLAM PÉLDÁJÁN KERESZTÜL

Absztrakt

Dolgozatomban a nemzetközi kulturális örökségvédelem és a terrorizmus közötti összefüggéseket, valamint az ezekkel kapcsolatosan felmerülő egyes nemzetközi jogi kérdéseket vizsgáltam.

A közösségi médiából napi szinten értesülhetünk a Közel-Keleten zajló, több ezer éves ókori műemlékeket célzó terrorista támadásokról. Az Iszlám Állam által idealizált kalifátus-rendszer azonban nem tűr semmit, ami politeista és bálványimádó jelentést hordoz magában. Az érme másik oldala azonban azt mutatja, hogy ismét virágzik a Szíriából és Irakból származó műkincsek illegális kereskedelme. A transznacionális bűnszervezetekkel és a kulturális javak megőrzésével tehát egyaránt számolnia kell a nemzetközi közösségnek.

A válsághelyzet jogi és gazdasági körülményeit elemezve a számos válaszlépés lehetőségei közül az ICTY gyakorlatából is ismert kulturális genocídium-eszme megreformálása és az ENSZ Biztonsági Tanácsának szankciói jelenthetnének megoldást a de facto illegitim kormányzattal szemben.

Kulcsszavak: nemzetközi jog, kulturális örökség, terrorizmus, műkincsek, UNESCO, Iszlám Állam.

BEVEZETÉS

Napjainkban különösen fontos, hogy a világban előforduló kihívások és válsághelyzetek milyen módon fejthetik ki hatásukat, és a kritikus időszakokban maga a nemzetközi közösség milyen eszközökkel és intézkedésekkel élhet e jelenségek megfékezésére.

A közösségi médiában vezető helyet foglal el az Iraki és Levantei Iszlám Állam, közismertebb nevén az Iszlám Állam (a továbbiakban: ISIS) radikális terroristaszervezet mindennapos vérengzése és ténykedése a közel-keleti területeken, egy önálló vezetésű kalifátus-rendszer kiépítésének érdekében. Ennek egyik legfőbb indoka, hogy a médiapolitika és a tömegtájékoztatás a militáns propaganda egyik legmeghatározóbb szöcsöveként funkcionál a XXI. században. A terrorizmus kommunikációja pedig erős, a széles nyilvánosságnak és társadalmi köröknek címzett üzenetek pedig a nemzetközi közösség negatív visszhangját idézik elő, és az együttes fellépés szükségességét sürgetik. Azonban most a nemzetközi közösségnek az emberi jogok védelmén túl, egy újonnan fenyegetett célcsoport védelmére kell megoldást találniuk: a kulturális örökségvédelem alatt álló, valamint a történelmi és régészeti szempontból is kiemelkedő műkincsekére. 2015 februárjában az ISIS közzétett egy videót az interneten, melyben a második legnagyobb iraki múzeum, a Mosul Múzeum ókori kincseit semmisítik meg, valamint ezt követően, szintén videofelvétellel reprezentálva rohanták le a közel 3000 éves asszír városok, Nimrud és Hatra történelmi helyszíneit. Legutóbb rövid ellenállást követően az ókori Szíria egyik legjelentősebb kulturális és kereskedelmi központját, Palmyra városát foglalták el az ISIS katonák, felbecsülhetetlen mértékű pusztítást végezve az örökségvédelmi területeken. E korántsem befejezett eseménysorozat volt a kiindulópontja egy olyan nemzetközi fellépésnek, melynek eszközei és lehetséges megoldásai jelenleg is napirenden vannak.

Dolgozatom célja, hogy a terjedelmi korlátokra tekintettel elemezzem az elmúlt hónapok ISIS által végbemenő kulturális pusztításait Irak és Szíria területén, bemutassam a terrorizmus és műkincs-felhasználás között fellelhető okozati összefüggéseket, összegezzem az eddig megvalósult válaszlépéseket a nemzetközi közösség oldaláról és lehetséges jogi megoldásokat sorakoztassak fel a probléma megoldására.

1. A KULTURÁLIS GENOCÍDIUM ÚJABB PÉLDÁJA?

Az első nyilvános, médiában is megjelent nyilatkozat a mosuli múzeumrongálást követően, az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete (UNESCO) főigazgatójához, Irina Bokovához fűződik. Bokova szerint „*Kulturális tisztogatás, a kulturális örökség tudatos lerombolása zajlik, melynek célkeresztjében az Irakban élő különböző közösségek állnak. (...) az Irakot sújtó kulturális tisztogatás semmit*

¹ A Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakos hallgatója, aki tanulmányával a Batthyány Lajos Szakkollégium Batthyány-esszépályázatán különdíjban részesült.

és senkit nem kímél: az emberi életet, a kisebbségeket sújtja, és az emberiség több ezer éves kulturális örökségének szisztematikus pusztításával jár.”²

A kulturális tisztogatás, más néven kulturális genocídium kifejezés gyakorlati alkalmazása tulajdonképpen nem idegen a nemzetközi jog számára. A genocídium fogalmat Raphael Lemkin lengyel jogász 1944-ben vezette be a tudományos gondolkodásba.³ Az 1948-as genocídium egyezmény tervezetének II. cikkében⁴ még szerepelt a „*cultural genocide*” kifejezés, melyet Lemkin egy közösség kulturális értékének szisztematikus megsértéseként definiált,⁵ és a klauzula egyezményben való fenntartása során érvelésében kihangsúlyozta, miszerint ez jelenthetné a megoldást arra nézve, hogy védelemben részesítsenek olyan csoportokat is, amelyek nem tudnának létezni egy olyan morális és lelki közösséget formáló tudat nélkül, melyet saját kultúrájuk biztosít nekik.⁶ A tervezet főtítkári kommentárja is javaslatot tett egy olyan cikk beiktatására, amely tiltja a kulturális genocídiumot, többek között az anyanyelv használatának betiltását és a történelmi jelentőségű, valamint vallási műemlékek szisztematikus megsemmisítését és megrongálását.⁷ Az egyezmény végleges változatában egy igen szűk körű, restriktív genocídium-definíció került elfogadásra,⁸ melynek egyik jogpolitikai indoka az a hipotézis volt, mely szerint az egyezmény védelmének kiterjesztése a kulturális javakra csupán egy szükségtelen lépés lenne jogalkotói részről, ugyanis az egyezmény célja különböző kiemelt csoportok fizikai integritásának védelme,⁹ ezáltal pedig a fizikai, vagy akár a biológiai népirtás súlyossági fokát tekintve nem is hasonlítható össze egy kulturális tisztogatás esetleges következményeivel.

Ezt követően 1994-ben az ENSZ által közzétett, az őshonos népek védelméről szóló nyilatkozat tervezetének 7. cikke is felvetette a kulturális genocídium fogalmának alkalmazását, de az ENSZ Közgyűlése által végül 2007-ben elfogadott 61/295. számú határozatban a terminológia szövegbe foglalása – részben a precíz definíció hiánya miatt, – ismét elvetésre került.

A kulturális genocídium fogalmat a mai napig gyakran alkalmazzák egy-egy eset minősítése kapcsán, ugyanis az Irakban és Szíriában zajló, jelentős kulturális javak megsemmisítése nem egyedülálló a történelmünk során. 1959-ben Tibet kínai megszállását követően a tibeti kultúra fokozatos eltűnését lehetett nyomon követni, majd az 1966-ban kezdődő kínai kulturális forradalom több ezer tibeti kolostor pusztulását eredményezte,¹⁰ amelyet a szakirodalom kulturális tisztogatásként bélyegzett meg. 2015 júliusában pedig az ügyel évek óta érdemben foglalkozó kanadai Igazság és Megbékélés Bizottság nyilvánosságra hozta teljes jelentését, melyben kijelentették, hogy a kanadai hatóságok és az állammal szövetséges egyházak kulturális genocídiumot követtek el az őslakosság ellen, amikor több ezer indián gyermeket szakítottak el erőszakosan szüleitől, és küldtek távoli bentlakásos iskolákba, ahol szexuális, fizikai és mentális erőszaknak voltak kitéve annak eszközeként, hogy asszimilálják az őslakos népeket és lerombolják kultúrájukat.¹¹

A nemzetközi jogban alkalmazott genocídium-definíció kiterjesztésének megfontolása, reformja, és jogi keretek között történő rögzítése sürgető megoldásokat kíván. Az 1940-es években lefektetett „genocídium-eszme” a XXI. századra elérte azt a fokát, amikor az emberiség elleni bűncselekménynek kikiáltott népirt-

² UNESCO deplors ‘cultural cleansing’ of Iraq as armed extremists ransack Mosul libraries, elérhető: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=49982#.Vcmp63Htmkp> (2015.08.14.).

³ LEMKIN, RAPHAEL: *Axis Rule on Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, 1944, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C., 91. o.

⁴ SCHABAS, WILLIAM: Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, in *Audiovisual Library of International Law* (2008), elérhető: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf (2015.08.14.), 2. o.

⁵ ESHET, DAN: *Totally Unofficial: Raphael Lemkin and the Genocide Convention*, 2007, Facing History and Ourselves Foundation Inc, Brookline, 36. o.

⁶ LEMKIN: *i. m.* 90-95. o.

⁷ Draft Convention on the Crimes of Genocide, U.N. ESCOR, 5th Sess., U.N. Doc. E/447 (1947), elérhető: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf>, (2015.08.14.).

⁸ SHANY, YUVAL: The Road to the Genocide Convention and beyond, in. GAETA, PAOLA (szerk.): *The UN Genocide Convention - A commentary*, 2009, Oxford University Press, New York, 8-9. o.

⁹ LIPPMAN, MATTHEW: The 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Forty-Five Years Later, in *Temple International & Comparative Law Journal*, Vol. 8. No. 1. (1994), 38. o.

¹⁰ SAUTMAN, BARRY: „Cultural Genocide” and Tibet, in *Texas International Law Journal*, Vol. 38. No. 2. (2003), 183. o.

¹¹ The Truth and Reconciliation Commission of Canada: *Honouring the Truth, Reconciling for the Future* (2015), elérhető: http://www.trc.ca/websites/trcinstitution/File/2015/Honouring_the_Truth_Reconciling_for_the_Future_July_23_2015.pdf (2015.08.14.), 4. o.

tás fogalmi körébe beilleszthető a kulturális javaknak, mint az emberiség közös örökségének a védelme is. Ezen örökségek megtestesítik a Lamkin által is felvázolt morális és koherens közösségtudat esszenciáját, és az ehhez kapcsolódó elengedhetetlen nyelvi-kulturális, anyagi-szellemi és erkölcsi feltételek bármiféle, külső erők általi bomlasztása és lerombolása a népi történelmi és kulturális identitás összeomlását, végül pedig e támadott népcsoportok teljes ellehetetlenülését vonná maga után. Így tehát a nemzetközi jognak egy újr gondolt, kompromisszumon alapuló terminológiai reform-megoldásra van szüksége ahhoz, hogy megtegye az első lépést afelé, hogy megfékezze a világ háborús területein zajló mértéktelen pusztításokat.

2. A TERRORIZMUS ÉS A KULTURÁLIS JAVAK ÖSSZEFONÓDÁSA

A terrorizmus és a művészet egy lapon való említése nem is olyan szokatlan jelenség, ha az elmúlt évek eseményeit tekintjük át. Az 1969 és 2005 közötti években aktívan tevékenykedő radikális nacionalista eszméket valló Ír Köztársasági Hadsereg (IRA) – amelyet Nagy-Britannia illegális terrorszervezetként tartott nyilván – számtalan alkalommal fosztott ki ír magángyűjteményeket,¹² annak érdekében, hogy az ebből származó tárgyak eladásra kerüljenek a nemzetközi piacokon, vagy ír politikai foglyok kiszabadításának eszközeivé váljanak.¹³ Az ISIS közel-keleti pusztításait megelőzően az egyik legnagyobb horderejű, kulturális védett javakat célzó terroristatámadás az Afganisztánban található bámiján-völgyi Buddha szobrok tálib kormányzati haderők általi – főként vallási indíttatású – megsemmisítése volt 2001-ben. Ez volt az első olyan nemzetközi visszhangot kiváltó támadás, amelyet az UNESCO, mint az emberiség közös öröksége ellen elkövetett bűncselekményként bélyegzett meg, és sürgette az ENSZ Biztonsági Tanácsa által kiszabott széleskörű gazdasági szankciókon¹⁴ túlmenően, további célzott intézkedések megtételét a kulturális javak védelmének érdekében.¹⁵ A tálib megszállás alól felszabadult Afganisztánban lehetőség nyílt a szobrokat helyreállító restaurációs munkára, 2003-ban pedig az UNESCO világörökségi listájára kerültek a buddhista emléktörödékek.

Az ISIS jelenlegi tevékenysége pedig egy új fejezetet nyitott a terrorizmus és a nemzetközi műkincsvédelem történetében. A 2014-ben túlzott agresszivitásuk miatt Al-Kaidából kivált radikális iszlám eszméken alapuló terroristaszervezet több mint egy éves működése során meghódította az iraki és szír vidékek többségét, és a fennhatóságuk alatt álló területek nagysága folyamatosan növekszik.

---

¹² CHONAILL, SIOBHÁN NÍ – REDING, ANAÏS – VALERI, LORENZO: *Assessing the illegal trade in cultural property from a public policy perspective*, 2011, The Beit Robbery, RAND Europe, Santa Monica, 23. o.

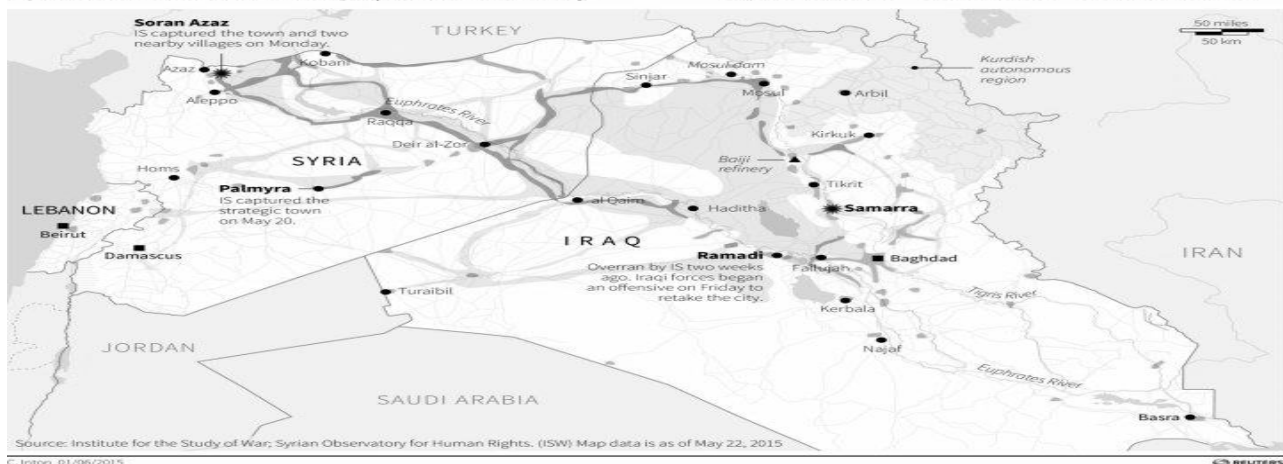
¹³ KERR, JOHN: *The securitization and policing of art theft in London*, (Unpublished Doctoral thesis), 2013, City University London, London, 32. o., elérhető: http://openaccess.city.ac.uk/2995/2/Kerr,_John.pdf, (2015.08.14.).

¹⁴ UN Security Council Resolution 1333, UN Press Release SC/6979, UN Security Council Resolution 1267 (1999) of 15 October 1999; Resolution 1333 (2000), adopted on 19 December 2000, Resolution 1363 (2001) of 30 July 2001.

¹⁵ FRANCONI, FRANCESCO – LENZERINI, FEDERICO: The Destruction of the Buddhas of Bamiyan and International Law, in *European Journal of International Law*, Vol. 14. No. 4. (2003), 621. o.

Islamic State control

Islamic State militants killed 38 policemen when it drove a tank rigged with explosives into a base south of the Iraqi city of Samarra on Monday.

1. térkép: Az ISIS támadási, irányítási és támogatási zónája.¹⁶

Hódításaik célja nem más, mint egy olyan önálló, erősen szervezett kalifátus-rendszer kialakítása, amely a feudális muszlim államberendezkedést jellemezte a VII. századtól kezdve egészen a X. századig. Önjelölt kalifájuk eszköze pedig a terror. A tiszta hitrendszer egy általuk elképzelt radikális formáját igyekeznek megvalósítani az uralkodó iszlám jogrendszer, a *sharia* direkt módon történő kiforgatásával, és sajátos interpretálásával.¹⁷ Ideológiájuk középpontjában a *szalafi-dzsihadista* elképzelés áll, mely alapján meg kell semmisíteni a fennálló korrump, elfajzott rezsimet, s ennek eszköze a hit érdekében kifejtett erőfeszítés.¹⁸ Ennek eredményeként hitbéli hovatartozásra tekintet nélkül hajtanak végre vahabista indíttatású fegyveres merényleteket és robbantásokat vallási központok környékén és attól távol eső helyeken, rögtönítélő bírósági rendszert alkalmaznak, és már több százezer nő és gyermek esett áldozatul a szexuális kizsákmányolásnak és erőszaknak. Drasztikus módszereiknek legfőbb célja pedig egy nagy jövő előtt álló, politikailag erős, purifikált Iszlám Állam megvalósulhasson.

2. térkép: A Szíriában és Irakban kiemelkedő fontosságú, kulturális örökségvédelmi listán szereplő városok földrajzi elhelyezkedése.¹⁹

Az emberi áldozatokon túl azonban az ISIS új célpontjai, a kulturális örökségek megsemmisítése is nagy veszélyeket hordoz magában, amellyel a nemzetközi közösségnek számolnia kell. A jelenleg zajló, széleskörű ikonoklasmus destruktív ideológiája a dzsihadista mozgalom egyik fő mozgatórugója: megsem-

¹⁶ Forrás: Syrian Observatory for Human Rights, 2015. május 22., elérhető: www.nytimes.com (2015.07.22.).

¹⁷ AL-DAWOODY, AHMED: ISIS and its Brutality Under Islamic Law, in *Kansai University Review of Law and Politics*, No. 36. (2015), 106. o.

¹⁸ GERGES, FAWAZ: ISIS and the Third Wave of Jihadism, in *Current History*, Vol. 112. No. 12. (2014), 341. o.

¹⁹ Forrás: New York Times, 2015. július 1., elérhető: www.nytimes.com (2015.07.22.).

misíteni mindent, ami az iszlám ellen való politeista, eretnek és bálványimádó jelentést hordoz magában. Valamint tulajdonképpen bármit, ami az útjukba kerül.²⁰ Így következett be az elmúlt hónapokban több kulturális örökségvédelmi listán szereplő szír város, Palmyra és Aleppo fegyveres elfoglalása, valamint Irak területén Hatra és Assur városok kulturális kincseinek megsemmisítése. Ezeken felül pedig több száz vallástörténeti, bibliai kötődésű várost, köztük Mosult és Nimrudot is fennhatóságuk alá vonták az Iszlám Állam fegyveres erői. A műkincseken túl azonban mecsetek, könyvtárak, tudományos intézetek és iskolák is vesztélyben vannak.

A kulturális javak megsemmisítésének mögöttes vallási tartalma azonban csak az érme egyik oldala, ugyanis az ISIS-hez hasonló, transznacionális bünszervezetek egyik legtipikusabb haszonszerzési formája az illegális műkincs és műtárgy-kereskedelem, amely az illegális bevételi források rangsorában a második helyet foglalja el az olajból származó jövedelmek után. A terroristák és fosztogatók ugyanis opportunisták. Tudva lévén, hogy – csakúgy, mint más terroristaszervezetek – az ISIS jövedelmének nagy része különböző illegális tevékenységekből származik, ezáltal meglepő lenne, ha épp a világ harmadik legnagyobb illegális piacának ne lenne részese, főleg abban a régióban, amely otthont ad a világ legősibb és legértékesebb kulturális javainak. A Nemzetközi Pénzügyi Akciócsoport (FATF) februári jelentése alapján az ISIS jelenleg kétféle módon profitál az ellopott műtárgyakból. Egyrészt továbbértékesítik őket a feketepiacon, másrészt pedig megadóztatják azokat a kereskedőket, akik az ISIS fennhatósága alatt álló területeken keresztül szállítják illegális áruikat.²¹ Az így kialakult kereskedelmi hálózat pedig óriási profitot teremt, melyet önmaguk finanszírozására fordítanak, ezáltal fegyverekhez és támogatókhoz jutnak. A szakirodalomban az illegális műkincs-kereskedelem négy fázisát nevesítik:

- I. a rablás elkövetése, leggyakrabban helybéli, megélhetési bűnözők által;
- II. szervezett nemzetközi hálózatokon keresztül történő kereskedelem a forrástól egészen a célállomás országokig;
- III. az illegális műtárgyak „tisztára mosása”, amikor hamis eredetigazolás készül;
- IV. végül pedig a tárgyak a legális piacra kerülnek.²²

A folyamat végén tehát transznacionális összeköttetésben álló forgalmazók teremtik meg a kapcsolatot a legális és illegális piac között. A Nemzetközi Kereskedelmi Központ (ITC) adatai alapján²³ már 2011 és 2013 között is megfigyelhető volt az a tendencia, hogy a Szíriából Egyesült Államokba importált műkincsek igazolt dollárértéke 134%-os növekedést mutatott, míg a be nem vallott műtárgyak értéke az évi 100 millió dollárt is meghaladhatja. Hasonlóképpen alakul az Irak területéről importált régiségek dollárértéke, amely ugyanezen intervallumban közel 673%-os emelkedést mutatott.

	2011	2012	2013	Százalékos változás 2012 - 2013
	Aktuális dollárérték (\$)			
Szíriai Arab Köztársaság	4,141,235	4,714,962	11,000,869	133.3%
Irak	2,832,384	585,682	4,523,126	672.3%

1. táblázat: 100 éves kort meghaladó műtárgyak Egyesült Államokba való importálásának dollárértéke.²⁴

²⁰ Hasonló ideológia élt a II. világháború során a náci Németországban, ahol az 1930-as években a propagandaminisztérium listát készített az „elfajzott művészethez” sorolt alkotók munkáiból, melyek nagy részét később eladták, vagy megsemmisítették. A különbség, hogy míg az ISIS egy létező vallás elferdített értelmezésének megszallottja, addig a náci ideológia egy sajátos pseudo-spirituális felsőbbrendűségi eszméket vallott.

²¹ Financial Action Task Force (FATF): Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) 2015. február, 17. o. Elérhető: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf> (2015.08.11.).

²² CAMPBELL, PETER B.: The Illicit Antiquities Trade as a Transnational Criminal Network: Characterizing and Anticipating Trafficking in Cultural Heritage, in *International Journal of Cultural Property*, Vol. 20. Issue 2. (2013), 116. o.

²³ ST. HILAIRE, RICK: *Conflict and the Heritage Trade: Rise in U.S. Imports of Middle East*, elérhető: <http://culturalheritagelawyer.blogspot.hu/2014/10/conflict-and-heritage-trade-rise-in-us.html> (2015.08.14.).

²⁴ Számadatok forrása: <http://comtrade.un.org/> (2015.08.14.).

A lopott műkincsek eladásából származó bevételek felhasználási célja már legalább 10 éve jelen van a köztudatban. 2005-ben az éves Interpol konferencián²⁵ kerültek nyilvánosságra olyan bizonyítékok, melyek alátámasztották a terrorizmusfinanszírozás aktuális és lehetséges metodikáját, amely listán a műkincsek illegális eladása, mint jövedelemszerzési forrás a harmadik helyen szerepelt a drog- és fegyverkereskedelem után. Felvetődik a kérdés, hogy ha közel 10 éve ismert a terrorizmusfinanszírozás eme forrása, a médiában miért csak most került reflektorfénybe? Az elmúlt hónapokban több olyan grandiózus, az ISIS által közétett képromboló felvétel került nyilvánosságra, amelyre a nemzetközi közösség elsősorban a figyelemfelkeltés eszközével reagált. A széles médianyilvánosságban – mely egyaránt az ISIS egyik legmeghatározóbb kommunikációs csatornája – sorra jelentek meg politikai vezetők, valamint nemzetközi szervezetek és több kulturális vonatkozású, nem-kormányközi szervezet képviselőinek nyilatkozatai, melyek globális összefogásra hívják fel a világ országait.

A fennálló válsághelyzet fontosságát az is mutatja, hogy már a nemzetközi jog szintjén is rövid időn belül kezdetét vette a jövőben megoldásként szolgálható jogi keretrendszer kialakítása, azonban ez egyelőre közel sem elegendő a probléma rövidtávú, regionális szintű kiküszöbölésére a válság gócpontjaiban, vagyis a Közel-Kelet vidékén.

3. NEMZETKÖZI VÁLASZLÉPÉSEK

Első lépésként az ENSZ Biztonsági Tanácsa februárban elfogadta 2199. számú határozatát,²⁶ amely a Szíriában és Irakban zajló kulturális örökségek pusztításának megakadályozására fókuszál. A Tanács felhívja a tagállamok figyelmét, hogy tegyenek meg minden szükséges lépést annak megfékezésére, hogy a terrorista-szervezetek – főképp az ISIS, Al-Mushra Font és más, Al Qaedához köthető csoportok – az illegális műkincs kereskedelem útján juthassanak bevételi forráshoz. A határozat 17. cikke előírja az UNESCO-val és más, az ügyben releváns nemzetközi szervezetekkel (pl. Interpol) való kooperációt, valamint *ex tunc* hatálylyal rögzíti az Irakból 1990. augusztus 6-át követően, Szíriából pedig a 2011. március 15-e után illegálisan elszállított, kiemelkedő történelmi, régészeti és vallási jelentőséggel bíró műkincsek kereskedelmének tilalmát. A határozat alapvetően a kulturális örökség védelmének általános irányvonalait rögzíti, azonban jogalként szolgál a nemzetközi szankciók és más kötelező erejű intézkedések meghozatalára és kiszabására annak érdekében, hogy visszaszorítsák a terrorizmusfinanszírozás jelenlegi mechanizmusát.

A piac tisztaságának megóvása érdekében a „Ne árulj, ne vásárolj. Ez is egy megoldás.”²⁷ jelmondatot igyekeznek követni, vagyis az Irakból és Szíriából származó műkincsek értékesítésének teljes betiltását, valamint a jelenleg még piacon szereplő tárgyak eredetének teljes átvilágítását annak érdekében, hogy a származási országok beazonosíthatók legyenek.

Miután pontos adatok szolgálnak a kulturális javak, valamint a terrorizmus és pénzmosás intézményeinek kapcsolatára az elmúlt évekből, a műgyűjtők legnagyobb közösségei – a múzeumok – is tettek már lépéseket a válsághelyzet kezelésére. A Múzeumok Nemzetközi Tanácsa (ICOM) 2013-ban tett közé egy Vörös Listát, amely a veszéllyel fenyegetett szír kulturális kincsek részletes ismertetését tartalmazza, ez év júniusában pedig a lista kiegészítésre került az iraki műtárgyakkal is.²⁸ Mindez preventív lehetőségként szolgálhat ahhoz, hogy ha bármilyen veszélyeztetett műtárgy a piacra kerül, akkor időben felismerjék azokat, melyeket történelmi helyszínről vagy múzeumokból illegálisan eltulajdonítottak, így e tárgyak eladása – kellő körültekintés mellett – a piacon megakadályozható lehet. Remélhetőleg már a gyűjtők is korán felismerik a kétes eredetű műtárgyakat, és vásárlásaik révén nem gyarapítják az ISIS forrásait.

---

²⁵ Interpol Conference in Lyon on stolen works of art (2005). The Role of INTERPOL in the Fight against the illicit Trafficking in Cultural Property, elérhető: http://www.beniculturali.it/mibac/export/UfficioStudi/sito-UfficioStudi/Contenuti/Archivio-Newsletter/Archivio/2010/Newsletter-visualizza_asset.html_537139768.html (2015.08.14.).

²⁶ Resolution 2199 (2015), United Nations Security Council.

²⁷ Steering Clear of ISIS Loot: Don't Buy, Apply Strict Due Diligence, elérhető: <http://culturalheritagelawyer.blogspot.hu/2015/07/steering-clear-of-isis-loot-dont-buy.html> (2015.08.14.).

²⁸ Emergency Red List of Syrian Cultural Objects at Risk, elérhető: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/images/Redlists/Syria/ERL_SYRIE_EN.pdf (2015.08.14.); Emergency Red List of Iraqi Cultural Objects at Risk, elérhető: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Press_Releases/Red_List_Iraq_EN_2015.pdf (2015.08.14.).

A válsághelyzet kezelése azonban nem csak nemzetközi, de regionális szinten is megkezdődött. 2015 májusában a közel-keleti és észak-afrikai országok²⁹ (a továbbiakban: MENA) által szervezett konferencián került kihirdetésre a Kairói Nyilatkozat,³⁰ amely egy regionális akciótervet vázolt fel a résztvevő országok számára. Többek között egy magas szintű MENA munkacsoport létrehozása a cél, amely koordinálná a regionális és nemzetközi törekvéseket, valamint széleskörű figyelemfelkeltő kampányt indítana a feketepiaci kereskedelem ellen. Annak ellenére, hogy a MENA régióban az egyik legkiterjedtebb az illegális műkincs-kereskedelem, ez volt az első olyan alkalom, amikor az érintett államok nemzetközi találkozót hívtak össze a válságkezelésre.

Nem sokkal később az UNESCO Világörökség Bizottsága 2015. június 29-én tartotta 39. ülését, melyen elfogadásra került a Bonni Nyilatkozat.³¹ Ez a nyilatkozat tulajdonképpen egy felhívás a nemzetközi közösség és a civil társadalom számára egyaránt, miszerint a globális probléma globális megoldását sürget. Fő céljuk a minél szélesebb körű, hatékonyságot eredményező nemzetközi részvétel a kulturális örökségek megsemmisítésének megakadályozása érdekében. A stratégia központi eleme, hogy mobilizáljanak több, a kulturális javakkal foglalkozó nem kormányközi intézményt, valamint rendőrségi szerveket, kormányzókat, a civil társadalmat és a médiát.

Az összefogás folyamata tehát beteljesedni látszik, azonban a nemzetközi közösség összefogása csupán az első lépcsőfok. Az eredményesség csak azon múlik, hogy mennyire valósítható meg egy jogi eszközrendszer, amely orvosolhatja eme példátlan pusztításokat. A legkézenfekvőbb megoldásnak a nemzetközi szankciók kiszabása tűnik, de az implementált szankciók kötelező ereje egymagában még kevés, lévén, hogy jelenleg is több olyan az ENSZ Biztonsági Tanácsa által hozott ellenintézkedés létezik, mely implementálást mai napig több ország elmulasztotta, és kérdés, hogy a jelen helyzetre vonatkoztatva egyáltalán van-e nemzetközi jogi alapja a szankciók kiszabásának.

4. LEHETSÉGES MEGOLDÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK

A nemzetközi jog tipikus eszköze a nemzetközi kötelezettségek megszegésének orvoslására az ellenintézkedések alkalmazása. Amikor egy bizonyos ellenintézkedés kollektív szinten kerül elfogadásra – például egy nemzetközi szervezet alapokmányának kontextusában –, azt úgy kell tekintenünk, mint a nemzetközi közösség egésze által elfogadott negatív tartalommal bíró normát, amelyet szankcióként definiálnak. Ahhoz, hogy egy kötelezettségszegés orvoslására nemzetközi szankciót alkalmazhassanak, két feltétel együttes léte szükséges. Egyrészt a nemzetközi jog alanyiségének való megfelelés, másrészt pedig a szankciónak megfelelő jogi alappal kell bírnia a nemzetközi jog rendszerében. A kérdés, hogy az Iszlám Állam szempontjából teljesülhet-e ez a két feltétel.

A nemzetközi jog tipikus alanyai az államok. A gyakorlat azonban azt mutatja, hogy a koncepció, mely szerint a szankciók címzettjei az államok, a területi szuverenitás tényleges létén alapszik, mely után csupán másodlagos szempontként vehető figyelembe az, hogy a formális államismerés ténye megtörtént-e vagy sem. A legmegfelelőbb példa erre Dél-Rhodézia³² esete, amikor az ENSZ Biztonsági Tanácsa szankciókat fogantatott, a magát önállónak és függetlennek kikiáltó rhodéziai kormányzattal szemben, ahol az apartheid büncselekménye jelentett nagyfokú fenyegetést. A nemzetközi közösség általi államismerés hiányában,³³ leginkább lázadóként tartották számon, mintsem egy törvényes kormányzat megtestesítőjeként, de a szankciók kiszabására továbbra is, egészen 1980-ig sor került, ezt követően nyerte el Zimbabwe a függetlenségét. Ezen tényeket alapul véve a *de facto* kormányzat létezésének a feltétele – és egy ilyen tényleges *de facto*, ám illegitim kormányzat jelenléte – nem kellene, hogy gátat szabjon annak, hogy a nemzetközi közösség szankciókkal éljen az Iszlám Állam ellen, amely lassan Szíria területének közel 60%-ára kiterjeszti fennhatóságát. Elegendő feltételként szolgálhat a tényleges szuverenitás ténye a veszélyeztetett és szankcionálni kívánt terü-

---

²⁹ Egyiptom, Irak, Jordánia, Kuvait, Libanon, Líbia, Omán, Szaúd-Arábia, Szudán és az Egyesült Arab Emírátsok.

³⁰ The Cairo Declaration Released in Cairo, Egypt, May 14, 2015, elérhető: <http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/CairoDeclaration.pdf> (2015.08.14.).

³¹ Launch of global Unite for Heritage Coalition in Bonn, elérhető: <http://whc.unesco.org/en/news/1303/> (2015.08.14.).

³² MINTER, WILLIAM – SCHMID ELIZABETH: When Sanctions Worked: The Case of Rhodesia Reexamined, in *African Affairs*, Vol. 87. No. 347. (1988), 212. o.

³³ Resolution 216 (1965), United Nations Security Council, 1. cikk.

leteken, függetlenül attól, hogy a nemzetközi közösség általi államelismerés megtörtént-e vagy sem, ahogy ez Dél-Rhodézia esetében is egy akceptált lépés volt a nemzetközi közösség részéről.

A második feltétel vizsgálatánál azt szükséges áttekintetni, hogy lehet-e valós jogalapja egy szankciónak a kulturális javak szisztematikus megsértése esetén. A nemzetközi jog számos egyezménye foglalkozik a kulturális javak védelmével, a jelen dolgozatban tárgyalt ügy kapcsán pedig három egyezmény kerül kiemelésre:

- Hágai egyezmény (1954) a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelméről, és az ehhez csatolt, a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában hozott jegyzőkönyv;
- UNESCO Egyezmény a kulturális javak jogtalan behozatalának, kivitelének és tulajdona jogtalan átruházásának megakadályozásáról és megelőzéséről szolgáló eszközökről (1970);
- UNESCO Egyezmény a világ kulturális és természeti örökségének védelméről (1972).

Mind Irak, mind pedig a Szíriai Arab Köztársaság ratifikálták ezen dokumentumokat, amelynek következtében a nemzetközi jogi kötelezettségszegések orvoslására biztosított szankciók megfelelő jogi alapot nyerhetnek. Az 1954-es hágai egyezmény preambuluma³⁴ általános jelleggel rögzíti a kulturális javak globális védelmének relevanciáját:

„(...) abban a meggyőződésben, hogy a kulturális javakban okozott károk, bármely nép tulajdonát is képezik ezek a javak, az egész emberiség kulturális örökségének megkárosítását jelentik, minthogy mindegyik nép hozzájárult a világ kultúrájához; tekintettel arra, hogy a kulturális örökség megóvásának a világ összes népei számára nagy jelentősége van és ezen örökség nemzetközi védelmének biztosítása szükséges; (...)”

Az egyezmény létrehozásának legfőbb célja egy hatásos, együttműködésen alapuló nemzetközi jogszabálykeret megalkotása volt. Definiálja a kulturális javak fogalmkörét, és előmozdítja, hogy nem nemzetközi jellegű fegyveres konfliktusok során – mint amely jelenleg Szíriában is megfigyelhető – az egyezmény alapvető rendelkezéseit a részes államok tiszteletben tartásuk, és elősegítsék a kulturális javak kímélését (4. cikk (1) bek.). A cikk (2) bekezdése szerint az eltérés csak abban az esetben lehetséges, ha az eltérést elháríthatatlan katonai szükségesség követeli meg. Az „elháríthatatlan katonai szükségesség” megfelelő megállapításához egy hatáskörrel rendelkező nemzetközi törvényszék iránymutatása jelenthetne megoldást.

A felsorolt egyezmények döntően nagyszámú részes államot tudhatnak magukénak, így felvetődhet a kérdés, hogy létezik-e egy *opinio iuris* gyakorlat, a kulturális örökség védelme iránti elhivatottságra, mint kiemelkedő fontosságú érdekre, ha a kulturális javak fenyegetettségének helyszínén fegyveres konfliktusok zajlanak. Erre azonban aligha találunk konkrét példát a jelenlegi gyakorlatban. A fentebb említett 1954-es hágai egyezményen túlmenően pedig az 1949-es genfi egyezményhez csatolt 1977. évi I. Kiegészítő Jegyzőkönyv 53. cikkének³⁵ részletszabályai is külön nevesítik a kulturális javak védelmét:

„A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelmére Hágában 1954. május 14-én kötött Egyezmény és más vonatkozó nemzetközi okmányok rendelkezéseinek érintetlenül hagyásával tilos:

- a) a népek kulturális, vagy szellemi örökségét képező műemlékek, művészeti alkotások, vagy kegyhelyek ellen ellenséges cselekményeket folytatni;
- b) az ilyen javakat katonai erőfeszítések támogatására felhasználni;
- c) az ilyen javak ellen megtorló intézkedéseket fogantatni.”

Mi több, a Volt Jugoszláviával Foglalkozó Nemzetközi Büntető Törvényszék (a továbbiakban: ICTY) státútumában³⁶ a 3. cikk d.) pont alapján a háborús jog és szokások megsértését jelenti „a vallási, jótékonyági és oktatási, a művészeti és tudományos célokra rendelt intézmények, történelmi emlékek, műtárgyak és tudományos termékek elkobzása, lerombolása vagy szándékos megkárosítása.” Az ICTY ítélkezési gyakorlatában

³⁴ A kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában, Hágában 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivitelének tilalma tárgyában) kihirdetéséről szóló 1957. évi 14. törvényerejű rendelet.

³⁵ Az 1949. augusztus 12-én kötött genfi egyezményeket kiegészítő és a nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló Jegyzőkönyv, 53. cikk.

³⁶ A volt Jugoszlávia területén elkövetett, a nemzetközi humanitárius jogot súlyosan sértő cselekmények megbüntetésére létrehozott Nemzetközi Törvényszék Alapokmányából fakadó kötelezettségek végrehajtásáról szóló 1996. évi XXXIX. törvény.

találhatjuk meg azokat az eseteket is – például a *Kordic és Cerkez-ügy* (2001),³⁷ vagy a *Strugar-ügy* (2005)³⁸ – amelyek a kulturális örökség védelmének megsértését emberiség elleni bűncselekmények kategóriájába sorolják.

2013-ban felvetődött egy Szíriai Rendkívüli Törvényszék felállítása, amely kifejezetten a Szíria területén elkövetett emberiség elleni és háborús bűncselekményeket vizsgálná. A *Chautauqua Blueprint* (a továbbiakban: a Tervezet) koncepciója azonban hézagos és pontatlan, emiatt a gyakorlati alkalmazása akadályokba ütközne. Egyrészt a Tervezet szerint a kulturális épületek elleni közvetlen támadás nem tekinthető háborús bűncselekménynek, ha katonai célokra használják fel azokat.³⁹ Így tehát a Crac de Chevaliers lebombázása és részleges lerombolása büntetlenül maradna, ugyanis szír lázadók foglalták el az épületet, mely katonai taktikai előnyt jelentett a támadás során, tehát katonai objektumként használták a fegyveres harc során. Másrészt nem sorakoztatja fel az összes kulturális javakkal szemben elkövethető bűncselekményeket, például nem rögzíti a kulturális javak fosztogatásának büntetethőségét. A szövegtervezet korrektúrája és újragondolása megfontolandó lenne a következetesebb joggyakorlás érdekében.

A lehetőségek tehát adottak, a nemzetközi közösség részéről pedig gyors és produktív megoldások szükségeltetnek ahhoz, hogy az ISIS általi mérhetetlen pusztítást megfékezzék, de legalábbis óvintézkedéseket tegyenek a közelgő veszélyek elhárítására a közel-keleti válságövezetben. A XXI. században nem szabad megengednünk, hogy az emberiség bölcsőjét olyan erők ringassák, amelyek az évezredekre visszanyúló történelmi örökség megsemmisítését célozzák, mert mint tudjuk, nem szimplán ócska kövekről van szó.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] AL-DAWOODY, AHMED: ISIS and its Brutality Under Islamic Law, in *Kansai University Review of Law and Politics*, No. 36. (2015), 101–117. o.
- [2] CAMPBELL, PETER B.: The Illicit Antiquities Trade as a Transnational Criminal Network: Characterizing and Anticipating Trafficking in Cultural Heritage, in *International Journal of Cultural Property*, Vol. 20. Issue 2. (2013), 113–153. o.
- [3] CHONAILL, SIOBHÁN NÍ – REDING, ANAÏS – VALERI, LORENZO: *Assessing the illegal trade in cultural property from a public policy perspective*, 2011, The Beit Robbery, RAND Europe.
- [4] ESHET, DAN: *Totally Unofficial: Raphael Lemkin and the Genocide Convention*, 2007, Facing History and Ourselves Foundation Inc, Brookline.
- [5] FRANCONI, FRANCESCO – LENZERINI, FEDERICO: The Destruction of the Buddhas of Bamiyan and International Law, in *European Journal of International Law*, Vol. 14. No. 4. (2003), 619–651. o.
- [6] GERGES, FAWAZ: ISIS and the Third Wave of Jihadism, in *Current History*, Vol. 112. No. 12. (2014), 339–343. o.
- [7] LEMKIN, RAPHAEL: *Axis Rule om Occupied Europe: Laws of Occupation, Analysis of Government, Proposals for Redress*, 1944, Carnegie Endowment for International Peace, Washington D.C.
- [8] LIPPMANN, MATTHEW: The 1948 Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide: Forty-Five Years Later, in *Temple International & Comparative Law Journal*, Vol. 8. No. 1. (1994), 1–84. o.
- [9] MINTER, WILLIAM – SCHMID, ELIZABETH: When Sanctions Worked: The Case of Rhodesia Reexamined, in *African Affairs*, Vol. 87. No. 347. (1988), 207–238. o.
- [10] SAUTMAN, BARRY: „Cultural Genocide” and Tibet, in *Texas International Law Journal*, Vol. 38. No. 2. (2003), 174–248. o.
- [11] SHANY, YUVAL: The Road to the Genocide Convention and beyond, in GAETA, PAOLA (szerk.): *The UN Genocide Convention - A commentary*, 2009, Oxford University Press, New York, 3–26. o.

---

³⁷ ICTY IT-95-14/2-T, Kordic and Cerkez; 206. pont, 2001. február 26., elérhető: http://www.icty.org/x/cases/kordic_cerkez/tjug/en/kor-tj010226e.pdf (2015.08.14.).

³⁸ ICTY IT-01-42-T, Strugar; 329. pont, 2005. január 31., elérhető: <http://www.icty.org/x/cases/strugar/tjug/en/str-tj050131e.pdf> (2015.08.14.).

³⁹ Chautauqua Blueprint (2013), 20. cikk, b.) bekezdés, 2. pont., elérhető: <http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/09/Chautauqua-Blueprint1.pdf> (2015.08.14.).

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- [1] Chautauqua Blueprint (2013), elérhető: [http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/09/Chautauqua-Blue print1.pdf](http://insct.syr.edu/wp-content/uploads/2013/09/Chautauqua-Blue_print1.pdf) (2015.08.14.).
- [2] Draft Convention on the Crimes of Genocide, U.N. ESCOR, 5th Sess., U.N. Doc. E/447 (1947), elérhető: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%2078/volume-78-I-1021-English.pdf> (2015.08.14.).
- [3] Emergency Red List of Iraqi Cultural Objects at Risk, elérhető: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/Press_Releases/Red_List_Iraq_EN_2015.pdf (2015.08.14.).
- [4] Emergency Red List of Syrian Cultural Objects at Risk, elérhető: http://icom.museum/fileadmin/user_upload/images/Redlists/Syria/ERL_SYRIE_EN.pdf (2015.08.14.).
- [5] Financial Action Task Force (FATF): Financing of the Terrorist Organisation Islamic State in Iraq and the Levant (ISIL) 2015. február, elérhető: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/Financing-of-the-terrorist-organisation-ISIL.pdf> (2015.08.14.).
- [6] ICTY IT-95-14/2-T, Kordic and Cerkez, 2001. február 26., elérhető: http://www.icty.org/x/cases/kordic_cerkez/tjug/en/kor-tj010226e.pdf (2015.08.14.).
- [7] ICTY IT-01-42-T, Strugar, 2005. január 31., elérhető: <http://www.icty.org/x/cases/strugar/tjug/en/str-tj050131e.pdf> (2015.08.14.).
- [8] Interpol Conference in Lyon on stolen works of art (2005) The Role of INTERPOL in the Fight against the illicit Trafficking in Cultural Property, elérhető: http://www.beniculturali.it/mibac/export/UfficioStudi/sito-UfficioStudi/Contenuti/Archivio-Newsletter/Archivio/2010/Newsletter-2/visualizza_asset.html_537139768.html (2015.08.14.).
- [9] KERR, JOHN: The securitization and policing of art theft in London, (Unpublished Doctoral thesis), 2013, City University London, London. Elérhető: http://openaccess.city.ac.uk/2995/2/Kerr_John.pdf (2015.08.14.).
- [10] Launch of global Unite for Heritage Coalition in Bonn. Elérhető: <http://whc.unesco.org/en/news/1303/> (2015.08.14.).
- [11] Resolution 2199 (2015), United Nations Security Council.
- [12] Resolution 216 (1965), United Nations Security Council
- [13] UNESCO deplores 'cultural cleansing' of Iraq as armed extremists ransack Mosul libraries, elérhető: <http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=49982#.Vcmp63Htmkp> (2015.08.14.).
- [14] SCHABAS, WILLIAM: Convention for the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide, 2008, Audiovisual Library of International Law, elérhető: http://legal.un.org/avl/pdf/ha/cppcg/cppcg_e.pdf (2015.08.14.).
- [15] ST. HILAIRE, RICK: Conflict and the Heritage Trade: Rise in U.S. Imports of Middle East, elérhető: <http://culturalheritagelawyer.blogspot.hu/2014/10/conflict-and-heritage-trade-rise-in-us.html> (2015.08.14.).
- [16] Steering Clear of ISIS Loot: Don't Buy, Apply Strict Due Diligence, elérhető: <http://culturalheritagelawyer.blogspot.hu/2015/07/steering-clear-of-isis-loot-dont-buy.html> (2015.08.14.).
- [17] The Cairo Declaration Released in Cairo, Egypt, May 14, 2015. Elérhető: <http://www.mei.edu/sites/default/files/publications/CairoDeclaration.pdf> (2015.08.14.).
- [18] The Truth and Reconciliation Commission of Canada: *Honouring the Truth, Reconciling for the Future*, 2015. Elérhető: http://www.trc.ca/websites/trcinstitution/File/2015/Honouring_the_Truth_Reconciling_for_the_Future_July_23_2015.pdf (2015.08.14.).

A MIGRÁCIÓ EURÓPAI ÉS ÁLLAMI SZABÁLYOZÁSÁNAK KIHÍVÁSAI – KÖZÖS MENEKÜLTÜGYI EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS KVÓTARENSZER BEVEZETÉSÉNEK KIHÍVÁSAI AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Absztrakt

Az elmúlt időszakban az Európai Unió tagállamainak komoly migrációs kihívással kellett szembenéznük. A közös európai menekültügyi együttműködésnek a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozására irányuló célkitűzések szerves részét kell képeznie. A tanulmány célja bemutatni a jelenlegi menekültügyi rendszer hiányosságait valamint a jövőbeni együttműködés lehetséges szintjeit. A tanulmány a hatályos német szabályozás vizsgálatával keresi a választ arra a kérdésre, vajon alkalmazható-e egy központi szintű „menekült újra-elosztási” rendszer Uniós szinten, és ha igen, milyen feltételek és garanciák mellett biztosítható a működése.

Kulcsszavak: Menekültügy, kvótarendszer, Európai Unió, Németország, közös-teherviselés

BEVEZETÉS

Az elmúlt időszakban az Európai Unió tagállamainak komoly migrációs kihívásokkal kellett szembenéznük. Az elmúlt évek adatai figyelmeztetésül szolgálnak, hogy ez a migrációs nyomás az elkövetkezendő években állandósulni fog. A közös európai menekültügyi intézkedéseket is magába foglaló közös menekültpolitika kidolgozása az Európai Uniónak a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség fokozatos létrehozására irányuló célkitűzésének szerves részét képezi. A menekültügyi rendszernek nem európai erődként kell funkcionálnia, hanem nyitva kell állnia mindazok számára, akik kényszerítő körülmények miatt jogszerűen keresnek védelmet az Európai Unióban.

A növekvő számok mellett az Európai Unió több tagállamában is felmerül a kérdés, hogyan lehetne az Unióba irányuló menekültáramlatot szabályozni, korlátok közé szorítani? Egyes – jellemzően bevándorlás ellenes – tagállamok főként a menekültek Unión kívül tartásában – a külső határok védelmének erősítésében és vízumszabályok szigorításában – látják a megoldást, míg mások az EU területére bejutott harmadik országbeli állampolgárok tagállami szolidaritáson alapuló kezelését tekintik megoldásnak.² Dolgozatomban ez utóbbi kérdéssel szeretnék részletesen foglalkozni, amely során bemutatom a jelenlegi rendszer hiányosságait, valamint a menekültügyi együttműködés lehetséges négy szintjét. Munkám során a német menekültügyi szabályozás bemutatásával keresem a választ a kérdésre, vajon alkalmazható-e egy központi szintű „menekült újra-elosztási” rendszer Uniós szinten, ha igen, milyen feltételek és garanciák mellett biztosítható a működése. A tagállamok készen állnak-e a menekültügyi együttműködés elmélyítésére, teljes mértékben uniós szintre emelésére.

A jelenlegi menekültügyi szabályozás egységesnek tekinthető abban az értelemben, hogy az uniós joganyag – összhangban a nemzetközi szabályozással – pontosan meghatározza a menekült fogalmát, kategóriáit valamint védelmük közös standardját. Ugyanakkor a tagállamok közötti eljárásjogi különbségek – legfőképp a kérelmek elfogadásának valószínűségét tekintve – igen eltérőek. A közös menekültügyi rendszerrel az eljárások egységesítése mellett a jelenlegi szabályozás hiányosságait is ki lehetne küszöbölni. Az egységes standardokkal ki lehetne szűrni a felelős ország meghatározásából adódó eljárásjogi problémákat. Az elmúlt

---

¹ Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakos hallgatója, aki tanulmányával a Batthyány Lajos Szakkollégium Batthyány-esszépályázatán első helyezést ért el.

² Jelen dolgozatomban a nemzetközi jog által védett menekültek helyzetével foglalkozom. A menekültek meghatározása A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott egyezmény (genfi egyezmény) 1.a cikkének megfelelően harmadik ország állampolgárai vagy hontalan személyek, akik faji, vallási okok, nemzeti hovatarozása, illetve meghatározott társadalmi csoporthoz való tartozása, avagy politikai meggyőződése miatti üldözéstől való megalapozott félelme miatt az állampolgársága szerinti országon kívül tartózkodik, és nem tudja, vagy az üldözéstől való félelmében nem kívánja annak az országnak a védelmét igénybe venni, vagy aki állampolgársággal nem rendelkező és korábbi szokásos tartózkodási helyén kívül tartózkodva ilyen események következtében nem tud, vagy az üldözéstől való félelmében nem akar oda visszatérni.

időszakban a strasbourgi és a luxemburgi bíróságok határozatai világossá tették, hogy a jelenlegi menekültügyi rendszer hiányosságai – különösen a dublini rendelet tekintetében – komoly veszélyt jelent a nemzetközi védelmet kérelmezők alapvető joginak tiszteletben tartása tekintetében.

Az egységes uniós szintű menekültügyi rendszer elősegítését tovább nehezíti, hogy a tagállamok nem egyenlő arányban érintettek a menekültkérdésben. Egyes tagállamok – elsősorban földrajzi elhelyezkedésüknek vagy az országban lévő menekült-hálózatuknak köszönhetően – jobban érintettek a menekültáramlásban, mint többi tagállam. Az egyenlőtenség következményeként főként az Unió külső határain elhelyezkedő országok – elsősorban Ciprus, Görögország, Málta valamint Magyarország – számára a fékezhetetlen menekültáramlás oly mértékű probléma, hogy az infrastrukturális hiányosságok következtében komolyan veszélybe kerül az uniós minimumstandardok megtartása. A külső határokon belépő harmadik országbeli állampolgárok ugyanakkor – főszabály szerint – nem maradnak a belépés helye szerint országban. Ezt erősíti a tény, hogy 2014-ben Németország fogadta be a legtöbb menedékkérőt, mintegy 173 ezer főt.³ Figyelembe véve a jelenlegi menekültügyi rendszer hiányosságait, kézenfekvő megoldásnak tűnne a közös szolidaritáson alapuló rendszer létrehozása, melynek alapja egy fair és egyenlő elosztási mechanizmus lenne a tagállamok között az Unió felelős szerveinek irányításával. Mivel Németország komoly tapasztalattal rendelkezik az országba irányuló menekültek kezelésében, először a hatályos német menekültügyi szabályozást vizsgálom meg.

1. NÉMETORSZÁG MENEKÜLTÜGYI RENDSZERE

Az Európai Unió egésze fontos bevándorlási célállomássá vált az elmúlt évtizedekben, holott a 20. századot megelőző évszázadokban – Franciaország kivételével – mindegyik európai ország kibocsátó és nem befogadó állam volt. A gyarmati rendszer 1960-as években végbement felbomlása, valamint a második világháború következményeként jelentkező munkaerőhiány következtében jelentős volumenű migrációs áramlatok indultak az Európai Közösségek felé. Már ebben az időszakban is megmutatkozott a bevándorlás egyenlőtlenége, egyes államokat jobban érintették a migrációs hullámok. Elsősorban Németországot, valamint a skandináv országokat részesítették előnyben ezen munkavállalók. A gazdasági célú bevándorlás mellett jelentős számú menedékkérelmező áramlott az Európai Közösségek felé. A 80-as években Európát sújtó gazdasági válság – és hozzá kapcsolódó munkanélküliség – komolyan próbára tette a befogadó államok szociális rendszerét és a bevándorlási rendszer felülvizsgálatára szólította fel az érintett országokat. Annak következtében, hogy Németországban 1991-ben majdnem 260.000 menekültkérelmezőt regisztráltak szükségessé vált a hatályos szabályozás felülvizsgálata.⁴ Az új Menedékjogról szóló törvény⁵ 1992. július 1-vel lépett hatályba, míg egyes rendelkezései csak egy évvel később. A kétlépcsős hatálybalépés oka, hogy az új szabályozás alapjaiban változtatta meg a német menekültügyi rendszer struktúráját. Az új törvény szigorúbban szabályozta a menekültkérelmek elbírálását és lehetővé tette, hogy visszaküldjék azokat az érkezőket, akik az Európai Unió valamelyik tagállamából vagy biztonságos harmadik országból érkeztek. Emellett jelentősen lecsökkentette a menekültügyi eljárás idejét továbbá a komplett intézményrendszert is átalakította.⁶ A jelenleg hatályos német menekültügyi szabályozás utolsó jelentős reformja 2011-re tehető.

A jelenlegi menekültügyi szabályozás értelmében az országba érkező menedékkérők elhelyezése valamint kérelmük vizsgálata és eldöntése megosztott hatáskörben, föderális és tartományi szinten történik. Országos hatáskörű szervezetként a Szövetségi Iroda jogosult a kérelmek tekintetében történő döntésről, míg tartományi szinten az illetékes tartományi szerv a felelős a menedékkérők elhelyezéséért.⁷ A központi elosz-

---

³ *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries*, 2014. UNCHR Report, elérhető: <http://www.unhcr.org/551128679.html> (2015.08.13.).

⁴ A Német Migrációs és Menekültügyi Hivatal (*Bundesamt für Migration und Flüchtlinge*) honlapja, elérhető: <http://www.bamf.de/EN/Migration/AsylFluechtlinge/Asylverfahren/EntwicklungAsylrecht/Neuregelung/neuregelung-node.html> (2015.08.13.).

⁵ Asylverfahrensgesetz (AsylVfG).

⁶ THIELEMANN, EIKO R.: Does Policy Matter? On Governments' Attempts to Control Unwanted Migration, in *IIIS Discussion Paper* (2003), 9. o. Elérhető: <http://personal.lse.ac.uk/thielem/Papers-PDF/CCIS-WP-112-2004.pdf> (2015.09.26.).

⁷ Az eljárás során a menekültkérelmező elsőként az országba lépés helyéhez legközelebbi befogadó központba kerül, mely során az érintett központ tájékoztatja a központi hatóságot a kérelemről. Ezt követően kerül sor a központilag kijelölt helyre történő elosztására, mellyel egy időben megindul az eljárás is. Az elosztási mechanizmust egy központi

tási rendszer kvóta rendszer alapján működik, mely kvótákat a Landok számára minden év elején központi-lag határozzák meg, lehetőség van azonban évközi felülvizsgálatra is. Ezen befogadási kvóták az előző éves adatok, adott tartomány adóbevételei, valamint lakosság száma alapján számítják ki.⁸ Mindezek mellett meghatározott Landokban más szempontokat is figyelembe vesznek az elosztás során, például Brandenburgban a kvóták számításánál figyelembe veszik a specifikus foglalkoztatási adatokat is.⁹

The distribution quotas for 2015 are as follows:

Federal Länder	Quota
Baden-Württemberg	12,97496%
Bavaria	15,33048%
Berlin	5,04557%
Brandenburg	3,08092%
Bremen	0,94097%
Hamburg	2,52738%
Hesse	7,31557%
Mecklenburg-Western Pomerania	2,04165%
Lower Saxony	9,35696%
North Rhine-Westphalia	21,24052%
Rhineland-Palatinate	4,83472%
Saarland	1,21566%
Saxony	5,10067%
Saxony-Anhalt	2,85771%
Schleswig-Holstein	3,38791%
Thuringia	2,74835%

1. táblázat: A Landok közötti kvótarendszer.

A Szövetségi Hivatal által történő „elosztás” után a Landok vállalnak felelőssé a menedékkérők elhelyezéséért, valamint alapvető szükségleteik kielégítéséért. Főszabály szerint az elhelyezés a befogadó létesítményekben történik, mely létesítmények működtetése a tartományok saját hatáskörébe tartozik. Egyes Landokban ezen befogadó központok működtetését tovább delegálják alsóbb – önkormányzati – szintekre, így a tartományi kormányzat csak anyagi erőforrások biztosításával járul hozzá a működéshez. A finanszírozás módja eltérő lehet, a Landok saját hatáskörükben döntenek a támogatás mértékéről és folyósításának módjáról. Rajna-vidék-Pfalz havonta 491 Euró támogatást nyújt minden egyes menedékkérő elhelyezése után a felelős önkormányzatoknak, ugyanakkor további anyagi segítséget biztosít szükség – pl. kórházi kezelés – esetén. Ezzel szemben Baden-Württemberg évente, egy összegben folyósítja a támogatást, mely 12.270 Euró összegű menedékkérelmezőként.¹⁰ Ezen összegek főszabály szerint a költségek 70-85 százalékát fedezik. A maradék költségek az önkormányzatokat terhelik. A kormányzati finanszírozás mellett az EU különböző alapjából is történik támogatás jellegű kifizetés, valamint a civil szervezetek is részt vesznek a rendszer működtetésében, szociális és eljárási segítséget nyújtanak a menedékkérőknek.¹¹

nyilvántartási rendszer – *EASY – Erstverteilungssystem für Asylbewerber* – biztosítja, mely folyamatosan figyelemmel kíséri központok telítettségét és erre tekintettel jelöli ki az illetékes befogadóközpontot.

⁸ Ezt nevezik az ún. „Königsteiner Schlüssel”-nek, tehát adott Landok hozzájárulását a közös teherviseléshez.

⁹ MÜLLER, ANDREAS: *The Organisation of Reception Facilities for Asylum Seekers in Germany*, 2013, Federal Office for Migration and Refugees, 13. o. Elérhető: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Publikationen/EMN/Nationale-Studien-WorkingPaper/emn-wp55-organisation-und-aufnahme-asylbewerber.pdf?__blob=publicationFile (2015.10.13.).

¹⁰ Baden-Württemberg 2013-ban 5.936.400 eurót különített el csak a karlsruhei befogadó központ működtetésére.

¹¹ MÜLLER: *i. m.* 21. o.

A jelenlegi menekültügyi rendszer fenntartásának kérdése egyike a legkiélezettebb vitatémáknak a német belpolitikában. Egyik oldal – elsősorban szélsőbal valamint egyházak – a jelenlegi rendszer humánusabb átalakítását támogatják, míg mások – jellemzően bevándorlás ellenes csoportok – a jelenlegi rendszert ítélik tarthatatlannak, és a menekült politika sürgős felülvizsgálatát és szigorítását szorgalmazzák.¹²

A menekültügy kérdésének megítélése igen ellentmondásos nemcsak tagállami, hanem uniós szinten is. A német menekültügyi rendszer jól működik, hiányosságai ellenére hatékonyan tudja kezelni az országba irányuló menedékkérők jelentős volumenét. Kérdés azonban, hogy ez a rendszer, amely nemzetállami szinten működőképes, mennyire lehet életképes szupranacionális szinten az EU 28 tagállamába. A következő fejezetben erre a kérdésre keresem a választ.

2. ÚTON A KÖZÖS TEHERVISELÉS FELÉ

Az Európai Unióba érkező menedékkérők száma 1992-ben tetőzött, ekkor a 15 tagállamba mintegy 670 ezer kérelmet nyújtottak be. 2001-ben volt még egy jelentősebb hullám, amikor a 27 európai uniós tagállamban közel 425 ezer menedékkérőt regisztráltak. Az ezt követő években enyhe csökkenés történt a 2006-os mélypontig, amikor 200 ezer alá esett a benyújtott kérelmek száma. Ezt mérsékelt emelkedés követette, mely a 2010-es évek eleje óta folyamatosan erősödik.¹³ A nemzetközi rendszert sújtó válságokra – közel-kelet és afrikai konfliktusaira elsősorban – az Európai Uniónak is reagálni kell, hogy hatékonyan tudjon fellépni a növekvő menekültek okozta kihívásokra.

Jelen fejezetben a menekültügyi együttműködés lehetséges négy szintjét mutatom be. A szolidaritáson alapuló közös felelősségviselet¹⁴ különböző változatait különböztethetjük meg, attól függően, hogy a tagállamok milyen szinten engedik menekültügyi szuverenitásuk egy részét Uniós szintre emelni. Ezek pedig a következőképpen alakulhatnak: (1) jogharmonizáció a tagállamok között – egységes menekültügyi szabályozás EU-n belül; (2) közös programok és jogi/intézményi segítségnyújtás a migrációs áramlatok kezelésében; (3) pénzügyi szolidaritás; valódi együttműködés – menekültkérelmezők és menekültek központi elhelyezése tagállamok között.¹⁵

2.1. Jogharmonizáció a tagállamok között – egységes menekültügyi szabályozás az Európai Unión belül

A közös európai menekültügyi politika felé az egyik legnagyobb lépést a Dublini Egyezmény 1990-es elfogadása jelentette. A rendelet kijelöli azt a tagállamot, amelynek adott menedékkérelme ügyében el kell járnia. Az alapelv az, hogy a kérelmet elsődlegesen annak a tagállamnak kell megvizsgálnia, amelyik a legnagyobb szerepet játszotta a kérelmező Unió területére történő belépésénél vagy az EU-ban történő tartózkodásánál. A szabályozás célja annak megakadályozása volt, hogy a menekültek egyszerre több országban nyújtsák be a menedékkérelmet. Az 1999-es tamperei Európai Tanács értekezleten¹⁶ a tagállamok állam és kormányfői megállapodtak egy közös európai menekültügyi rendszer létrehozásában, melynek célja a genfi egyezményben foglalt jogokat tiszteletben tartó közös uniós szintű menekültügyi rendszer létrehozása. Az azóta eltelt időben több „tamperei kötelezettség” megvalósult – többek között a menekültek fogadásának minimumszabályairól, a menekült meghatározásáról és kiegészítő védelméről szóló irányelv –, melyek egyfajta uniós szintű minimumszabályozást nyújtanak a menekültek jogainak védelmében.

A 2008-as Bevándorlási Paktum fektette le a fő irányt a közös bevándorlási politika számára. A Paktum hangsúlyozta, hogy a bevándorlásnak adott ország befogadóképességén kell alapulnia, szelektívnek és össze-

---

¹² Elérhető: <http://www.migration-info.de/artikel/2013-08-11/deutschland-zur-lageasylic-henden> (2015.08.13).

¹³ KENDE TAMÁS – SZÜCS TAMÁS: *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, 2011, Complex, Budapest, 679. o.

¹⁴ Az EUMSZ. 80. cikke értelmében a szolidaritás, és azzal együtt a felelősségi körök igazságos elosztása irányadó intézményi koncepció mindazon európai politikák esetében, amelyek a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség keretében a személyek mozgásával, különösen a külső határok kezelésével és átlépésének kérdéseivel, a menedéjjoggal és a nemzetközi védelemmel, valamint a bevándorlással foglalkoznak. Ez a cikk nyújt jogalapot az európai jogalkotás fejlesztéséhez valamint a tagállamok közötti szolidaritás elősegítésére.

¹⁵ NEWLAND, KATHLEEN: Cooperative Arrangements to Share Burdens and Responsibilities in Refugee Situations short of Mass Influx, in *Discussion Paper prepared for a UNHCR Expert Meeting on International Cooperation to Share Burdens and Responsibilities* (2011), 2. o.

¹⁶ Presidency Conclusions Tampere European Council (1999).

hangoltnak kell lennie.¹⁷ A svéd elnökség idején elfogadott Stockholmi Program is említést tett a tagállamok bevándorlási szabályainak – ezen belül a nemzeti menekültügyi rendszereinek – felülvizsgálatára, valamint egy egységes mechanizmus létrehozására, mely adott tagállami képességekkel kapcsolatos problémák meghatározására irányul.¹⁸

A Bevándorlási Paktumban vállalt kötelezettségek jelentős része is megvalósult, és kijelenthető, hogy az elmúlt évek uniós szintű jogalkotása komoly lépést tett a menekültek hatékonyabb védelme felé. Az Európai Parlament és a Tanács 2011. december 13-i 2011/95/EU¹⁹ Kvalifikációs irányelve az eddigiekhez képest magasabb védelmi szabályokat alkalmaz a menekültkérelmezőkre, valamint egyes különösen védett csoportok – pl. családok újraegyesítése – területén is erősítette az uniós szintű minimum szabályokat. A 2013/33/EU²⁰ irányelv pedig a jogharmonizáció során első esetben szabott meg konkrét határidőt a menekültügyi kérelmek elbírálására ezáltal is közelítve a tagállamok eljárásjogi sajátosságait egymáshoz.

Annak ellenére, hogy az elmúlt években felgyorsult a jogharmonizáció, az új Dublini rendelet²¹ nem változtatta meg alapjaiban az új rendszert, érintetlenül hagyta a felelősség kérdését. Az első belépés országa marad a legtöbb esetben az az ország, amely felelős a menekültügyi eljárás lefolytatásáért, valamint a menekült – eljárás alatti – elhelyezéséért. Nem tesz javaslatot a jelenlegi rendszer felülvizsgálatára.²²

Az előbbieken is láthattuk, annak ellenére, hogy az elmúlt időszakban jelentős előrelépés történt az EU-s menekültügyi harmonizáció területén, azonban még messze vagyunk a teljes jogharmonizációtól, mely lehetőséget biztosítana a tagállamok közötti különbségek lebontására. A korábbi Menekültügyi Főbiztos, Ruud Lubbers, is hangsúlyozta, hogy az európai kormányoknak a menekültügy területén jelentkező kihívásokra nem utólagosan kell reagálni, hanem megelőzni kell. Az ehhez kapcsolódó terheket nem továbbdelegálni kell, hanem megosztani, nem csak a jogharmonizáció terén, hanem a gyakorlatban is.²³

2.2. Közös programok és jogi/intézményi segítségnyújtás a migrációs áramlatok kezelésében

A tagállamok közötti gyakorlati együttműködés, valamint a menekültügy területén a jogalkotás elősegítése érdekében az Unió létrehozta az Európai Menekültügyi és Támogatási Hivatalt.²⁴ A Támogatási Hivatal európai menekültügyi szakértői központ szerepét tölti be, amelynek feladata, hogy megkönnyítse, koordinálja és megerősítse a gyakorlati együttműködést a tagállamok között a menekültügy számos vonatkozása tekintetében, hogy a tagállamok még inkább képesek legyenek nemzetközi védelmet nyújtani az arra jogosultaknak, miközben tisztességesen és hatékonyan kezelik azokat, akik adott esetben nem felelnek meg a nemzetközi védelemhez szükséges követelményeknek. A Támogatási Hivatalnak három fő feladatra kell összpontosítania, nevezetesen, hogy hozzájáruljon a Közös Európai Menekültügyi Rendszer végrehajtásához, támogassa a menekültügyi gyakorlati együttműködést a tagállamok körében és támogassa a különösen nagy terhelésnek

¹⁷ Az Európai Tanács 2008. október 16-i ülésén elfogadott Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum.

¹⁸ COM(2010) 171, a Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása a polgárok szolgálatában A stockholmi program végrehajtásáról szóló cselekvési terv.

¹⁹ Az Európai Parlament és a Tanács 2011. december 13-i 2011/95/EU irányelve a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról.

²⁰ Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról.

²¹ A Tanács 343/2003/EK rendelete egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékkérelmi kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról.

²² Fontos azonban megemlíteni a Dublin rendelet által bevezetett új szabályozást, mely ugyan nem változtatja meg a hatályos menekültügyi együttműködés rendszerét, de újabb fontos eljárásjogi garanciákat vezetett be. A rendeletben pontosították a tagállamok közötti felelősség- és költségmegosztást, az eljárási határidőket. Másik fontos fejlemény, hogy a családegyesítési koncepciót a kísérő nélküli kiskorúakra is kiterjesztették. Egy új pont is bekerült a rendeletbe, miszerint nem lehet menedékkérelmet visszaküldeni olyan országba, ahol valószínűsíthetően nem megfelelő az ellátás.

²³ LUBBERS, LUUD: *EU needs fair and efficient asylum system*, elérhető: <http://www.unhcr.org/print/418b5f864.html> (2015.08.13.).

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az 439/2010/EU rendelete az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal létrehozásáról (a továbbiakban: 439/2010/EU rendelet).

kitett tagállamokat.²⁵ Funkcióját tekintve hasonló szerepet játszik, mint az Unió külső határainak védelméért felelős szervezet, a Frontex is. A közös programok, valamint tagállamok közötti segítségnyújtás a gyakorlatban jól működik, hatékony lehetőséget biztosít megváltozott migrációs áramlatok kezelésére.

2.3. Pénzügyi szolidaritás

A pénzügyi szolidaritásnak több dimenziója van, lehetőség van tagállamok közötti kétoldalú, Unió szintű, illetve nemzetközi szintű együttműködésre. Az Európai Unión belül az Európai Menekültügyi Alap, amely a közösségi finanszírozás elsődleges eszköze volt a menekültügy terén 2008-2013 között. Az ötéves időszak lejártát követően az Alap tevékenységét a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap vette át a 2014-2020 közötti 7 éves időszakra. A Program összköltségvetése 3,1 milliárd euró. Az Alap keretében rendelkezésre álló források nagy részét – 2,4 milliárd eurót – a tagállamok nemzeti programjaikon keresztül használhatják fel, míg a kisebbik része felett – 746 millió eurón – az Európai Bizottság rendelkezik.²⁶ A tagállamok számára garantált alapösszeget a migrációs áramlásokra vonatkozó legfrissebb statisztikai adatok alapján állapítják meg.²⁷ A rendelkezésre bocsátott alapösszeg mellett a menekültügy terén tagállamok által folytatott közös programok finanszírozására kiegészítő egyéb pénzeszközöket is juttat. A tagállamok közötti szolidaritás ösztönzésére a más tagállamokból vagy nem uniós országoktól menekülteket átvállaló tagállamok számára a menekültügyi alap forrásai keretében menekülteket befogadó résztvevő országok minden letelepített menekült után 6000 eurót kapnak. Az összeg a kiszolgáltatott helyzetben lévő, vagy kiemeltként kezelt régiókból (jelenleg például Szíriából vagy Ukrajnából) érkező menekültek esetén tízezer Euróra emelkedik.²⁸

A tagállamok közötti pénzügyi szolidaritási mechanizmus fontos lépés a közös menekültügyi rendszer kiépítésében, ugyanakkor hosszú távon nem elégséges megoldás a menekültügyi együttműködés valódi – közösségi – szintre emeléséhez.

2.4. Közös kvótarendszer – az elméleti modell

Figyelembe véve a tényt, hogy a harmadik országokból érkező menekültek száma egyenlőtlenül érinti az Európai Unió tagállamait, érthető a közös teherviselés gondolatának előtérbe kerülése. Máltára 2008 és 2012 között arányosan 21,7 menekültkérelmező jutott 1000 főre, míg Svédországra ugyanez a szám 16,0 volt, míg az EU 27-ek átlaga 3 menekültkérelmező 1000 főre volt.²⁹ Mindezen számokat a tagállamokban eltérő szabályozás – menekültügyi eljárás időtartama, minősége valamint a befogadó központok színvonala – is befolyásolja, melyek további különbségeket okoznak az országok között. A menekültügyi eljárás során az illetékes szervek három lehetséges megoldás közül választhatnak. Első megoldásként helyt adhatnak a kérelemnek és elismeri a kérelmezőt menekültnek a Genfi Konvenció alapján, másodsorban egyéb jogcímen lehetőséget biztosítanak maradásra – kiegészítő védelmi státusz – illetve harmadik lehetőségként elutasíthatják a kérelmet és visszaküldhetik a kérelmezőt származási országba. Az állandó vagy ideiglenes menekültstátusz megadását tekintve az Unió statisztikái szerint Hollandia és Dánia a legnagyobb lélekszámú országok, míg Németországban a legnehezebb ezen védelmi státuszokat megkapni.³⁰

Ezek az eltérő számok is jól mutatják, hogy a jelenlegi rendszer távol áll az egységes szabályozástól, méltányosabb rendszerre van szüksége a menekültügyi eljárások kezelésére. Az előző fejezetben bemutatott

²⁵ 439/2010/EU rendelet 13. cikk.

²⁶ *Report on Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)*, European Commission, Migration and Home Affairs, elérhető: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/asylum-migration-integration-fund/index_en.htm (2015.08.13).

²⁷ Így az első menedékjog iránti kérelmek száma, a menedékjogot vagy kiegészítő védelmet biztosító pozitív határozatok száma, a letelepített menekültek száma, a jogszerűen tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok létszáma, illetve változásai, nemzeti hatóságok által kibocsátott kiutasítási határozatok száma, valamint a végrehajtott kiutasítások száma alapján.

²⁸ Az Európai Parlament és a Tanács 516/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap létrehozásáról, a 2008/381/EK tanácsi határozat módosításáról, valamint az 573/2007/EK és az 575/2007/EK európai parlamenti és tanácsi határozatok és a 2007/435/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről.

²⁹ ANGENDENDT, STEFFEN – ENGLER, MARCUS – SCHNEIDER, JAN: *European Refugee Policy, Pathways to Fairer Burden-Sharing*, in *Stiftung und Wissenschaft Politik Comments*, No. 36. (2013), 2. o.

³⁰ THIELEMANN, EIKO R.: *Towards A Common European Asylum Policy: Forced Migration, Collective Security and Burden-Sharing*, 5. o. Elérhető: <http://www.unc.edu/euce/eusa2007/papers/thielemann-e-08g.pdf> (2015.07.25.).

szolidaritási kategóriák mellett az együttműködés legszorosabb szintjét egy közös európai kvótarendszer létrehozása biztosítaná, mely lehetőséget teremtene a kvóták átlátható felülvizsgálatára, mely rendszer képes gyorsan reagálni a megváltozott trendekre.

Az UNHCR már korábban rámutatott ezen elv szükségességére, miszerint egyes országok menekültbefogadó képességét adott ország gazdasági teljesítményéhez, valamint lakosságának számához viszonyítva kellene meghatározni³¹ Említett két tényező mellett lehetőség lenne figyelembe venni a befogadó országok népességét, továbbá munkanélküliségi rátáját.

Az elméleti modellben négy változó alapján történne a tagállamokra eső kvóták kiszámítása. Elsősorban az adott ország GDP-je, valamint teljes népességének arányát (40%-40%) vennék figyelembe. Az említett két mutató súlyozása azon feltételezésre utal, hogy minél erősebb egy tagállam gazdasága – függetlenül minden más tényezőtől – annál inkább képes viselni a közös szolidaritással járó költségeket. Továbbá minél jelentősebb egy adott ország népessége, annál könnyebb elfogadnia menekülteket. Ehhez kapcsolódik a harmadik tényező, a földrajzi terület, mely a hely problémáját hivatott megoldani, biztosítva, hogy a kisebb területű országokban – pl. Málta – a kis területen jelentős számú bevándorlóból adódó feszültséget csökkenteni lehessen. A negyedik súlyozási kategória a munkanélküliség, mely a menekültek és munkanélküliség problémáját hivatott orvosolni. Szociológia és pszichológiai tanulmányok is kimutatták, hogy azokban az országokban, ahol magasabb a munkanélküliség, jellemzően magasabb a menekültekhez kapcsolódó negatív előítéletek.³²

Ha fent említett kvótarendszert alkalmazzuk a 2008 és 2012 között Európai Unió tagállamaiban benyújtott kb. 1,3 millió menedékkérelemre, a következő megállapításokat figyelhetjük meg. Svédországra ezen rendszert alkalmazva az említett időszakban kb. 42 ezer menekültkérelem jutott volna, míg a valóságban több mint háromszor ennyi kérelmet adtak be az országban.³³ Belgium, Görögország és Ausztriában is majdnem kétszer annyi menekültkérelmet regisztráltak, mint ahányat a kvótarendszer alapján kapott volna. Ezzel szemben a legtöbb tagállamban – elsősorban a 2004-es keleti bővítés tagállamaiban valamint Spanyolország és Portugáliában – kimutathatóan kevesebb ez a szám.

	Fair quota	De facto applications	Deviation from fair quota (%)
Sweden	42,017	153,900	+266.3%
Belgium	32,017	95,720	+199.0%
Greece	27,189	64,970	+139.0%
Austria	31,960	71,510	+123.7%
Cyprus	7,193	13,680	+90.2%
Malta	6,457	9,060	+40.3%
France	170,953	232,680	+36.1%
Netherlands	51,954	62,080	+19.5%
Germany	205,974	201,350	-2.2%
Denmark	22,706	21,100	-7.1%
United Kingdom	150,457	137,940	-8.3%
Italy	140,580	107,800	-23.3%
Finland	27,905	19,960	-28.5%
Hungary	20,837	13,740	-34.1%
Ireland	16,629	10,730	-35.5%
Luxembourg	9,951	5,810	-41.6%
Poland	67,695	38,590	-43.0%
Bulgaria	16,568	4,750	-71.3%
Slovakia	12,738	3,140	-75.3%
Croatia	12,195	2,600	-78.7%
Lithuania	9,350	1,740	-81.4%
Czech Republic	25,262	4,570	-81.9%
Romania	39,924	7,100	-82.2%
Spain	108,289	16,260	-85.0%
Slovenia	9,622	1,240	-87.1%
Latvia	7,416	690	-90.7%
Portugal	23,860	1,040	-95.6%
Estonia	6,537	230	-96.5%

2. táblázat: Menedékkérelmek a kvótarendszer alapján 2008 és 2012 között.³⁴

³¹ THIELEMANN, EIKO R: The Future of the Common European Asylum System: Need of a More Comprehensive Burden-Sharing Approach, in *Migration Studies Unit Working Papers*, No. 3. (2008), 5. o.

³² ANGENDENDT – ENGLER – SCHNEIDER : *i. m.* 5. o.

³³ A valós szám majdnem 154.000. Forrás: Eurostat.

³⁴ Forrás: ANGENDENDT – ENGLER – SCHNEIDER: *i. m.* 7. o.

Ha a tagállamok megállapodnának egy hasonló közös szolidaritási mechanizmuson alapuló kvótarendszer létrehozásában, lehetőség lenne a beérkező menekültek méltányosabb elosztásában, mely – elvben két módon valósulhatna meg.

Minden tagállam év elején meghatározott számú menekült befogadására lenne köteles. Ezen tagállamok felelnének a menekültek elhelyezéséért és a menekültügyi eljárás lefolytatásáért. A mechanizmus lehetőséget biztosítana továbbá, hogy kivételes helyzetekben, amikor valamely tagállam jelentős menekültáradattal szembesül, a központi hatóság a kvóták ideiglenes újraosztásával – olyan tagállamba történő delegálásával, amelynek szabad erőforrásai állnak rendelkezésére – segítséget nyújtson adott tagállamnak.

A másik alternatíva ezen rendszer megvalósítására az eljárás során felmerülő költségek fedezésére egy közös pénzügyi kvótarendszer létrehozása. Ebben az esetben minden tagállam – kvóta arányában – hozzájárulna a közös szolidaritási alaphoz. Azon tagállamok, akik felé kevesebb menekült kérelem irányul lennének a „Dublini Kompenzációs Alap” nettó befizetői, hasonlóan az ilyen elven működő többi politikához. A Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap tartalmaz már hasonló mechanizmust. Fontos azonban megjegyezni, hogy a jelenlegi rendszerben az Alap csupán a menedékkérők abszolút száma alapján osztja szét az erőforrásokat, egyéb tényezőket – GDP, népesség arány – nem vesz figyelembe. Ebből következik, hogy bizonyos esetekben a felelősség nem áll arányban a tényleges támogatással.³⁵

Rank	Country	Number of asylum applications per 1000 head of population	Country	Percentage of ERF contribution to all MS
1	Belgium	4.2	Germany	20.05
2	Ireland	2.9	United Kingdom	19.11
3	Netherlands	2.8	France	11.50
4	Denmark	2.3	Netherlands	9.46
5	Austria	2.2	Sweden	8.37
6	Sweden	1.8	Italy	8.06
7	United Kingdom	1.7	Belgium	5.73
8	Luxembourg	1.4	Austria	5.06
9	Germany	0.9	Ireland	2.69
10	Finland	0.6	Spain	2.59
11	France	0.6	Finland	2.35
12	Greece	0.3	Greece	2.35
13	Italy	0.3	Portugal	1.77
14	Spain	0.2	Luxembourg	1.12
15	Portugal	0.02	Denmark	
	Correlation Coefficient	1		0.06

3. táblázat: A Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap újraelosztási hatásai.³⁶

3. KÖZÖS KVÓTARENDSZER UNIÓS SZINTEN

Az előbbieken említett kvóta alapú közös felelősségviselés gondolata nem új keletű. Az első ezzel foglalkozó hivatkozás a bevándorlásért és migrációért felelős miniszterek 1992. november 30-a és december 1-je között zajló konferenciáján merült fel. A javaslat első tervezetét a német elnökség idején dolgozták ki.³⁷ Ez a javaslat említést tett egy közösségi szintű kvótarendszerről, mely három szempont alapján – népesség, terület

³⁵ THIELEMANN (2009): i. m. 17. o.

³⁶ Forrás: u.o.

³⁷ German Presidency Draft Council Resolution on Burden-sharing in July 1994 (Council Document 7773/94 ASIM 124).

és GDP – számolódnak volna. A rendszer továbbá bevezetett volna egy kötelező központi letelepítési mechanizmust is.³⁸ A javaslat azonban megfelelő támogatás hiányában elbukott a Tanácsban, elsősorban az Egyesült Királyság ellenezte a javaslatot, hiszen ebben az időszakban relatíve kevés menekültkérelmező volt a területén, számára hátrányos lett volna az említett kvótarendszer bevezetése.³⁹

Az uniós szintű szabályozás hiányzik, ugyanakkor a javaslat-tervezet óta eltelt két évtizedben a tagállamok kialakították saját mechanizmusukat az országba érkező – és ott menekültstátuszt kapott – harmadik országbeli állampolgárok elhelyezésére. Az Egyesült Királyság a helyi hatóságokkal konzultálva – meghatározott szempontok alapján – végzi a menekültek szétosztását az országban található befogadó központok között. Ezzel ellentétes a megismert német szabályozás, mely az áthelyezést szövetségi szinten végzi, a Landok nem vesznek részt a döntéshozatali eljárásban. Finnországban a helyi önkormányzatok hatáskörébe tartozik annak eldöntése, hogy adott város hány menekültet fogad be önkéntesen. Ezzel ellentétes Svédország és Franciaország „menekültközpontú” szabályozása, ahol a menekültek szabadon döntenek, hogy hol telepednek le országban belül.⁴⁰

3.1. A Menekültügyi Támogatási Hivatal kiemelt szerepe az együttműködésben

Jelen fejezetben azt vizsgálom meg, hogy lehetőség lenne-e egy egységes uniós szintű központi hatóság létesítésére, mely szerv a tagállamoktól függetlenül hatáskörrel rendelkezne az Unióba érkező menekültek központi szabályozására. Tehát, alkalmazható-e a német rendszer közösségi szinten?

Elméleti szinten az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal tölthetné be a Központi Hivatal szerepét. A Hivatal feladata, hogy megkönnyítse, koordinálja és megerősítse a gyakorlati együttműködést a tagállamok között a menekültügy számos vonatkozása tekintetében, hogy a tagállamok még inkább képesek legyenek nemzetközi védelmet nyújtani az arra jogosultaknak, miközben tisztességesen és hatékonyan kezelik azokat, akik adott esetben nem felelnek meg a nemzetközi védelemhez szükséges követelményeknek.⁴¹

Ugyanakkor a Hivatal sem közvetve sem közvetlenül nem rendelkezhet jogkörrel azon döntésekkel kapcsolatban, amelyeket a tagállamok menekültügyi hatóságai a nemzetközi védelem iránti egyéni kérelmek ügyében hoznak.⁴² Ez utóbbi mondat fontos. A Hivatal csak koordináló és támogató szerepet játszik, valós jogköre a tagállamok tekintetében nincsen. A „régibb tagállamok” félttek, hogy a hivatal szupranacionális szintre emelésével jelentős hatalmat vesz kézbe a szolidaritás tekintetében, míg az „új tagállamok” a menekültügyi eljárások túlzott harmonizálásában látták a veszélyt.⁴³

A Támogatási Hivatal lehetne az a központi szerv, mely megfelelő szervezeti és infrastrukturális átalakításokkal alkalmas lenne a menekültügyi rendszer irányítására. A hatékony irányítás csak egy több struktúrájú, decentralizált szervezetben lenne működőképes. A központi hivatal mellett minden tagállamban létre kellene hozni egy nemzeti szintű kirendeltséget – akár csak a német tartományokban – amely közvetlen kapcsolatban állna a központi szervezettel. Ezen tagállami kirendeltséget felelnének a közös menekültügyi politika megvalósításáért adott országban/régióban. Fontosnak tartom kiemelni, hogy a kirendeltségeken dolgozók nem adott tagállam nemzeti szervei alatt dolgoznának, hanem kifejezetten az EU-s alkalmazásban állnának. Ebből adódóan a tagállamoknak nem lenne közvetlen befolyásolási lehetősége.

A szervezet finanszírozását tekintve is független lenne, a központi szerv rendelkezhetne a menekültügyi kapcsolatos közösségi források felett. Továbbá a menekültügyi eljárás két szintű lenne, a területi hivatalok felelnének a kérelmek elbírálásáért, másodfokon a központi hivatal, míg jogorvoslati fórumként az EU bírósága járna el.

Összességében megállapíthatjuk, hogy a hivatal létrehozásakor a tagállamok túlzottan ragaszkodtak szuverenitásuk fenntartásához, valódi hatalmat nem voltak hajlandóak átadni az újonnan létrejövő szervezetnek.⁴⁴ A konszenzus hiánya betudható a félelemnek is, mely a szervezet létrehozását övezte, ugyanis a tagál-

³⁸ Érdekeség, hogy a hasonló elven működő német menekültügy törvény reformjára is ebben időben került sor.

³⁹ THIELEMANN (2009): *i. m.* 18. o.

⁴⁰ RAPOPOR, HILLEL – MORAGA, JESUS FERNÁNDEZ-HUERTAS: Tradable Refugee-admission Quotas: a Policy Proposal to Reform the EU Asylum Policy, in *EUI Working Papers*, No. 101. (2014), 4. o.

⁴¹ 439/2010/EU rendelet 13. cikk.

⁴² 439/2010/EU rendelet 14. cikk.

⁴³ ANGENENDT, STEFFEN – RODERICK, PARKES: A New Impulse for EU Asylum Policy? The Potential of the European Asylum Support Office, in *Stiftung Wissenschaft und Politik Comments*, No. 21. (2010), 4. o.

⁴⁴ U.o. 5. o.

lamok nem akartak abba a hibába esni, mint a Frontex esetében, amelynél a problémát az jelenti, hogy nem minden tagállamot tudtak érdekeltté tenni a közös határok védelmében.⁴⁵ A hatékony menekültügyi rendszer kiépítése azonban csak is egy valódi hatáskörrel felhatalmazott szervezet vezetésével hozható létre, úgy ahogy Németországban is a Szövetségi Iroda látja el a központi irányítást. Egy jelentőségteljes központi szerv csak akkor működőképes, ha a tagállamok lemondanak szuverenitásuk egy részéről és magasabb szintre emelik az együttműködést.

Véleményem szerint jelen pillanatban az EU még nem áll készen olyan szintű együttműködésre a menekültügy terén, mely ennyire központosítaná az egész menekültügyi eljárást. A jogharmonizáció terén jó úton halad az integráció, a finansziális együttműködés is működőképes. Úgy gondolom, hogy realisabb következő lépés a tagállamok szintjén egy közös kvótarendszer kiépítése lenne, mely ugyan tovább mélyítené az integrációt, de nem emelné ki a teljes menekültügyi politikát a tagállamok kezéből. A következő fejezetben, ezt vizsgálom meg.

3.2. A tagállamok kiemelt szerepe az együttműködésben

Az Európai Unióba belépő menekültek tagállamok közötti elhelyezésének egy másik lehetséges módja a tagállamok közötti menekültek önkéntes alapon történő elosztása, melyet először az Európai Közösségek alkalmazott az 1970-es évek végén az első komolyabb menekültválság idején. A módszer lényege, hogy adott tagállamok önként vállalnak kötelezettséget menekültek befogadására. Ez a megoldás az Egyesült Királyság jogában létezik a gyakorlatban, melyet az 1999-es Immigration and Asylum Act vezetett be. Ha az ország fő befogadó állomásai – elsősorban a londoni és kelet-angliai – megtelnek lehetőség van a központi kormány beavatkozására a méltányosabb elosztás érdekében. Az önkéntességen alapuló felelősség megosztás már létezik az EU jogban, a 2011/55/EK⁴⁶ irányelv (a továbbiakban: 2001/55/EK irányelv) honosította meg az átmeneti védelemben vétel területén. A tagállamok az átmeneti védelemre jogosult személyeket a közösségi szolidaritás szellemében fogadják be, melyeket az előre bejelentett befogadási kapacitásuk mértékéig teljesítenek. Abban az esetben, ha az átmeneti védelemre jogosult személyek száma valamely hirtelen és tömeges beáramlást követően meghaladja az adott tagállam befogadó kapacitást, a Tanács sürgősséggel megvizsgálja a helyzetet, és megteszi a szükséges lépéseket, beleértve a további támogatásra vonatkozó javaslatot az érintett tagállamok részére.⁴⁷ Az átmeneti védelmet élvező személyek tartózkodási helyének másik tagállamba történő áthelyezéséhez az érintett személy beleegyezése mellett a fogadó tagállam beleegyezése is szükséges.⁴⁸ Annak ellenére, hogy az átmeneti védelmet élvező személyek esetében az elvi lehetőség meglenne a tagállamok közötti szorosabb együttműködésre a menekültek mindössze 5 százaléka profitált a kezdeményezésből.⁴⁹

---

⁴⁵ ANGENDENDT – ENGLER – SCHNEIDER: *i. m.* 5. o.

⁴⁶ A Tanács 2001/55/EK irányelve a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről.

⁴⁷ 2001/55/EK irányelv 25.cikk.

⁴⁸ 2001/55/EK irányelv 26. cikk.

⁴⁹ RAPOPOR – MORAGA: *i. m.* 6. o.

EU Member States resettlement quota 2012 and 2013		
Member State (pro year)	2012 total quota	2013 total quota
Belgium	-	100
Czech Republic	40	40 (tbc)
Denmark (multi-year programme 2012-2013)	500	500
Finland	750	750
France	100	100
Germany	300	300
Hungary	10	10
Ireland	-	80
The Netherlands (multi-year programme 2011-2014)	500	500
Portugal	30	30
Romania	0	40
Spain	-	30
Sweden	1900	1900
United Kingdom	750	750
TOTAL	4580	4580

4. táblázat: Az EU tagállamainak újraelosztási kvótái 2012-ban és 2013-ban.⁵⁰

A kvótarendszer bevezetése az egész menekültügyi politikára azonban felvet egy másik kérdést is. Lehetőséget kellene-e biztosítani a tagállamok közötti „kvótakereskedelemre”? Az elméleti modell szerint minden tagállamnak előre meghatározott kvótakeret állna rendelkezésére, amely meghatározná, hogy hány menekültet kellene befogadnia. Kérdés, hogy a kiotói kvótákkal kapcsolatos kereskedelemhez hasonlóan egyik állam átjátszhatná a menekülteket a másik államnak előre meghatározott rátán.⁵¹ Tehát lenne egy befogadott menekültként fizetendő kvóta, valamint ha adott tagállam a rá eső menekülteknél kevesebbet fogadna be, abban az esetben is fizetési kötelezettség terhelné a közös szolidaritás jegyében.

Ha a közös menekültügyi együttműködés alapjául szolgáló kvótarendszer megvalósul, fontos megvizsgálni a morális kérdéseket is. A rendszer kritikusai azzal érvelnek, hogy a menekültek nem szolgálhatnak tagállamok közötti kereskedelem alapjául. Ezen érvelés ellenzői azzal védekeznek, hogy nem maga a menekült a kereskedelem tárgya, csupán az elhelyezése. Anélkül, hogy állást foglalnánk valamely oldal mellett fontos látni, annak ellenére, hogy a kvótarendszer a menekültek alapvető jogait nem sértené, mégis felvethet etikai aggályokat, valamint előre nem megjósolható következménye is lehetne – pl. társadalmi elfogadottság hiánya – melyek jelentősebb abszolút költségeket okozhatnak, veszélyeztetve a rendszer hatékonyságát.⁵²

Mіндеzen aggályok ellenére az Unió egyre komolyabban – legalábbis elméleti szinten – fontolgatja a rendszer bevezetésének lehetőségét. A Régiók Bizottságának véleménye egyetért az UNHCR azon javaslatával, hogy dolgozzanak ki egy olyan „formulát”, amelynek célja az áthelyezési rendszer működésének biztosítása, és amely figyelembe vesz olyan elemeket, mint az érintett ország GDP-je, a tagállam területének nagysága, nemzeti és egyéb forrásai, lakossága, befogadási képessége, a helyi és regionális jellegzetességek, a menedékkjogot kérők száma, valamint a letelepítési kötelezettségvállalások – hogy csak néhány kritériumot említsünk.⁵³

3.3. A közös kvótarendszer megvalósíthatósága

Fontos látni, hogy a fent említett javaslat megvalósíthatóságát először is egy minden tagállamra kiterjedő előzetes vizsgálatnak kell megelőznie. Elméleti vizsgálódások már történtek, mely elsősorban pénzügyi megvalósíthatóság felől vizsgálta meg a kérdést. Thielemann által készített elemzésből kiderül, hogy egy menekült áthelyezése egyik tagállamból a másikba megközelítőleg 8.000 EUR lenne, amely a jelenlegi egy

⁵⁰ Forrás: *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2012, 2013*, European Asylum Support Office, 61. o. Elérhető: <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Annual-Report-Final.pdf> (2015.07.25.).

⁵¹ THIELEMANN (2009): *i. m.* 20. o.

⁵² GERVER, MOLLIE: Refugee Quota Trading within the Context of EU-ENP Cooperation: Rational, Bounded National and Ethical Critiques, in *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 9. Issue 1. (2013), 71. o.

⁵³ J LX/2009/ERFX/PR/1005 *Study on the feasibility of establishing a mechanism for the relocation of beneficiaries of international protection*, 2010, European Commission, Directorate-General Home Affairs, 27. pont.

menekültre jutó támogatás több mint kétszerese.⁵⁴ A gyakorlati együttműködés pilot programját az Európai Unió 2009-ben indította el Máltában. Az Európai Tanács által kezdeményezett EUREMA célja volt, hogy a Málta szigetét érő folyamatos migrációs nyomást enyhítse. A programban több ország vett részt, melyek közül Franciaország és Németország telepítette át a legtöbb menekültet. A többi ország azonban nem teljesítette maradéktalanul a program indulásakor tett vállalását.⁵⁵

Member State/Schengen Associated State	Number of relocation places pledged (2011-2012)	Number of beneficiaries relocated (as at 23 January 2013) ⁽⁷⁴⁾	Bilateral/EU funded project
Germany	150	153 ⁽⁷⁵⁾	Bilateral
Poland	50	6 ⁽⁷⁶⁾	EU-funded Project
Spain	25		Bilateral
The Netherlands	20	20 ⁽⁷⁷⁾	Bilateral
Denmark	10	10 ⁽⁷⁸⁾	Bilateral
Romania	10		EU-funded project
Slovakia	10		EU-funded project
Hungary	5		EU-funded project
Ireland	10	20 ⁽⁷⁹⁾	Bilateral
Lithuania	6	4 ⁽⁸⁰⁾	EU-funded project
Portugal	6	4 ⁽⁸¹⁾	EU-funded project
Bulgaria	4		EU-funded project
Total	306	217	

5. táblázat: Az EU belüli áthelyezések Máltáról a többi tagállamba.⁵⁶

Az EUREMA program sikerességéről változóak a vélemények, ugyanakkor nem lehet elvitatni, hogy a program fontos lépést tett a kvótarendszer bevezetésének előkészítésére. A tanulságok levonása után egyértelmű, hogy jelen állás szerint az EU-n belül egy olyan megoldás lehet életképes, mely a tagállamok érdekeit veszi figyelembe, melyben meghatározhatják a preferenciákat és amely egy – elsősorban tagállami irányítás alatt álló – központi hivatal vezetése, nem irányítása alatt áll. A tagállamoknak egy másik elképzelés szerint lehetőségük lenne saját preferenciáik alapján kialakított szempontok szerinti kvóta alapján történő befogadásra. A központi hivatal által kialakított mechanizmus ezen preferenciák – pl. nyelvismeret, családregyesítési szempontok stb. – szerint listázná és osztaná szét a menekülteket.

Konklúzió

Dolgozatomban igyekeztem bemutatni az Európai Unió menekültügyi politika jelenlegi helyzetét, valamint aktuális kihívásait. Arra kerestem a választ, hogy az utóbbi években az Uniót sújtó egyre erősödő menekültáradatra a 28 tagállam hogy tud eredményesen reagálni, úgy hogy közben a menekültkérelmezők jogai sem sérülnek.

A megvalósításhoz egy valódi közös menekültügyi politika kell, mely a jogoknak és eljárásoknak az EU egész területére kiterjedő egységességén alapul, és amely abba az irányba törekszik, hogy a menekültkérelmek elbírálása között ne alakuljanak ki a tagállamok közötti jelentős eltérések, melynek következtében a jelenlegi rendszer nem nyújt elegendő védelemét a menedékkérők számára, sőt egyes rendelkezései sértik személyes jogaik érvényesülését. Tehát a jelenlegi minimumszabályok helyett valódi közös szabályozás kell. A jogharmonizáció – akár csak a pénzügyi teherviselés – jó úton halad, ezen a területen jelentkezik a szolidaritás gondolata.

Az együttműködés következő szintjére a közös kvótarendszer bevezetésére lenne szükség, hogy a valódi közös teherviselés megvalósuljon. A kvótarendszer megvalósításának esetében is két opció közül lehet választani. Első körben azt vizsgáltam meg, hogy lehetőség lenne-e egy teljes mértékben központi elosztási rendszer bevezetésére, mely során – hasonlóan a bevezetőben ismertetett német modellhez – az Unió egyik szerve központilag irányítaná a menekültek és a menedékkérelmezők elosztását tagállami szinten. Véleményem szerint a tagállamok jelen pillanatban még nem állnak készen ennek a rendszernek a bevezetésére, az együttműködés ilyen mértékű elmélyítésére. Realisabb lenne a második opció, amely ugyan meghatározná a

⁵⁴ THIELEMANN (2007): *i. m.* 16. o.

⁵⁵ RAPOPOR – MORAGA: *i. m.* 16. o.

⁵⁶ Forrás: *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2012, 2013*, European Asylum Support Office, 47. o. Elérhető: <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Annual-Report-Final.pdf> (2015.07.25.).

tagállamok számára a megállapított kvótákat ugyanakkor nem venné ki a kezükből teljes mértékben a menekültügyi politika irányítását.

Fontos lenne, ha a tagállamok belátnák, hogy a közös felelősségviseelés biztosítást nyújtana a hirtelen megnőtt menekültáramlásokkal szemben, a kölcsönös segítségnyújtás keretében támogatást kaphatnának. A kvótarendszer bevezetése lehetőséget biztosítana a tagállamoknak, hogy rövid távú hozzájárulásokkal bebiztosítják magukat az előre nem látható menekültügyi kockázatra, amelyekre a közös fellépés hiányában csak jelentős költségekkel tudnának reagálni. Ez ugyanolyan elven működik, mint ahogy egy magánszemély életbiztosítást köt.⁵⁷ Ők is inkább egy előre meghatározott fix összeget áldoznak időközönként, azért hogy a baj bekövetkezésekor elkerüljék az egyszerre jelenő súlyosabb következményeket.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] ANGENENDT, STEFFEN – RODERICK, PARKES: A New Impulse for EU Asylum Policy? The Potential of the European Asylum Support Office, in *Stiftung Wissenschaft und Politik Comments*, No. 21. (2010).
- [2] ANGENENDT, STEFFEN – ENGLER, MARCUS – SCHNEIDER, JAN: European Refugee Policy, Pathways to Fairer Burden-Sharing, in *Stiftung und Wissenschaft Politik Comments*, No. 36. (2013).
- [3] GERVER, MOLLIE: Refugee Quota Trading within the Context of EU-ENP Cooperation: Rational, Bounded National and Ethical Critiques, in *Journal of Contemporary European Research*, Vol. 9. Issue 1. (2013), 61-77. o.
- [4] KENDE TAMÁS – SZÜCS TAMÁS: *Bevezetés az Európai Unió politikáiba*, 2011, Complex, Budapest.
- [5] NEWLAND, KATHLEEN: Cooperative Arrangements to Share Burdens and Responsibilities in Refugee Situations short of Mass Influx, in *Discussion Paper prepared for a UNHCR Expert Meeting on International Cooperation to Share Burdens and Responsibilities* (2011).
- [6] RAPOPOR, HILLEL – MORAGA, JESUS FERNÁNDEZ-HUERTAS: Tradable Refugee-admission Quotas: a Policy Proposal to Reform the EU Asylum Policy, in *EUI Working Papers*, No. 101. (2014).
- [7] THIELEMANN, EIKO R.: Does Policy Matter? On Governments' Attempts to Control Unwanted Migration, in *IIIS Discussion Paper* (2003). Elérhető: <http://personal.lse.ac.uk/thielema/Papers-PDF/CCIS-WP-112-2004.pdf> (2015.09.26.).
- [8] THIELEMANN, EIKO R.: The Future of the Common European Asylum System: Need of a More Comprehensive Burden-Sharing Approach, in *Migration Studies Unit Working Papers*, No. 3. (2008).

FELHASZNÁLT NEMZETKÖZI SZERZŐDÉSEK

- [1] A menekültek helyzetére vonatkozó 1951. évi július hó 28. napján elfogadott genfi egyezmény.
- [2] Lisszaboni Szerződés az Európai Unióról szóló Szerződés és az Európai Közösséget Létrehozó Szerződés Módosításáról.

FELHASZNÁLT EURÓPAI UNIÓS KÖTELEZŐ JOGI AKTUSOK

- [1] A Tanács 343/2003/EK rendelete egy harmadik ország állampolgára által a tagállamok egyikében benyújtott menedékjog iránti kérelem megvizsgálásáért felelős tagállam meghatározására vonatkozó feltételek és eljárási szabályok megállapításáról.
- [2] Az Európai Parlament és a Tanács rendelete az 439/2010/EU rendelete az Európai Menekültügyi Támogatási Hivatal létrehozásáról.
- [3] A Tanács 2001/55/EK irányelve a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek tömeges beáramlása esetén nyújtandó átmeneti védelem minimumkövetelményeiről, valamint a tagállamok e személyek befogadása és a befogadás következményeinek viselése tekintetében tett erőfeszítései közötti egyensúly előmozdítására irányuló intézkedésekről.
- [4] Az Európai Parlament és a Tanács 2011. december 13-i 2011/95/EU irányelve a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról.
- [5] Az Európai Parlament és a Tanács 2013/33/EU irányelve a nemzetközi védelmet kérelmezők befogadására vonatkozó szabályok megállapításáról.
- [6] Az Európai Parlament és a Tanács 516/2014/EU rendelete (2014. április 16.) a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap létrehozásáról, a 2008/381/EK tanácsi határozat módosításáról, valamint az 573/2007/EK és az

---

⁵⁷ THIELEMANN (2009): *i. m.* 13. o.

575/2007/EK európai parlamenti és tanácsi határozatok és a 2007/435/EK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről.

- [7] Az M. S. S. Belgium és Görögország elleni ügye (30.696/09 sz. ügy) valamint Bíróság N. S. (C-411/10) kontra Secretary of State for the Home Department és M. E. és társai (C-493/10) kontra Refugee Applications Commissioner és Minister for Justice, Equality and Law Reform ügyekben hozott ítélete.

FELHASZNÁLT JOGI KÖTŐERŐVEL NEM RENDELKEZŐ EURÓPAI UNIÓS FORRÁSOK

- [1] *Annual Report on the Situation of Asylum in the European Union 2012, 2013*, European Asylum Support Office. Elérhető: <https://easo.europa.eu/wp-content/uploads/EASO-Annual-Report-Final.pdf> (2015.07.25.).
- [2] German Presidency Draft Council Resolution on Burden-sharing in July 1994 (Council Document 7773/94 ASIM 124).
- [3] Presidency Conclusions Tampere European Council (1999).
- [4] Az Európai Tanács 2008. október 16-i ülésén elfogadott Európai Bevándorlási és Menekültügyi Paktum.
- [5] COM(2010) 171, a Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség megvalósítása a polgárok szolgálatában A stockholmi program végrehajtásáról szóló cselekvési terv.
- [6] *Report on Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)*, European Commission, Migration and Home Affairs, elérhető: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/financing/fundings/migration-asylum-borders/asylum-migration-integrati-on-fund/index_en.htm (2015.08.13).
- [7] JLX/2009/ERFX/PR/1005 *Study on the feasibility of establishing a mechanism for the relocation of beneficiaries of international protection*, 2010, European Commission, Directorate-General Home Affairs.

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- [1] *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries*, 2014. UNCHR Report, elérhető: <http://www.unhcr.org/551128679.html> (2015.08.13.).
- [2] LUBBERS, LUUD: *EU needs fair and efficient asylum system*, elérhető: <http://www.unhcr.org/print/418b5f864.html> (2015.08.13.).
- [3] MÜLLER, ANDREAS: *The Organisation of Reception Facilities for Asylum Seekers in Germany*, 2013, Federal Office for Migration and Refugees. Elérhető: https://www.bamf.de/SharedDocs/Anlagen/EN/Publikationen/EMN/Nationale-Studien-WorkingPaper/emn-wp55-organisation-und-aufnahme-asylbewerber.pdf?__blob=publicationFile (2015.10.13.).
- [4] THIELEMANN, EIKO R.: *Towards A Common European Asylum Policy: Forced Migration, Collective Security and Burden-Sharing*. Elérhető: <http://www.unc.edu/euce/eusa2007/papers/thielemann-e-08g.pdf> (2015.07.25.).

A KIBERBŰNÖZÉS ELLENI KÜZDELEM KIHÍVÁSAI

Absztrakt

Az internet megjelenése és széleskörű elterjedése alapvetően változtatta meg életünket. A bűnözők is hamar érdeklődni kezdtek az új technológia iránt. A határokon átívelő új bűnözési forma tömegessé válásával az államok és a nemzetközi szervezetek is felismerték a jogi szabályozás kialakításának fontosságát. Tanulmányomban e témakör büntetőeljárással kapcsolatos kérdéseit a legújabb angol és magyar szakirodalom alapján vizsgálom. Bemutatom a hagyományos nyomozási eszközök alkalmazásának lehetőségeit, és azt, hogy az eljárásjogban nem került sor gyökeres változásra, valamint új jogintézmények egy részének hibáit. Megvizsgálom továbbá a szabályozás kialakításának kérdéseit, melyben az önszabályozás bevezetésével is foglalkozom, amely megakadályozhatja a jogszabályok számának túlságos növekedését.

Kulcsszavak: büntető eljárásjog, kiberbűnözés, számítástechnikai bűnözés, nyomozás, Európai Unió.

BEVEZETÉS

Az internet az elmúlt évtizedben egyre inkább elérhetővé vált a számítógép tulajdonosok számára, és napjainkra a fejlett országokban élők mindennapi életének része lett. Jól mutatja ezt, hogy míg Press Freedom Survey 2001-es jelentése alapján Magyarországon csak a lakosság 6,4%-a rendelkezett interneteléréssel,² addig az Eurostat adatai alapján ez a szám 2011-re 68%-ra nőtt, vagyis megtízszereződött.³ A digitális menetrend 2014-es eredménytáblája szerint az internethasználók aránya Dániában, Svédországban, Hollandiában és Luxemburgban a legmagasabb, számuk a lakosság 90%-át is meghaladja (az Egyesült Államokban 87%-os ez az arány).⁴ A világháló, szemben a korábbi kommunikációs formákkal, nemcsak gyors és közvetlen adatátvitelre képes nagy távolságokon keresztül, de egyúttal többoldalú, interaktív kapcsolatot valósít meg a résztvevők között.⁵ Fontos jellemző még, hogy az internetes tartalmak változatlanul hozzáférhetőek a világ minden pontján a felhasználók számára.⁶

Ez a technológiai vívmány számos módon felhasználható, és könnyebbé, valamint szélesebb körben elérhetővé tehető rengeteg tevékenység az igénybevételével. Ide sorolható például az e-kereskedelem, a banki ügyek online intézése és a gazdasággal összefüggő egyéb fontos műveletek; az e-közigazgatás, amely gyorsabbá és mindinkább ügyfélbaráttá teszi az ügyintézkést;⁷ és az internet jelentős demokratikus potenciálja, amit e-demokráciaként is szoktak emlegetni. Számos téren van tehát szükség a megfelelő állami szabályozás kialakítására, amelyek megalkotása jelentős aktivitást igényel a jogalkotó részéről egy állandóan fejlődő és változó környezetben. Mindezek közül azonban talán a legfontosabb a kiberbűnözés elleni fellépés jogszabályi háttérének létrehozása, mivel az internet iránti bizalom jelentős csökkenésének komoly gazdasági következményei lehetnek. Ilyen lehet például, hogy egyre kevesebben vesznek részt az e-kereskedelemben.⁸

Az informatikai biztonság jogi szabályozás általi megteremtése lehetetlen feladatnak tűnik, és mint arra Szádeczky is rámutat, hamar anakronisztikussá válhatna a rendelkezések többsége. Az állami szabályozást azonban a megfelelő mértékben szükségesnek tartja annak kikényszeríthetősége miatt.⁹ Az internetes bizton-

¹ A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar frissen végzett jogász szakos hallgatója, aki tanulmányával a Batthyány Lajos Szakkollégium Batthyány-esszépályázatán második helyezést ért el.

² RÜTHER, WERNER: Az internet és az „informatikai bűnözés” a kriminológia számára is kihívás, in *Belügyi Szemle*, 2003/2-3. szám, 253. o.

³ Az információs társadalomra vonatkozó statisztika – háztartások és magánszemélyek, elérhető: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Information_society_statistics__households_and_individuals/hu (2015.07.30.).

⁴ A digitális menetrend 2014. évi eredménytáblája: helyzetfelmérés, elérhető: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-609_hu.htm (2015.08.10.).

⁵ RÜTHER: *i. m.* 250–251. o.

⁶ PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11–12. szám, 204. o.

⁷ Bővebben ld. TÓZSA ISTVÁN: Az elektronikus közigazgatás helyzete, in *Új magyar közigazgatás*, 2012/5. szám, 2–12. o.

⁸ WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG Kiadó, Budapest, 79–82. o.

⁹ SZÁDECZKY TAMÁS: Az IT biztonság szabályozásának konfliktusa, in *Infokommunikáció és Jog*, 2013/3. szám, 149. o.

ság létrehozásában a megelőző intézkedéseken túl nagyon fontos szerep jut még a bűnüldözésnek is, bár ultima ratio jellege miatt annak kizárólagos eszköze nem lehet. Közismert ugyanakkor az, hogy a bűncselekményt követő gyors és eredményes felderítés jelenti a prevenció egyik leghatékonyabb módját, és így hozzájárul a bűncselekmények számának csökkenéséhez. Céloom a fogalmi alapok tisztázása után az internetes bűnözés jelentette kihívások elemzése, majd az erre a büntetőeljárás jogi szabályozás által adható lehetséges válaszoknak az áttekintése.

1. FOGALMI NEHÉZSÉGEK: A KIBERBŰNÖZÉS ÉS A KIBERBŰNCSELEKMÉNY

Legelőször is fontos azt tisztázni, mit is ért a szakirodalom kiberbűnözés alatt, hiszen a jelenség, és az ebből a nyomozás során keletkező problémák értelmezése nélkül az erre válaszul létrejött új eszközök sem érthetők meg. Maga a kibertér kifejezés nem technológiai vagy jogi, hanem irodalmi eredetű, először 1984-ben, William Gibson *Neurománc* című kiberpunk regényében jelent meg. Az ebből képzett kiberbűnözés szó a kibertérben elkövetett bűncselekményeket jelöli, és napjainkban széles körben elterjedt.¹⁰ Több, a jelenséget összefoglaló kifejezés jelent meg a magyar nyelvben az azóta eltelt időben, azonban ezek nem minden esetben azonos jelentésűek.

Korábban a számítógépes bűnözés kifejezéssel azonos értelemmel bírt,¹¹ azonban ez ma már egyértelműen szűkebb kategória, hiszen az új információtechnológiai vívmányok, így például az okostelefonok és a táblagépek elterjedése következtében ezen eszközök is a bűnözés célpontjaivá válhatnak vagy az elkövetés során használhatók. Ugyan a dogmatikailag jóval kevésbé kötött amerikai common law jogrendben próbálták a mobiltelefonokat is a számítógépek közé sorolni,¹² ám ez a megközelítés szerintem nem helyes, hiszen a számítógép a közbeszédben egyértelműen a személyi számítógépeket jelöli. Ezt a változást jogalkotó is felismerte, amit mutat, hogy a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvénybe (a továbbiakban: Be.) a 2002. évi I. törvénnyel bekerült a „számítástechnikai rendszer útján rögzített adatok megőrzésére kötelezés” *kényszerintézkedés elnevezését 2013-ban a ma is hatályos „információs rendszerben tárolt adatok megőrzésére kötelezés”-re módosították*, kifejezetten utóbbi tágabb jelentéstartalma miatt.¹³ Használt kifejezések még az elektronikus, a csúcstechnológiás és az internetes bűnözés fogalmak is, amelyek többé-kevésbé azonos értelműek a kiberbűnözéssel. Jelen tanulmány során elsődlegesen utóbbi fogalmat fogom használni, annak nemzetközi elterjedtsége okán.¹⁴

A kiberbűncselekmény meghatározására nem létezik általánosan elfogadott definíció, hiszen annak tartalma, a bűnözők módszerei eddig soha nem látott gyorsasággal változnak,¹⁵ így minden aspektusát nehéz összefoglalni egyetlen fogalomban. Az eddigi definícióalkotások során két fő megközelítési mód körvonalazódott: az egyik az elkövetés technológiai vonatkozásainak, míg a másik az elkövetés tárgyának tulajdonít nagyobb jelentőséget. Előbbihez sorolható például az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériumának meghatározása, amely szerint „számítógépes bűncselekmény a büntetőtörvények minden olyan megszegése, amely az elkövetés, a nyomozás vagy a bünvádi eljárás során számítógépes technológia ismeretét feltételezi”.¹⁶ Ennek a meghatározásnak azonban nagy hátránya, hogy túlságosan is általános, így olyan bűncselekmények is alá tartoznának, amelyeknél az említett fázisok valamelyikénél szükséges számítógép használata,

¹⁰ WALL, DAVID S.: *Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age*, 2007, Polity, Cambridge, 9–10. o.

¹¹ GERGELY MÁTÉ: Nyomozás az interneten, in *Belügyi Szemle*, 2002/10. szám, 31. o.

¹² A 8. Körzeti Fellebbviteli Bíróságíróság a 10-1983 United States v. Neil Scott Kramer (2011) ügyben hozott ítéletében hivatkozza a Computer Abuse and Fraud Act azon rendelkezését, amely szerint számítógépnek minősül egy eszköz, ha az „számítási, logikai és tárolási műveleteket hajt végre”, valamint az indoklásban idézi az egyik szakértőt, aki szerint „ma már mindenben van számítógép”.

¹³ CZINE ÁGNES: VIII. fejezet, in BELEGI JÓZSEF (szerk.): *Büntetőeljárás I–III - Kommentár a gyakorlat számára*, 2014, HVG-ORAC, Budapest, 806–808. o.

¹⁴ Például az Interpol is ezt a fogalmat használja weboldalán. Lásd: <http://www.interpol.int/Crime-areas/Cybercrime/Cybercrime> (2015. 08. 06.) Valamint az Europol részeként létrejött Európai Kiberbűnözés Elleni Központ (European Cybercrime Centre, EC3) is ezt a nevet viseli. Lásd: Frequently Asked Questions: the new European Cybercrime Centre, Európai Bizottság, elérhető: [MEMO/12-221, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-221_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-221_en.htm) (2015.08.08.).

¹⁵ WALL: *i. m.* 2-3. o.

¹⁶ KIM, CHRIS – NEWBERGER, BARRIE – SHACK, BRIAN: Computer Crimes, in *American Criminal Law Review*, Vol. 49. Issue 2. (2012), 444. o.

de mégsem tekinthetők kiberbűncselekménynek, vagy nem ez a domináns bennük. Példaként említeném azon orosz hackerok ügyét, akik az ukrán rendőrség lopott autókkal kapcsolatos adatbázisát törték fel, hogy könnyebben értékesíteni tudják a járműveket,¹⁷ de ma már a nyomozás is szinte elképzelhetetlen informatikai ismeretek nélkül.

A másik megközelítéshez sorolható például az ENSZ 2000-ben született definíciója, ami szerint a fogalom alatt értendő minden olyan illegális tevékenység, amely az elektronikus biztonsági rendszerek és a továbbított adatok ellen irányul.¹⁸ Az osztrák *Schmölzer* és *Schich* szerint informatikai bűncselekmény az, ami hardver, szoftver vagy adat elleni támadással valósul meg.¹⁹ Nagy ezzel szemben csak az adat szempontjából vizsgálja a kiberbűncselekményeket, amely szerinte egyaránt lehet az elkövetés célja, illetve annak eszköze is.²⁰ Ennél a definíciós megoldásnál a legnagyobb nehézséget az jelenti, hogy a kiberbűncselekmények köre túlságosan széles, és ezek mindegyike nem sorolható be a meghatározott kategóriákba, valamint a gyorsan kialakuló új módszerek hamar anakronisztikusakká tehetik őket. A fenti három meghatározásnál például nehéz lenne bárhol is elhelyezni az internetes zaklatást (*cyberbullying*).

2. A KIBERBŰNCSELEKMÉNYEK NYOMOZÁSÁNAK KIHÍVÁSAI

2.1. A látencia szerepe

Kim, *Newberger* és *Shack* megállapítása alapján a szakértők számára a kiberbűncselekmények által okozott kár megbecslése több tényező miatt okoz nehézséget. Felsorolásuk szerint szerepet játszik ebben a pontos fogalom meghatározás hiánya; az áldozatok vonakodása, hogy bejelentést tegyenek az elkövetett cselekményekről, félve a fogyasztói bizalom csökkenésétől, valamint a felderítés hiánya.²¹ Mivel az első problémával már a korábbi szakaszban foglalkoztam, itt a másik kettőre fókuszálok csak. A sikeres eljárás szempontjából igen fontos kérdésnek számít az elkövetett cselekmény észlelése, valamint, hogy az a bűnüldöző szervek tudomására jusson, hiszen e nélkül nem kerülhet sor a nyomozás megindítására.

A kiberbűncselekmények kapcsán a kezdetektől fogva megfigyelhető jelentős látencia. Az FBI becslése szerint az internetes adatlopással vagy károsítással kapcsolatos ügyek 95%-a felderítetlen marad. Már 1986-ban is volt rá példa, hogy egy rendszerbe betörő, és ott adatokat manipuláló elkövető utóbb kitörölte a tevékenységét rögzítő fájlt, így tüntetve el saját nyomait.²² Nagyon sok esetben az internetelérést biztosító eszköz használója nincs is annak tudatában, hogy kiberbűncselekmény áldozata lett, hiszen az nem jár látható nyomokkal. Példaként említeném itt a mobiltelefon átprogramozását vagy biztonsági kikapukat nyitó programok telepítését a sértett számítógépen. Ezek igen gyakran további bűncselekmények (pl. adathalászat) technikai megalapozójaként szolgálnak,²³ például egy okostelefon segítségével ma már könnyedén meg lehet tudni az érintésmentes bankkártyák használatához szükséges adatokat.²⁴ Ugyanígy nehezen vehető észre, ha a sértett számítógépére billentyűleütéseket figyelő kémprogramot telepítettek vagy pedig egy, az eredetire nagyon hasonló, de adathalász csalók által üzemeltetett oldalra irányítják át (*pharming*).²⁵

Azon ügyek jelentős részében sem értesítik a rendőrséget a sértettek, amelyek a tudomásukra jutnak. Különösen a nagy cégek igyekeznek gyakran titokban tartani a rendszereik ellen végrehajtott hackertámadásokat: egy 1999-es amerikai felmérés szerint a jelentős hackeléseknek mindössze a 32%-át jelentették be a

¹⁷ WARREN, STREETER: *i. m.* 46. o.

¹⁸ RADU, IOAN – URSACESCU, MINODORA – SENDROIU, CLEOPATRA – CIOC, MIHAI: Computer Crime - A Threat to the International Society, in *Agora International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2. No. 1. (2008), 250. o.

¹⁹ Hivatkozva NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: *Bűncselekmények számítógépes környezetben*, 2009, Ad Librum, Budapest, 38–39. o.

²⁰ Uo. 51–52. o.

²¹ Felsorolásukban szerepel a duális (tagállami-szövetségi) igazságszolgáltatási rendszer is, de ez – amerikai sajátosságként – nem szerepel tanulmányom fókuszában. Ld. KIM – NEWBERGER – SHACK: *i. m.* 445. o.

²² WOLF, JOHNATAN B.: War Games Meets the Internet: Chasing 21st Century Cyber Criminals With Old Laws and Little Money, in *American Journal of Criminal Law*, Vol. 28. Issue. 1. (2000), 100. o.

²³ LACZI BEÁTA: A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények nyomozásának és a nyomozás felügyeletének speciális kérdései, in *Magyar Jog*, 2001/12. szám, 727. o.

²⁴ GÁLFFY CSABA – VOITH HUNOR: *Nyitott pénztárcával sétálunk a világban*, elérhető: <http://www.hwsz.hu/hirek/54283/mastercard-visa-paypass-nfc-rfid-biztonsag-kartya-bank.html> (2015.08.09.).

²⁵ LENGRE MÓNKA: A XXI. század új típusú próbatétele: az informatikai biztonság, in *Belügyi Szemle*, 2012/5. szám, 5–21. o.

hatóságoknak, így a legtöbb ügyben nem is indulhatott nyomozás.²⁶ A sértettek vonakodása ugyanakkor érthető, hiszen míg sokszor nem sok előnyt remélnek a hatósági úttól, addig joggal tartanak tőle, hogy az ügyfelek a cég védelmének gyengeségeként és végső soron megbízhatatlanságaként fogják értékelni a rendszerükbe történt betörés tényét. Jól mutatja ezt az 1994-es Levin-ügy, mikor a Citibank a hús legnagyobb befektetéssel bíró ügyfelét veszítette el, miután kiderült, hogy egy orosz hackertámadás miatt 10 millió dolláros kár érte az ügyfeleket.²⁷ Éppen ezért nagy felelőssége van abban a nyomozó hatóságoknak, hogy megfelelő diszkrécióval járjanak el az ilyen ügyek során, és kialakítsák a megfelelő kapcsolatokat.

2.2. Pontos jogszabályalkotás szükségessége

A kiberbűncselekmények kapcsán kiemelkedően fontos a jól érthető, világos büntető anyagi normák kialakítása, hogy a jogalkalmazás során a lehető legkevesebb probléma merüljön fel. Ezek megalkotása során nagyon lényeges, hogy eredményeképp egyébként jogszerű magatartások ne kerüljenek kriminalizálásra. Ez ugyanis nem csak paradox jogi helyzetet eredményez, de visszavetheti a technikai fejlődést is.²⁸ Példaként említeném itt a fájlcsere-ő oldalak üzemeltetői ellen indított jogi eljárásokat (a leghírhedtebb közülük a Pirate Bay-per), hiszen ezeken nem tárolnak jogsértő adatokat, csak ezek elérési útját; az ezek segítségével lebonyolított fájlcsere egy része teljesen legális, és nehezen megállapítható, hogy a felhasználó általi elérhetővé tétel jogszerű-e.²⁹

Másik példaként említhetném a *United States v. Drew* ügyet,³⁰ ahol az áldozat közösségi oldalon történő zaklatás hatására öngyilkosságot követett el. Az ehhez vezető üzenetet egy olyan hamis felhasználói profilról küldték, amely Lori Drew-hoz volt köthető. A tagállami cyberstalking törvény alapján végül nem indult eljárás a bizonyítékok hiánya miatt. Szövetségi bíróság előtt elsőfokon négy vádpontban indult eljárás, amelyek közül az egyik a CFAA 18 USC § 1030 (a)(2)(C)-be ütköző „államközi vagy külföldi kommunikációban érintett számítógéphez információszerzés céljából történő felhatalmazás nélküli vagy a felhatalmazás mértékét túllépő hozzáférés” volt. Az esküdtszék három vádpontban ártatlannak, a fentebbi vétség elkövetésében bűnösnek találta Drew-t, míg egy vádpontban nem tudott döntésre jutni. Ezzel tulajdonképpen a közösségi oldal felhasználási feltételeinek megszegése miatt ítélték el a vádlottat. Az esküdtszék 2008-as ítéletét felülbírálván az eljáró bíró, George H. Wu helyt adott a vádlott felmentési kérelmének. Indoklásában kifejtette, hogy Drew elítélése olyan magánfelek közötti jogviszony megsértésének kriminalizálását jelentette volna, amelynek alapja egy bármikor, külön értesítés nélkül megváltoztatható megállapodás.³¹

A büntetőeljárásjogi rendelkezések esetén az anyagi jogihoz hasonlóan fontos, hogy a szabályozás megfelelően pontos legyen. E mellett adatvédelmi és személyiségi jogi érveket lehet felsorakoztatni, hiszen az átvizsgált eszközökön található információk egy része nemcsak személyes, de különleges adat is lehet. A látogatott weboldalak vagy a tárolt fájlok vizsgálata közben például kiderülhet a felhasználó politikai véleménye, vallásos meggyőződése vagy szexualitása, de akár az egészségi állapota is. Szinte a gyanúsított teljes személyiségének megismerésére lehetőséget ad a nyomozó hatóságnak, és ahogy a technikai lehetőségek egyre bővülnek, úgy nő az állam lehetősége is arra, hogy beavatkozzon az állampolgárok életébe.³²

3. A HAGYOMÁNYOS NYOMOZÁSI ESZKÖZÖK SZEREPE A KIBERTÉRBEN

Ahogy a kiberbűncselekmények túlnyomó többsége valamely, a fizikai világban már kialakult bűncselekmény – mint például csalás, zsarolás, zaklatás stb. – digitalizált formája, és a büntető anyagi jog számára nem tartalmaz kihívásokat, úgy az eljárásjog eddig bevett nyomozási eszközeinek is helyük van ezek felderítésében. A legelső kiberbűnözés elleni törvények, – mint például a Computer Abuse and Fraud Act (a továb-

²⁶ WOLF: *i. m.* 102. o.

²⁷ Uo. 102. o., WARREN – STREETER: *i. m.* 43. o.

²⁸ DORNFELD LÁSZLÓ: Fájlmegosztás: a szellemi tulajdonjog legújabb kihívása, in *Diskurzus*, 2014/1. szám, 54–61. o.

²⁹ Bővebben ld.: NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcsere-őről, in *Ügyészek Lapja*, 2010/2. szám, 33–40. o.

³⁰ U.S. v. Drew, 259 F.R.D. 449 (C.D. Cal. 2009).

³¹ THAW, DAVID: Criminalizing Hacking, Not Dating: Reconstructing the CFAA Intent Requirement, in *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 103. No. 3. (2013), 921–922. o.

³² MOHÁCSI BARBARA: Bűnüldözési érdek contra emberi jogok – az online házkutatás alkotmányossági megítélése Németországban, néhány tanulsággal, in *Magyar Jog*, 2008/12. szám, 830. o., BEREZ PÉTER: A Német Szövetségi Alkotmánybíróság „számítógép-határozata”, in *Studia Juvenum*, 2009, Debrecen, 71–78. o.

biakban: CFAA) – megalkotása idején ez még nem volt egyértelmű. *Wolf* cikkében azt rója fel az amerikai jogalkotónak, hogy számos elégtelenül szabályozott kérdést hagyott meg, és sok esetben csupán a már meglévő szabályokat duplikálta. A szerző a törvény egyik legnagyobb hibájának azt tartja, hogy teljesen külön próbálja kezelni az internetes bűncselekményeket más deliktumoktól.³³

A bizonyítási eszközök és kényszerintézkedések jelenlegi törvényi szabályozása alkalmas arra, hogy azok bizonyosan alkalmazhatók legyenek a kiberbűncselekmények esetén. A fő probléma ugyanis nem a hiányos jogszabályi háttér, hanem a nyomozó hatóság és az ügyészek technikai járatlansága és képzetlensége, amelyek gyakran negatívan hatnak a nyomozásra. Több bizonyítási eszköz kapcsán is felmerül ez a probléma, így a tanúvallomásnál, a terhelt vallomásánál és a szakértői véleménynél. Előbbi kettőnél a fő gondot az okozhatja, hogy a vallomástevő – például tanúként a sértett cég rendszergazdája vagy a gyanúsított – a legtöbbször jóval járatosabb az informatikában az őt kérdezőnél. Egy 2001-es felmérés szerint az elkövetők 85%-a belső munkatárs, és csupán 11%-a hacker vagy cracker.³⁴ Ennek különösen a terhelti vallomásnál van jelentősége, ahol a törvények nem írnak elő igazmondási kötelezettséget, így a kihallgatott könnyedén félrevezetheti a nyomozó hatóságot.³⁵ A szakértői vélemény esetén a fő problémát azt jelenti, ha a nyomozó hatóság nem képes a megfelelő kérdéseket feltenni. A *Parti* által vizsgált 2002 és 2005 közötti magyar gyermek pornográf ügyek majdnem felében a szakértőt olyan feladat elvégzésére rendelték ki, mint például a képek leválogatása, amit maga a nyomozó hatóság is könnyedén el tudott volna végezni.³⁶

Bizonyos esetekben vita alakult ki annak kapcsán, hogy egy-egy új technológiai eszközzel kapcsolatos eljárás hova is sorolható. Így például *Laczi* szerint a számítógépek nyomozás során történő átvizsgálása sokáig kérdéses volt, hogy szemlének vagy pedig házkutatásnak tekinthető-e,³⁷ és csak 2002 óta kerül egyértelműen Be. 149. § (1) alatt szabályozásra. A legtöbb esetben azonban az új technikai lehetőségekre vonatkozó külön implementálás nélkül is egyértelműen alkalmazhatóak lesznek. Így például az sosem volt vitatott, hogy az egyes illegális tartalmakat tároló adathordozók, klónozott telefonok és más, a kiberbűncselekmények eredményeként a fizikai világban létrejövő dolgok a Be. 115. § alatti tárgyi bizonyítási eszköznek tekintendők.³⁸ Ugyanígy nem volt szükséges a magyar jogban arra, hogy új normát alkossanak a számítógépek távoli átvizsgálását lehetővé tévő online házkutatás alkalmazására, hiszen az könnyedén beilleszthető volt a bírói engedélyhez kötött titkos adatszerzéshez. Ez a döntés, a körülötte Németországban kialakult alapjogi jellegű vitáknak is betudható, amelynek részeként előbb 2007-ben a Legfelsőbb Bíróság, egy évre rá pedig az Alkotmánybíróság semmisített meg rá vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket.³⁹ A felmerült súlyos aggályok alapján valóban szükség van a bírói kontrollra ennek alkalmazásánál.

Mint fentebb látható, a jelenlegi jogi szabályozás máris megteremtette az elektronikus adattal kapcsolatos nyomozási feltételeket. Míg az elektronikusan tárolt adatnál a házkutatás, addig az elektronikus úton folytatott kommunikációnál az engedélyhez kötött titkos adatszerzés és információgyűjtés szabályait kell alkalmazni, vagyis mindkét esetben már előtte is létező normák részeként került szabályozásra. Persze ez a kiterjesztés jóval egyszerűbb az angolszász jogrendszerben, amelynek mobiltelefonokkal kapcsolatos megoldásáról már szót ejtettem. A magyar büntető eljárásjogban nehezen tudnánk olyan érvelést elfogadni, amely szerint a közösségi médiák (pl. Facebook) felületén található információk kinyomtatva okiratként bizonyítéknak fogadhatók el, mint azt teszik Nagy-Britanniában.⁴⁰ Az eljárásjogban tehát csak a legritkább esetben volt szükség teljesen új eljárási szabályok kidolgozására, mindössze egy új bizonyítási eszköz és egy új kényszerintézkedés került be a Be-be az elmúlt években a kiberbűncselekményekkel összefüggésben.

³³ WOLF: *i. m.* 97. o.

³⁴ LACZI: *i. m.* 729. o.

³⁵ PARTI KATALIN: Tiltott pornográf felvétellel visszaélés az interneten – az empirikus kutatás adatai, in VIRÁG GYÖRGY (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 44. kötet*, 2007, OKRI, Budapest, 98. o.

³⁶ A 225 ügyből 88-ban tudta volna a nyomozó hatóság a szakértőt feladatát ellátni a megfelelő technikai tudás birtokában. Ld. Uo. 97. o.

³⁷ LACZI: *i. m.* 730. o.

³⁸ Uo. 728–729. o.

³⁹ Bővebben ld.: BEREZ PÉTER: *i. m.* 71–78. o.

⁴⁰ O'FLOINN, MICHEÁL – ORMEROD, DAVID: Socialnetworking material as criminal evidence, in *Criminal Law Review*, Vol. 7. (2012), 486–512. o.

4. FELLÉPÉS AZ ILLEGÁLIS TARTALOM ELLEN: ÖNSZABÁLYOZÁS ÉS INTERNETBLOKKOLÁS

Amennyiben egy jogsértő tartalom egyszer már felkerült az internetre, onnantól a világ bármely részéről elérhetővé válik, még ha nem is minden felhasználó számára.⁴¹ Hogy az ilyen tartalmak ne maradjanak le-tölthetők, amíg a gyakran elhúzódó büntetőeljárás tart, szükség van egy olyan mechanizmusra, amellyel elérhetetlenné tehető az internetezők védelme érdekében. Erre két elterjedt megoldás kínálkozik: az egyik az önszabályozás, a másik a koreguláció alkalmazása. *Parti* ezzel összefüggésben három szintet különböztet meg: az elsődleges szint a felhasználói, ahol a számítógépet használó vagy az azt üzemeltető intézmény állítja be a szűrés mértékét; a második szint az internet-szolgáltató által alkalmazott szűrés; míg a harmadik szint pedig az állam által előírt tartalom blokkolása.⁴²

Az önszabályozás egyik formája az értesítési-eltávolítási eljárás (vagy egyszerűen csak eltávolítási eljárás,⁴³ *notice & takedown*), amelynek segítségével maga a jogsértő adat is eltávolítható a szerverekről. Ennek során a nyomozó hatóság közvetlenül, nemzetközi forródrótok segítségével vagy közvetett módon, a forródrótok igénybevétele nélkül értesíti a tartalmat tároló közvetítő szolgáltatót. Míg utóbbi esetben a szolgáltatónak vizsgálnia kell, hogy valóban bűncselekményt valósít-e meg a tárolt tartalom, addig a közvetlen eljárás nagy előnye, hogy a forródrótok által jelentett tartalom jogellenességét nem kell vizsgálni, vagyis az eljárás felgyorsul.⁴⁴ Magyarországon az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény (a továbbiakban: Ektv.) 13. §-a lehetőséget teremt a szerzői jog szerinti jogosultaknak, hogy a jogsértő tartalom eltávolítását kérjék, aminek kötelező tartalmi elemeit rögzíti is. A szolgáltató ekkor az értesítés átvételét követő 12 órán belül köteles a megjelölt információhoz való hozzáférés nem biztosítása vagy a tartalom eltávolítása felől intézkedni. Az értesítési eljárással együtt felmerül a szolgáltató büntetőjogi felelősségének kérdése, hiszen a tudomásra jutást követően a továbbiakban passzívan segítséget nyújt a jogsértés folytatásához. *Szabó* remekül érvel amellett, hogy ennek megállapítására csak a sikertelen eltávolítási eljárás után kerülhet sor. Ellenkező esetben ugyanis nemcsak a büntetőjog *ultima ratio* jellegével kerülne összeütközésbe a szabályozás, de magát az eltávolítási eljárást is teljesen feleslegessé tenné.⁴⁵

A másik megoldás az állami szervek által megállapított jogsértő tartalom elérésének megakadályozása, vagyis az internetblokkolás. Számos nemzetközi példa mutatkozik alkalmazására Európától Ázsiáig, amelyek egyike sem váltotta be azonban a hozzá fűzött reményeket. Legutoljára 2015 augusztusának elején India próbálkozott a közkerécs védelmében 857 pornográf tartalmú oldal blokkolásával, hogy azokat fiatalok ne érhék el. A felemás intézkedés (a felnőttek számára továbbra is technikai lehetőséget biztosítottak volna e tartalmak elérésére) azonban komoly társadalmi ellenállást váltott ki, és csak növelte a pornográf tartalmak iránti érdeklődést, így alig pár nap múlva a kormány rendelete visszavonására kényszerült.⁴⁶

Alapvetően kétféle megoldás alakult ki a jogsértő tartalmak blokkolása kapcsán: 1) általános tartalom-szűrési és monitorozási kötelezettséget írnak elő a közvetítő szolgáltatók számára 2) a nyomozó hatóság tudomására jutott egyedi esetekben fordulnak a szolgáltatókhoz és élnék blokkolással. Az első eset alapjogilag igen aggályos lehet, hiszen a gyakorlatban azt jelenti, hogy minden internetes adatforgalom ellenőrzésen esik át,⁴⁷ valamint nagy rá az esély, hogy túlszűrés folytán legális tartalmakhoz való hozzáférést is blokkolnak vagy pedig alulszűrés miatt illegális tartalmak maradnak továbbra is elérhetőek.⁴⁸ A második megoldás jellemző a magyar Be. törvényre, amelynek 158/B-D. szakasza lehetőséget nyújt az elektronikus adat ideiglenes hozzáférhetetlenné tételére. Szemben a 2009-es német megoldással, amely egy, állandóan frissülő listán

⁴¹ Példaként említhetők a pedofiliában érdekeltek által létrehozott zárt csoportok, amelyekben gyakran több százezer gyermek pornográf felvétel cseréje zajlik. Ezek túlnyomó többségében több országból is jelen vannak tagok. Ld.: BOCIJ, PAUL – MCFARLANE, LEROY: *The Internet: A Discussion of Some New and Emerging Threats to Young People*, in *Police Journal*, Vol. 76. No. 3. (2003), 8. o.

⁴² PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levélteli eljárás, in *Infokommunikáció és Jog*, 2012/49. szám, 58. o.

⁴³ SZABÓ IMRE: A fájlcsere-lő honlapot üzemeltető közvetítő szolgáltatók felelőssége, in *Ügyészek Lapja*, 2010/1. szám, 10. o.

⁴⁴ Az eljárás részleteiről bővebben ld.: PARTI – MARIN: *i. m.* 62–63. o.

⁴⁵ SZABÓ: *i. m.* 12–13. o.

⁴⁶ MAJUMDER, SANJOY: India pornban: How the government was forced to reverse course, BBC Asia, elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-33810775> (2015.08.09.).

⁴⁷ DORNFELD: *i. m.* 58. o.

⁴⁸ PARTI – MARIN: *i. m.* 60–61. o.

szereplő oldalak blokkolását írta elő,⁴⁹ itt olyan közvádra üldözendő bűncselekmények esetén rendelheti el a bíróság elektronikus adat hozzáférhetetlenné tételét, amelynél a Btk. 77. § szerinti elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tételének van helye, és a hozzáférhetetlenné tétel szükséges a bűncselekmény folytatásának megakadályozásához. Az internetes tartalmak blokkolását azonban nem csak bíróság rendelheti el, hanem bizonyos esetekben az állami közigazgatás szervei is. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal a szerencsejáték szervezéséről szóló 1991. évi XXXIV. törvény 36/G. §-a alapján a tiltott szerencsejáték-szervezést megvalósító elektronikus adathoz; az Országos Gyógyszerészeti Intézet pedig az emberi alkalmazásra kerülő gyógyszerrekről és egyéb, a gyógyszerpiacot szabályozó törvények módosításáról szóló 2005. évi XCV. törvény 20/A. §-a alapján a hamis vagy nem engedélyezett gyógyszer elérhetővé tételével összefüggő elektronikus adathoz való hozzáférést ideiglenes korlátozza.

Az internetblokkolás olyan kérdéskör, amely a technikai és büntetőjogi vonatkozásain túl fontos alapjogi kérdéseket is felvet. Különösen a szólásszabadsággal összefüggésben merülhetnek fel konfliktusok, hiszen a diktatúrák gyakran élnek az internetes tartalomszűrés eszközével, igyekezve eltüntetni a számukra kellemtelen tartalmakat. Itt megemlíteném a Kínában működő Aranypajzs projektet, amely például a Tibet függetlenségével vagy a Falun kung vallási meditáció követőivel kapcsolatos oldalak elérését akadályozza meg;⁵⁰ de a török szabályozás is gyakran mutat autoriter jelleget: 2013-ban összesen mintegy harmincezer weboldalhoz blokkolták a török felhasználók hozzáférését, ezek egy részénél politikai indokból.⁵¹ Ugyanakkor demokratikus társadalmakban is megvalósítható az internetszűrés, az olyan jogszabályi biztosítékok beiktatásával, mint például a bírói függetlenség, és a szélesebb társadalom bevonása a szabályozás megalkotásába.⁵² Jelenleg azonban az Európai Parlament és a Tanács által megalkotott a belső piacon az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások, különösen az elektronikus kereskedelem, egyes jogi vonatkozásairól szóló 2000/31/EK irányelv 15. cikke kimondja azt, hogy a tagállamok nem állapíthatnak meg általános tartalomszűrésre kötelezettséget a közvetítő szolgáltatókra nézve.

Összességében elmondható, hogy az internetblokkolás nemcsak komoly alapjogi aggályokat vet fel, hanem emellett alacsony hatásfokú is, és könnyedén kijátszható, így demokratikus országokban nem képes a neki szánt szerepet betölteni. Az önszabályozás jobb lehetőségeket kínál az illegális tartalom elérhetetlenné tételére, ezek sem lehetnek azonban hatékonyak az állami és szupranacionális szervezetek támogatása és a koreguláció általi egységesítése nélkül.⁵³ Ahogy *Békés* is megjegyzi, az önszabályozásnak nem az állami szabályozás helyett kell létrejönnie, hanem annak kiegészítéseként.⁵⁴ *Szádeczky* véleménye szerint az önszabályozás akkor működőképes, ha a gazdasági szereplők felismerik a kisebb működési kockázattal együtt járó versenylőnyt, és ezzel együtt az állampolgárok és a non-profit szervezetek is belátnák pozitív hatásait.⁵⁵

ÖSSZEGRÉS

Az internetes bűnözés jelensége az 1970-es évektől van jelen, és mára globális problémává vált. Számos próbálkozás történt az ellene való fellépésére a legelső kiberbűnözésről szóló amerikai törvény, a CFAA 1984-es megalkotása óta.⁵⁶ Mára – ahogy az Európai Hálózat- és Információbiztonsági Ügynökség létrehozásáról szóló 460/2004/EK rendelet is leszögezi – az internet a társadalmi és gazdasági fejlődés alapjává vált, így a védelme is kiemelt fontosságú a társadalom számára. Mivel a jognak relatíve igen fiatal, és a többi életviszonyhoz képest jóval dinamikusabb részterületéről van szó, ennek a védelemnek a kialakítása gyakran tartogat buktatókat mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazó számára. A nemzetközi tendenciák némelyike

⁴⁹ PARTI – MARIN: *i. m.* 60. o.

⁵⁰ A komplex rendszer fejlesztésében részt vevő amerikai Cisco Systems ellen az Egyesült Államokban indított jogi eljárás megszüntetését sokan kritizálták. Ld. COHN, CINDY – REITMAN, RAINEY: Court Lets Cisco Systems Off the Hook for Helping China Detain, Torture Religious Minorities, Electronic Freedom Foundation, elérhető: <https://www.eff.org/deeplinks/2014/09/court-lets-cisco-systems-hook-helping-china-detain-torture-religious-minorities> (2015.08.09.).

⁵¹ Bővebben ld.: A Freedom House 2013-as jelentése az internetszabadságról, elérhető: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2013/turkey#.VcfHsPm6LIU> (2015.08.09.).

⁵² DORNFELD: *i. m.* 58. o.

⁵³ PARTI – MARIN: *i. m.* 63–64. o.

⁵⁴ BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcsere ellen? in *Infokommunikáció és Jog* 2009/5. szám, 194–200. o.

⁵⁵ SZÁDECZKY: *i. m.* 149. o.

⁵⁶ WARREN – STREETER: *i. m.* 34. o.

nem nyújt valódi megoldást a problémákra, mint az az internetblokkolás kudarcából is kitűnik. Más esetekben a pontatlan, nehezen értelmezhető fogalmazás jelenthet problémát, és így egyébként legális tevékenységek felesleges kriminalizációjához vezethet. Fontos, hogy e hibák tanulságait felhasználva próbáljunk meg minél inkább időtálló szabályozást kialakítani.

A túlságosan szerteágazó, minden részletre kiterjedő állami szabályozás azonban kontraproduktívnak bizonyulna, hiszen ez olyan áttekinthetetlen joganyagot jelentene, amin még a piaci szereplők is nehezen ismernék ki magukat, nem is beszélve az egyszerű felhasználókról. Emellett jelentős terhet róna nem csak a jogalkalmazóra, de a jogalkotóra is, akinek rendszeresen felül kéne vizsgálnia a technika fejlődése miatt folyamatosan elavuló jogszabályokat. Az állami szabályozásnak a legfontosabbakra kell kiterjednie, és minden másban teret kell biztosítania a világháló szereplőinek arra, hogy ezt kiegészítsék és a sajátos viszonyokhoz igazíthassák önszabályozó rendszereikkel.

Mint azt bemutattam, az eljárásjogi szabályozás korántsem járt olyan jelentős változással, mint azt elsőre gondolni lehet a technika jelentős fejlődése alapján. A bevált megoldások, illetve a kudarcok tanulságainak levonása, valamint jogszabályi átültetése nagyon fontos feladat, ugyanakkor ugyanilyen fontos az állomány megfelelő továbbképzése, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy az állam sikerrel vehesse fel a harcot a kiberbűnözés jelentette fenyegetéssel szemben.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] BÉKÉS GERGELY: Internetszolgáltatók a fájlcsere ellen? in *Infokommunikáció és Jog*, 2009/5. szám, 194–200. o.
- [2] BERECZ PÉTER: A Német Szövetségi Alkotmánybíróság „számítógép-határozata”. in *Studia Juvenum*, 2009, Debrecen, 71–78. o.
- [3] BOCIJ, PAUL – MCFARLANE, LEROY: The Internet: A Discussion of Some New and Emerging Threats to Young People, in *Police Journal*, Vol. 76. No. 3. (2003), 3–13. o.
- [4] COHN, CINDY – REITMAN, RAINEY: *Court Lets Cisco Systems Off the Hook for Helping China Detain, Torture Religious Minorities*, *Electronic Freedom Foundation*, elérhető: <https://www.eff.org/deep-links/2014/09/court-lets-cisco-systems-hook-helping-china-detain-torture-religious-minorities> (2015.08.09.).
- [5] CZINE ÁGNES: VIII. fejezet, in BELEGI JÓZSEF (szerk.): *Büntetőeljárás I–III - Kommentár a gyakorlat számára*, 2014, HVG-ORAC, Budapest, 806–808. o.
- [6] DORNFELD LÁSZLÓ: Fájlmegosztás: a szellemi tulajdonjog legújabb kihívása, in *Diskurzus*, 2014/1. szám, 54–61. o.,
- [7] GÁLFFY CSABA – VOITH HUNOR: Nyitott pénztárcával sétálunk a világban, elérhető: <http://www.hsw.hu/hirek/54283/mastercard-visa-paypass-nfc-rfid-biztonsag-kartya-bank.html> (2015.08.09.).
- [8] GERGELY MÁTÉ: Nyomozás az interneten, in *Belügyi Szemle*, 2002/10. szám, 31–38. o.
- [9] KIM, CHRIS – NEWBERGER, BARRIE – SHACK, BRIAN: Computer Crimes, in *American Criminal Law Review*, Vol. 49. Issue 2. (2012), 443–488. o.
- [10] LACZI BEÁTA: A számítógépes környezetben elkövetett bűncselekmények nyomozásának és a nyomozás felügyeletének speciális kérdései, in *Magyar Jog*, 2001/12. szám, 726–738. o.
- [11] LENGRE MÓNIKA: A XXI. század új típusú próbatétele: az informatikai biztonság, in *Belügyi Szemle*, 2012/5. szám, 5–21. o.
- [12] MAJUMDER, SANJOY: *India pornban: How the government was forced to reverse course*, *BBC Asia*, elérhető: <http://www.bbc.com/news/world-asia-india-33810775> (2015.08.09.).
- [13] MOHÁCSI BARBARA: Bűnüldözési érdek contra emberi jogok – az online házkutatás alkotmányossági megítélése Németországban, néhány tanulsággal, in *Magyar Jog*, 2008/12. szám, 827–832. o.
- [14] NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: A Pirate Bay-per tanulságai. De lege ferenda a fájlcsereéről, in *Ügyészek Lapja*, 2010/2. szám, 33–40. o.
- [15] NAGY ZOLTÁN ANDRÁS: *Bűncselekmények számítógépes környezetben*, 2009, Ad Librum, Budapest.
- [16] PARTI KATALIN – MARIN, LUISA: Foltvarrással az on-line illegális tartalom ellen: a tartalomblokkolás, a közvetítő szolgáltató felelőssége és az értesítési-levéleti eljárás, in *Infokommunikáció és Jog*, 2012/49. szám, 58–65. o.
- [17] PARTI KATALIN: Nyomozás az interneten: együttműködés – korlátokkal, in *Belügyi Szemle*, 2004/11–12. szám, 204–220. o.
- [18] PARTI KATALIN: Tiltott pornográf felvétellel visszaélés az interneten - az empirikus kutatás adatai, in VIRÁG GYÖRGY (szerk.): *Kriminológiai tanulmányok 44. kötet*, 2007, OKRI, Budapest, 89–110. o.
- [19] RADU, IOAN – URSACESCU, MINODORA – SENDROIU, CLEOPATRA – CIOC, MIHAI: Computer Crime - A Threat to the International Society, in *Agora International Journal of Juridical Sciences*, Vol. 2. No. 1. (2008), 248–256. o.
- [20] RÜTHER, WERNER: Az internet és az „informatikai bűnözés” a kriminológia számára is kihívás, in *Belügyi Szemle*, 2003/2-3. szám, 249–262. o.

- [21] SZABÓ IMRE: A fájlcsereelő honlapot üzemeltető közvetítő szolgáltatók felelőssége, in *Ügyészek Lapja*, 2010/1. szám, 5–14. o.
- [22] SZÁDECZKY TAMÁS: Az IT biztonság szabályozásának konfliktusa, in *Infokommunikáció és Jog*, 2013/3. szám, 149–153. o.
- [23] THAW, DAVID: Criminalizing Hacking, Not Dating: Reconstructing the CFAA Intent Requirement, in *The Journal of Criminal Law and Criminology*, Vol. 103. No. 3. (2013), 906–948. o.
- [24] TÓZSA ISTVÁN: Az elektronikus közigazgatás helyzete, in *Új magyar közigazgatás*, 2012/5. szám, 2–12. o.
- [25] O'FLOINN, MICHEÁL – ORMEROD, DAVID: Socialnetworking materialas criminal evidence, in *Criminal Law Review*, Vol. 7. (2012), 486–512. o.
- [26] WALL, DAVID S.: *Cybercrime: The Transformation of Crime in the Information Age*, 2007, Polity, Cambridge.
- [27] WARREN, PETER – STREETER, MICHAEL: *Az internet sötét oldala*, 2005, HVG, Budapest.
- [28] WOLF, JOHNATAN B.: War Games Meets the Internet: Chasing 21st Century Cybercriminals With Old Laws and Little Money, in *American Journal of Criminal Law*, Vol. 28. Issue. 1. (2000), 95–116. o.

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- [1] A digitális menetrend 2014. évi eredménytáblája: helyzetfelmérés, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-609_hu.htm (2015.08.10.).
- [2] A Freedom House 2013-as jelentése az internetszabadságról, <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2013/turkey#.VcfHsPm6LIU> (2015.08.09.).
- [3] Az információs társadalomra vonatkozó statisztika – háztartások és magánszemélyek, Eurostat, http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Information_society_statistics_-_households_and_individuals/hu (2015.07.30.).
- [4] Frequently Asked Questions: the new European Cybercrime Centre, Európai Bizottság - MEMO/12/221, http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-12-221_en.htm (2015.08.08.).
- [5] Január 11-én megnyílik a számítástechnikai bűnözés elleni európai központ, Európai Bizottság - IP/13/1309/01/2013, europa.eu/rapid/press-release_IP-13-13_hu.htm (2015.08.08.).

HALÁLBÜNTETÉS, TÉNYLEGES ÉLETFOGYTIG TARTÓ SZABADSÁGVESZTÉS ÉS ALTERNATÍV BÜNTETÉSEK

Absztrakt

A tanulmány a magyar büntetési rendszer hagyományával, jelen helyzetével és jövőbeli irányával foglalkozik. Első körben röviden a halálbüntetés kérdéskörét vizsgálja, középpontba állítva a nemzetközi szabályozást, amely biztosítja, hogy Magyarországon ne lehessen többé halálbüntetést kiszabni. Ezt követően a halálbüntetés helyett létrehozott jogintézmény, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kerül górcső alá, különös tekintettel az új jogintézményként bevezetett kötelező kegyelmi eljárásra. Végül pedig a szerző -a tanulmány tetemesebb részében- a szabadságvesztésre, mint tipikus büntetési nemre alkalmazandó alternatívák feltárásával foglalkozik, sorra véve a magyar szabályozásban megjelenő alternatív megoldásokat, szankciókat és diverziós lehetőségeket. A szerző célja, hogy rámutasson a magyar büntetési rendszer hibáira, a széles körben alkalmazott szabadságvesztés büntetés hátrányaira és hogy felhívja a figyelmet az Európa szerte már elterjedt és bevált alternatív lehetőségekre.

Kulcsszavak: halálbüntetés, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés, kötelező kegyelmi eljárás, alternatív szankció, reintegrációs őrizet, vádemelés elhalasztása, feltételes szabadságra bocsátás, pártfogó felügyelet, közérdekű munka, jóvátétel, pénzbüntetés.

ELŐSZÓ

Az állam büntetőhatalmának nincs joga életet elvenni. Alkotmányos jogállam nem akasztat!

(Szabó András)²

„A halálbüntetés kérdését Magyarországon napirenden kell tartani.” – hangzott el Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnökének nagy port kavaró kijelentése. Véleménye szerint erre azért lenne szükség, mert az ez idáig bevezetett három csapás intézménye és a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés nem érte el a kívánt hatást, nem jelent elég erős visszatartó erőt a bűnelkövetők számára.

A halálbüntetés kérdése általában igen súlyos, akár többszörösen is minősülő, erőszakos, élet elleni bűncselekmények elkövetése esetén vetődik fel a közvélemény berkeiben, mondván: megérdemelné! A társadalom megítélése rendkívül punitív, amelyre ezen belül is a punitív-represszív³ altípus a jellemző, vagyis számukra az áldozat szenvedése számít a morális alapnak, ehhez képest az elkövető számára legalább azonos, vagy annál nagyobb mértékű szenvedés okozását szorgalmazzák. Az ősi Talio-elv legfőbb támogatói pártolják a halálbüntetést, a hosszadalmas szabadságvesztés büntetéseket, az elítélteken alkalmazott fizikai erőszakot, fenyítést a szenvedés kiváltása érdekében. Nem hisznek a bűnelkövetők megváltoztathatóságában, számukra a büntetés legfőbb célja a megtorlás, a represszió, valamint a társadalom védelme a speciális prevenció keretében az újabb elkövetéstől.⁴

Éppen ezért nem meglepő a nemzetközi egyezményekben lefektetett azon szabály, hogy a halálbüntetés kérdéséről népszavazással nem lehet dönteni. Ennek hátterében a társadalom punitív-represszív beállítottsága áll, félő ugyanis, hogy a szavazók többsége a halálbüntetés visszaállítása mellett tenné le voksát. A jogalkotók a társadalmi megítéléssel szemben ennél felvilágosultabb, modernebb nézeteket vallanak. Ez az ún. hu-

¹ Széchenyi István Egyetem, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakos hallgatója, aki tanulmányával a Batthyány Lajos Szakkollégium Batthyány-esszépályázatán harmadik helyezést ért el.

² 23/1990. (X. 31.) AB határozat.

³ NELLIS, MIKE: Electronic monitoring, satellite tracking and the new punitiveness in England and Wales, in JOHN PRATT; DAVID BROWN – MARK BROWN (et al.): *The New Punitiveness Trends, theories perspectives*, 2005, New York, 178. o.

⁴ LÉVAY MIKLÓS: A „punitivitás” fogalma, koncepciója és a fogalom változatai a kriminológiai (pönológiai) szakirodalomban, in BORBÍRÓ ANDREA – KEREZSI KLÁRA – LÉVAY MIKLÓS (et al., szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés, mint végső eszköz*, 2014, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 315. o.

manista-rehabilitációs⁵ megközelítés, mely alapján az alkalmazott erőszak csupán a „szükséges rossz” egy magasabb morális cél, a társadalom védelme érdekében, a büntetés elsődleges célja pedig az elítélt átnevelése, rehabilitációja, végső soron pedig a társadalomba való reintegrációja. Ebbe a felfogásba a halálbüntetés nem fér bele, hiszen a büntetés célja nem valósulhatna meg.

1. A HALÁLBÜNTETÉS TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEI

A halálbüntetésnek –eltörlését megelőzően – Magyarországon hosszú időkre visszanyúló hagyománya volt, csak úgy, mint világon mindenütt. Minden nagyobb jogi kódexünk, kezdve Szent István törvényeitől a Csemegi-kódexig bezárólag, halállal rendelt büntetni egyes magatartásokat. Az, hogy mi számított „halállal járó véteknek” koronként eltérő megítélés alá esett. A bűnök rangsorolásának, a jó és rossz megkülönböztetésének alapja a keresztény és zsidó kultúrkörökben a Biblia volt, amely jelenleg is az erkölcsi alapokat jelenti a társadalom és a jog számára. Ezen túlmenően a bűncselekmények besorolása az alapján történt, hogy az adott cselekmény a közérdek szolgálata és a társadalomra veszélyesség (társadalmi károkozás) skáláján melyik végponthoz állt közelebb. A kettő közti „szürkezónában” az egyes cselekmények megítélése pedig eseti körülménytől függően (pl.: hely, idő, politikai és gazdasági helyzet, erőviszonyok) került egyik végponthoz közelebb vagy éppen távolabb,⁶ így folyamatosan változtatva a kriminalizáció-dekriminalizáció körét. Könnyen előfordulhatott tehát, hogy egyes cselekményeket egy időszakban halállal sújtottak, míg néhány évtizeddel később már nem volt büntetendő sem.

Az eltörlését megelőző negyed évszázadban a halálbüntetések száma jelentősen visszaesett, utolsó évtizedekben az emberölés minősített eseteire szabták ki, majd végül az Alkotmánybíróság 23/1990. (X.31.) határozatával végleg és visszavonhatatlanul eltörölte. Legfőbb érvük volt az élethez és emberi méltósághoz való alapjog tiszteletben tartásának kötelezettsége, még az állam számára is, amely önkényesen nem vehető el senkitől sem. Az önkényes elvétel további magyarázatot igényelhet. Mi számíthat önkényesnek? Az Alkotmánybíróság (a továbbiakban: AB) értelmezése alapján a halálbüntetés állami elrendelése annak minősül, azonban a jogos védelem elfogadható, hiszen abban az esetben az élet kioltása arányos egy másik élet védelmével. Ehhez hasonlóan az AB elfogadhatónak tekintette a fegyveres szervek, ill. katonai erők általi löfőfegyverhasználat halálos végkimenetelét, feltéve hogy az nem az élet kioltására irányul és a cél elérése más módon nem valósítható meg.⁷

2. A HALÁLBÜNTETÉS NEMZETKÖZI SZABÁLYOZÁSÁNAK PILLANATKÉPEI

Az AB joggyakorlatán túlmenően léteznek Magyarországra nézve kötelező nemzetközi jogi normák, melyek szintén garantálják, hogy ne lehessen halálbüntetést kiszabni. Ezek olyan nemzetközi jellegű kötétségek, melyek felrúgása a rendszerváltás óta elért fejlődésben, valamint a modern, abolicionista Európába való beilleszkedésben való visszavetést jelentenék országunk számára. Jelenleg a halálbüntetéssel kapcsolatban három nagy nemzetközi egyezmény hatálya terjed ki hazánkra.

Az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (EJEE), amely 1950. november 4-én kelt Rómában az Európa Tanács égisze alatt. A szerződés az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szól, Magyarországon az 1993. évi XXXI. törvénnyel hirdették ki. Az egyezményhez a későbbiekben számos kiegészítő jegyzőkönyvet fűztek, melyek közül az 1983-ban kiadott 6. kiegészítő jegyzőkönyv megtiltotta az aláíró országoknak a halálbüntetés békeidőben való alkalmazását, majd a 2002-ben kiadott 13. kiegészítő jegyzőkönyvvel véglegesen, minden körülmények között megtiltották a halálbüntetés kiszabását. Ez a következőképp rendelkezik: „A halálbüntetést el kell törölni. Senkit sem lehet halálbüntetésre ítélni, sem kivégezni.”⁸

Szintén tilalmazza a halálbüntetést a *Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya* (PPJNE) is, melyet az ENSZ közgyűlése 1966. december 16-án fogadott el, ehhez Magyarország 1974. január 17-én csatlakozott. Az egyezményvel egyidejűleg elfogadott Első Fakultatív Jegyzőkönyv tartalmaz rendelkezéseket a halálbüntetéssel kapcsolatban: A jegyzőkönyv kimondta, hogy „Minden emberi lénynek veleszületett

⁵ NELLIS: i. m. 179. o.

⁶ IRK FERENC: *Kétkedő kriminológia, A rizikótársadalom kriminálszociológiája*, 2012, Bíbor Kiadó, Miskolc, 178. o.

⁷ 46/1994. (X. 21.) AB határozat, 8/2004. (III. 25.) AB határozat.

⁸ EJEE, 13. kiegészítő jegyzőkönyv.

joga van az életre. E jogot a törvénynek védelmeznie kell. Senkit sem lehet életétől önkényesen megfosztani.”⁹ Ezt a rendelkezést az 1989. december 15-én elfogadott Második Fakultatív Jegyzőkönyv tovább szigorította: „A jelen Jegyzőkönyv részes államainak joghatósága alá tartozó személyeken nem szabad halálbüntetést végrehajtani.”¹⁰ Magyarországon az egyezmény rendelkezéseit 1994. május 24-től kell alkalmazni, azonban csak 1995. évi II. törvénnyel ratifikálták és 1995. március 2-a óta hatályos.

A harmadik ilyen dokumentum az *Európai Unió Alapjogi Chartája*, amely nemzetközi kötelezettséget ró hazánkra a halálbüntetéssel kapcsolatban. Ezt egy Konvent dolgozta ki, amely a résztvevő kormányokból, az Európai Bizottság 1-1 tagjából és az Európai Parlament tagjaiból állt össze. A szerződés az Európai Unió alapvető értékeit tartalmazza, amelyet a tagállamok 2000. december 7-i Nizzai csúcstalálkozón írtak alá. A Chartát 2007. december 13-án másodszer is kihirdették, azonban csak 2009. december 1-jén, a Lisszaboni Szerződéssel együttesen lépett hatályba, amikor is az alapszerződésekkel azonosan vált kötelező hatályúvá. A Charta 2. cikke rendelkezik az élethez való jogról, mely szerint: „Mindenkinek joga van az életre. Senkit nem lehet halálra ítélni vagy kivégezni.”¹¹ Magyarország Alaptörvényének alapjogi katalógusának kialakítása során is ezen egyezményt vették alapul.

3. A TÉNYLEGES ÉLETFOGYTIG TARTÓ SZABADSÁGVESZTÉS, MINT A HALÁLBÜNTETÉS ALTERNATÍVÁJA?!

Amennyiben Magyarország mégis úgy döntene, hogy mindezek ellenére visszaállítja a halálbüntetést, akkor az egyezményeket létrehozó nemzetközi szervezetek mindegyike szankcionálná ezt, amely be nem látható gazdasági és politikai következményekkel járna.

Mi a teendő tehát azokkal az elítéltekkel, akik a közvélemény szerint megérdemelnék a halálbüntetést? Akiket teljes mértékig és hosszú időre el kell különíteni a társadalomtól annak védelme érdekében, akiknek átnevelésére és a társadalomba való visszailleszkedésére vajmi kevés esély van? A halálbüntetés helyettesítésére alakították ki a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés (a továbbiakban: TЭСZ) intézményét.

A különbség a „klasszikus” életfogytig tartó szabadságvesztéshez képest, hogy míg ez utóbbinál lehetőség van feltételes szabadságra bocsátásra (legalább 25, legfeljebb 40 év elteltét követően), addig a TЭСZ esetében ennek lehetősége teljességgel kizárt. A Büntető Törvénykönyv konkrét bűncselekményeket sorol fel, melyek esetén tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés szabható ki.¹²

A jogalkotó úgy vélte, hogy az életfogytig tartó szabadságvesztés lehetősége nem jelent elegendő visszatartó erőt a visszaeső elkövetőkkel szemben, így bevezették az ún. „három csapás” intézményét, melynek eredményeként a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét az életfogytig tartó szabadságvesztésnél ki kell zárni. Magyarországon a három csapás két fajtája jött létre: az erőszakos többszörös visszaesés és a bűnhalmazat egyes eseteiben alkalmazott változata.¹³

Ez előbbi azzal szemben szabható ki, aki a bűncselekményt erőszakos többszörös visszaesőként követi el, vagyis három alkalommal befejezett, személy elleni erőszakos bűncselekményt követ el, vagy azokat bünszervezetben követi el.¹⁴

A halmazati típus pedig akkor alkalmazandó, ha a bűnhalmazatban lévő cselekmények közül legalább három, különböző időpontban elkövetett, befejezett, személy elleni erőszakos bűncselekmény, ez esetben a legsúlyosabb bűncselekmény büntetési tétele a kétszeresére emelkedik. Ha az így felemelt felső határ a 20 évet meghaladja, illetve ha a halmazatban álló bűncselekmények valamelyike életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, akkor életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.¹⁵ A halmazati három csapás a szó szoros értelmében tehát nem tekinthető „valódi három csapásnak”, hiszen nem TЭСZ-t, csupán életfogytig tartó szabadságvesztést rendel kötelezően kiszabni. Ennek oka, hogy az AB az ebben az esetben kötelezően alkalmazandó tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést alkotmányellenesnek tartotta.¹⁶ Szerin-

⁹ PPJNE Első Fakultatív Jegyzőkönyv 6. cikk 1. pont.

¹⁰ PPJNE Második Fakultatív Jegyzőkönyv 1. cikk 1. pont.

¹¹ Európai Unió Alapjogi Charta, 2. cikk (1)-(2) bek.

¹² A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) 44. § (1) bek.

¹³ MÁROK SOMA: *Gondolatok a három csapásról*, elérhető: <http://www.arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol.html>, (2015.07.20.).

¹⁴ Btk. 44. § (2) bek.

¹⁵ Btk. 90. § (2) bek.

¹⁶ 23/2014. (VII. 15.) AB határozat.

tük ugyanis ez sérti a jogbiztonság és az alkotmányos büntetőjog alapelveit, valamint elveszi a bíróságtól a mérlegelés és egyéniesítés jogát és lehetőségét az ügyek eldöntése során.

Kriminológiai-pönlógiai értelemben a TÉSZ lényegében nem sokban különbözik a halálbüntetéstől,¹⁷ az elkövető reszocializációja, mint funkció teljes egészében kiesik, „csupán” nem kerül sor a fizikai megsemmisítésre. A halálbüntetésnél az egyik fő érv az emberi élet és az ettől elválaszthatatlan emberi méltóság helyrehozhatatlan megsemmisítése volt, miért lenne ez másképp abban az esetben, ha az embert egész hátralevő életére bezárják? Nevezhetjük ezt tehát egy határozatlan idejű halálbüntetésnek is, azzal a plusz hátránnyal, hogy elképesztő összegeket emészt fel az elkövető elszállásolása, étkeztetése, eltartása az elítélt haláláig. Nem is említve ezzel azt a hatalmas terhet, amit ezzel az egyébként is túlterhelt büntetésvégrehajtási rendszerre rónak azok az elítéltek, akiket úgy kell éveket, évtizedekig fogva tartani, hogy azzal semmi eredmény nem érhető el.

Mi értelme a börtönök nevelési funkciójának egy olyan személy tekintetében, aki soha többé nem illeszkedhet vissza a társadalomba? Nem engedhetjük meg magunknak azt a luxust, hogy a büntetésvégrehajtási intézetek eleve kevés szabad helyeit a társadalom számára végső soron „haszontalan” emberek foglalják el hosszú időre azok előtt az elítéltek előtt, akiknek szükségük lenne az átnevelésre és rehabilitációra, hogy ismét a társadalom hasznos tagjaivá válhassanak.

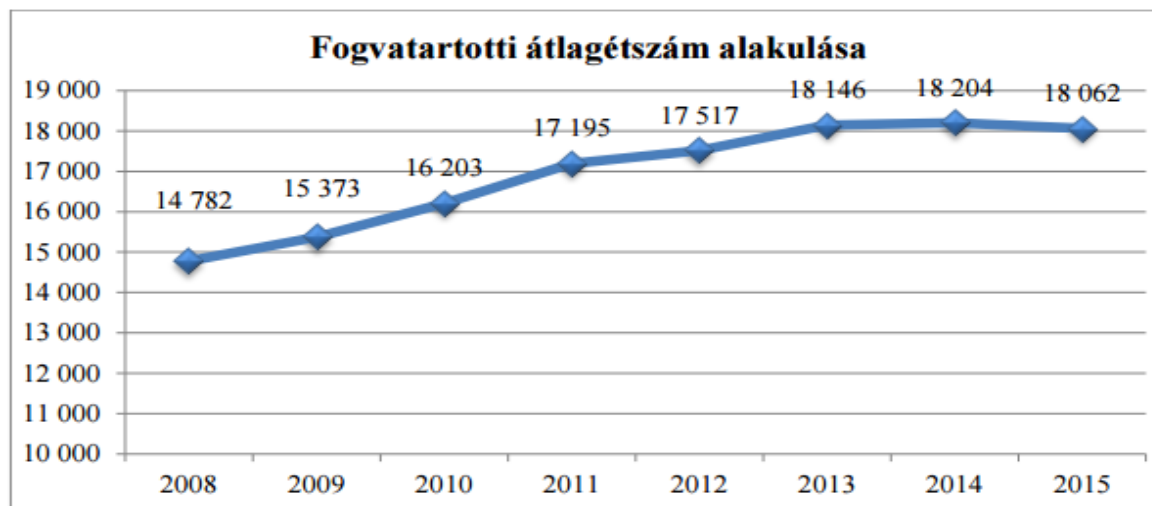
Éves átlagléttszámok és éves átlag telítettség (2014)					
Országos bv. intézetek			Megyei bv. intézetek		
	Éves átlag létszám	Átlag-telítettség		Éves átlag létszám	Átlag-telítettség
<i>Állampusztai O.Bv. Intézet</i>	1 114	136,9%	<i>Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet</i>	295	123,9%
<i>Balassagyarmati Fegyház és Börtön</i>	531	165,4%	<i>Baranya Megyei Bv. Intézet</i>	218	127,5%
<i>Budapesti Fegyház és Börtön</i>	1 556	163,3%	<i>Békés Megyei Bv. Intézet</i>	115	133,7%
<i>Kalocsai Fegyház és Börtön</i>	382	159,2%	<i>Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézet</i>	485	144,8%
<i>Közép-dunántúli O.Bv. Intézet</i>	1 352	141,3%	<i>Fővárosi Bv. Intézet</i>	1 688	156,4%
<i>Márianosztrai Fegyház és Börtön</i>	719	161,9%	<i>Győr-Moson-Sopron M.Bv. Intézet</i>	187	118,4%
<i>Pálhalmai O.Bv. Intézet</i>	1 580	136,1%	<i>Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet</i>	291	164,4%
<i>Sátoraljaiúj helyi Fegyház és Börtön</i>	418	158,9%	<i>Heves Megyei Bv. Intézet</i>	215	170,6%
<i>Sopronkőhidai Fegyház és Börtön</i>	766	148,4%	<i>Jász-Nagykun-Szolnok M.-i Bv. Intézet</i>	242	172,9%
<i>Szegedi Fegyház és Börtön</i>	1 604	132,6%	<i>Somogy Megyei Bv. Intézet</i>	188	145,7%
<i>Szombathelyi O.Bv. Intézet</i>	816	102,0%	<i>Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet</i>	208	146,5%
<i>Tiszalöki O. Bv. Intézet</i>	778	111,1%	<i>Tolna Megyei Bv. Intézet</i>	130	134,0%
<i>Váci Fegyház és Börtön</i>	842	161,3%	<i>Veszprém Megyei Bv. Intézet</i>	256	129,3%
<i>Fiatalkoriúak Bv. Intézete</i>	864	107,1%	<i>Zala Megyei Bv. Intézet</i>	116	136,5%
Összesen:	13 322	137,2%	Összesen:	4 634	146,6%

1. táblázat: Éves átlagszámok és éves telítettség 2014-ben.¹⁸

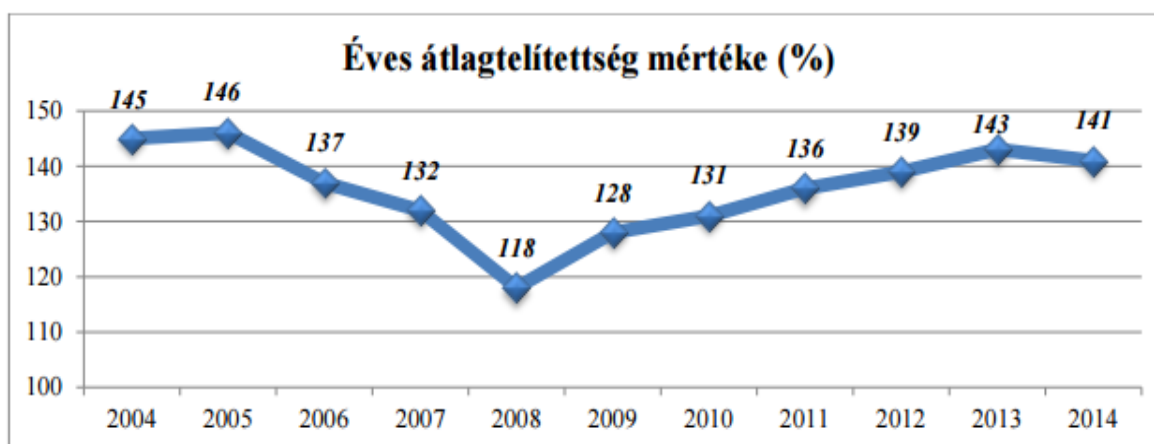
¹⁷ KORINEK LÁSZLÓ: *Kriminológia I.*, 2010, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 438. o.

¹⁸ Forrás: Fogvatartotti statisztikák, in *Börtönügyi Szemle*, 2015/1. szám, 7. o.

1. ábra: Fogvatartotti átlaglétszám alakulása 2008-2015.¹⁹

2. ábra: Éves átlagtelítettség százalékos mértéke 2004-2014.²⁰

A hazai büntetés-végrehajtás helyzetéről a *Magyar Helsinki Bizottság* készített kiadványt 2002-ben „Kettős mérce-börtönviszonyok Magyarországon” címmel, melyben legfőbb problémaként a túlszűfolttságot említették. Nemzetközi elvárások és a hazai szabályok szerint, minden rabra legalább 6 m³ légtérnek, férfiak esetében 3, fiatalkorúak és nők esetében pedig 3,5 m² mozgástérnek kell jutnia.²¹ Ez azonban, mint a fenti táblázatokon jól látható, évek óta nem érvényesül. A jelentésekben és kiadványokban a problémák megoldására azonban nem a férőhelyek növelését és új börtönök építését javasolják, ehelyett inkább új büntetőpolitika kezdeményezését szorgalmazzák, mindezzel új irányba kívánják terelni a jogalkotókat.

Erre ösztönöz az *Emberi Jogok Európai Bírósága* is, amikor is az emberölésért és rablásért elítélt Magyar László indítványára a TÉSZ intézményét egyezményesértőnek nyilvánította, ezzel a szabályok újragondolására kényszerítette a jogalkotót. A Bíróság úgy állapította meg, hogy minden fogvatartottnak joga van ahhoz, hogy bizonyos időközönként, meghatározott szempontok mentén megvizsgálják, hogy indokolt-e még a fogva tartása. A magyar szabályozás tehát azért egyezményellenes, mert nem biztosít még elvi lehetőséget sem a szabadulásra, így az embertelen, megalázó büntetés tilalmába, ezáltal az Emberi Jogok Európai Egyezményébe ütközik.

A Magyar Helsinki Bizottság 2009-ben fordul ezzel kapcsolatban az AB-hoz, ám mivel az AB az ügyben 2012. január 1-jéig nem hozott határozott, így az eljárás megszűnt. Ezt követően kapcsolódott be a Helsinki Bizottság a strasbourgi ügybe Magyar László oldalán.²² A Strasbourgi Bíróság az ügyben 2014 májusá-

¹⁹ Forrás: Fogvatartotti statisztikák, in *Börtönügyi Szemle*, 2015/1. szám, 4. o.

²⁰ Forrás: Fogvatartotti statisztikák, in *Börtönügyi Szemle*, 2015/1. szám, 8. o.

²¹ KORINEK: *i. m.* 443. o.

²² KUNTZ ZOLTÁN – PANTALI ZOLTÁN: *Sopronkőhida, a legek börtöne*, 2014, Oriold és Társai Kiadó, Budapest, 95. o.

ban hozott ítéletet, amely nem csak erre az elítéltre, hanem a Magyarországon kiszabott minden TЭСZ-esre hatással van, illetve lesz.

4. A KÖTELEZŐ KEGYELMI ELJÁRÁS

Magyarország az ítélet végrehajtásának sajátos módját választotta, ahelyett, hogy megszüntetné a jogsértő jogintézményt, helyette annak kifogásolt elemeit másik jogintézmény bevezetésével kívánja orvosolni. Ez lenne az ún. kötelező kegyelmi eljárás, amely ez idáig csak „elméleti síkon létezik”. Gyakorlati alkalmazására majd csak kb. 25 év múlva kerülhet sor, hiszen tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést „csak” 1999 óta szabhatnak ki Magyarországon.

Az eljárást – az elítélt beleegyezésével – hivatalból kell majd megindítani, ha a kiszabott büntetésből legalább 40 év eltelt. Az eljárást egy külön erre a célra létrehozott Kegyelmi Bizottság fogja majd lefolytatni, amelynek 5 tagját a Kúria elnöke jelöli majd ki a büntetőügyekben eljáró bírók közül. A Bizottság feladata a kegyelem jogalapjának, a feltételes szabadságra bocsátás feltételeinek független, szakmai megítélése. Az eljárás során megvizsgálják többek között az elítélt büntetőügyének iratait, az elítélt befogadó környezetéről készített környezettanulmányt, valamint a büntetés végrehajtási intézet által az elítéltről készített dokumentumokat (pl.: az elítélt kockázatértékelését, biztonsági kockázati besorolását, egészségügyi, mentális állapotát tartalmazó iratokat), melyekre a Bizottság döntését alapozza. Akkor dönthetnek a kegyelem javallása mellett, ha a rendelkezésre álló iratok vizsgálata után alapos okkal feltehető, hogy az elítélt törvénytisztelő életmódot fog folytatni és a büntetés célja további szabadságelvonás nélkül is elérhető.

Ez a megfelelően indokolt „szakvélemény” köti majd az igazságügyi minisztert, vagyis a köztársasági elnök számára változatlan formában kell, hogy továbbítsa a Bizottság javaslatát. A köztársasági elnöknek a törvény továbbra is szabad kezét biztosít a kegyelem megítélésében, dönthet úgy, hogy az elítéltet azonnal helyezték szabadlábra, de meg is tagadhatja tőle a kegyelmet, vagy pedig dönthet a feltételes szabadságra bocsáthatóság esélyének megadása mellett is, így ha nem is azonnal, de lehetőséget ad az elítélt számára a meghatározott idő elteltével történő szabadulásra. Ha a kegyelmi eljárás az elítélt számára „sikertelenül” zárul, vagyis továbbra is életfogytig tartó szabadságvesztését kénytelen tölteni, akkor az eljárást 2 év elteltével meg kell ismételni.²³

Osztva Strasbourgi bíróság döntésében foglaltakat véleményem szerint sem jó megoldás a problémák orvoslására az életfogytig tartó szabadságvesztés, mint büntetés. Mindamellettt hogy senkinek sem válik hasznára, vagyis utilitarista szempontból igen drága és a legkevésbé sem hatékony, az sem igazolható, hogy az elkövetett cselekmény éppen a hosszas szabadságvesztéssel lenne ellensúlyozható.²⁴

5. A BÜNTETŐ POLITIKA VÁLTOZÁSAINAK LEHETSÉGES IRÁNYAI

Noll véleménye szerint „A büntetés szükséges rossz, de nem szükséges, hogy csak rossz legyen.”²⁵ Elgondolkodtató felvetés, amely már a 18. században felbukkant Cesare Beccaria „Bűnökről és büntetésekről” c. művében, amelyet sokan a modern büntetőjog alapkövének tartanak. Számos, ma is használatos büntetőjogi alapvetés és értékes gondolatot fogalmazott meg, többek között, hogy az elkövetett bűnt a lehető legkisebb büntetéssel kell sújtani, ami szükséges ahhoz, az a jövőben visszariasszon. Nagy hangsúlyt fektetett a prevencióra, ami véleményem szerint is a jelenlegi problémák egyik kulcsa lehetne, azonban úgy látom a magyar büntetőpolitikában egyelőre nem ez a meghatározó.

5.1. Külföldi alternatívák a probléma megoldására

2002 decemberében egy brit bíró eltérően közelített a problémához. Egy korábbi elítéltet ismét bíróság elé állítottak egy korábban, az elítélését megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt. Korábbi büntetését már letöltötte, tanácsadáson, képzésen vett részt, szabadulása után pedig más egykori bűnözőknek tartott rendszeres tanácsadásokat. S bár a bűnösségét a bíróság megállapította, újabb szabadságvesztésre ítélésének nem

---

²³ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. CCXL. törvény (a továbbiakban: Bvtv.) 46/A-46/H. §.

²⁴ KORINEK: i. m. 446. o.

²⁵ VÁRI ESZTER: Gondolatok a pártfogó felügyeleti munkáról, in *Háló – A Szociális Szakmai Szövetség hírlevele*, 2004/10. szám, 5. o.

látta értelmét, hiszen annak célját már az előző is elérte, ráadásul bebörtönzése megfosztaná a társadalmat hasznos munkájától, amit más elítéltekkel végez. Megoldásként nem kapott letöltendő büntetést, csupán di-verzióra került sor esetében.²⁶

Magyarországon napjainkban hasonló esetet nem tudnék elképzelni, pedig úgy gondolom, a legnagyobb büntetés pont ugyanúgy visszatart, mint a legkisebb. Fel kell ismernünk, hogy a bűnözést pusztán a cselekmény megtorlásával nem tudjuk megállítani, Szabó András szavait idézve: „a bűn társadalmi produktum”,²⁷ azaz az adott társadalmi tényezők határozzák meg, hogy a vizsgált társadalomban milyen mértékű a bűnözés. Az egyes személyek szigorú megbüntetése nem oldja meg a társadalom problémáit, így nem képes megállítani vagy megszüntetni a bűnözést.

Bizonyos esetekben a büntetésnek nincs is hatása a bűnre, vagy csak tovább ront a helyzeten. Vegyük példának az 1920-1933 közötti alkoholtilalom esetét Amerikában. Az államokban zéró toleranciát hirdettek az alkohollal, a fogyasztókkal és a forgalmazókkal szemben az alkohol társadalomveszélyességére hivatkozva. Miért is került akkor a tilalom feloldásra? Azért volt erre szükség, mert az embereket a több mint 300.000 ítélet sem akadályozta meg abban, hogy a tilalom ellenére alkoholt fogyasszanak, így a börtönök alkoholfogyasztókkal, forgalmazókkal voltak tele, miközben óriási bünszerveztek felügyelték az alkoholkereskedelmet a feketepiacon. A hatóságok és a bv. intézetek leterheltek voltak, a társadalomra lényegesen veszélyesebb cselekmények és elkövetők felderítésére már nem volt kapacitásuk. Végül soron a kormányzat felismerte, hogy az alkoholtilalom fenntarthatatlan, elősegíti a törvénytellenes magatartást, így az alkoholfogyasztás dekriminalizációja mellett döntött (az alkohol által okozott társadalmi kár kisebb, mint az alkoholtilalomé).²⁸

Néhány országban szintén ez a folyamat figyelhető meg a kormányok drogpolitikáját illetően, egyre több helyen legalizálják a könnyű drogokat, a marihuánát, hogy nagyobb erővel tudjanak koncentrálni a társadalom számára sokkal veszélyesebb kemény drogokra, illetve egyúttal csökkentse a drog-feketepiac szerepét legalább a könnyű drogok szintjén. A kemény drogokkal és igazán veszélyes cselekményekkel kapcsolatban ez nem járható út.

Az Európai Unió tagállamainak többségében hasonlóan gondolkoznak a büntetőpolitika tekintetében és az ún. kettős nyomtávú büntetőpolitikát alkalmazzák. Ennek a lényege, hogy különbséget tesznek a társadalomra kiemelkedően veszélyes, súlyos és a kisebb súlyú bűncselekmények elkövetői, valamint a visszaeső és ún. első büntényes elkövetők között.

Míg előbbieknél a hagyományos szabadságvesztés büntetést alkalmazzák, addig az utóbbiak tekintetében különböző alternatív szankcióformák kerülnek alkalmazásra.

Az alternatív szankciók bevezetésére elsősorban azért volt szükség, mert a jogalkotók felismerték, hogy a korábban ezek helyett alkalmazott rövidtartamú szabadságvesztés több negatív hozadékkal jár az elítélt és a társadalom számára, mint amennyi pozitív hatást ezekre végül soron kifejt. Az egyik ilyen indok az volt, hogy a rövid tartam miatt nem lehetséges a tettes reszocializációja, viszont arra kellőképp alkalmas, hogy az elítéltet a különböző börtönártalmak és más elítéltek negatív hatásai, befolyásai ériék. További probléma hogy az elítéltet környezetéből kiszakítjuk, az elveszítheti állását, távollétéből fakadóan családi problémái adódhatnak, ami végül elszegényedéshez, visszaeséshez vezethet, nem is beszélve arról a teherről, amit az egyébként is túlterhelt büntetés-végrehajtási rendszerre feleslegesen rónak.²⁹

A büntetőpolitika átalakulása a II. világháború után vette kezdetét, egymást érték a különböző eszmék és elméletek. Egyrésztől újjáéledtek a régi, klasszicista eszmék és a reszocializációs törekvések, emellett egy másik fejlődési irányt képviselt az ún. viktimológia, amely az áldozatot helyezte az előtérbe. A harmadik meghatározó irányzatot a diverziós elméletek jelentették, ezeket dekriminalizációs törekvésekkel lehet jellemezni, céljuk az elkövető kivonása a büntetőeljárásból. Bár minden elmélet más irányba fordult a megoldást keresve, ám mindenben közös, hogy felismerték a büntetés okozta szenvedés értelmetlenségét és a büntetőpolitika problémáinak megoldását új alternatívákkal kívánták orvosolni.³⁰

A büntető igazságszolgáltatás rendszere az alternatív szankciók megjelenésével teljesen új irányba fordult, amely változások 3 hullámban jelentkeztek Európában.

²⁶ LYONS, LEWIS: *A büntetés története*, 2005, Magyar Könyvklub, Budapest, 184. o.

²⁷ IRK: *i. m.* 340. o.

²⁸ LYONS: *i. m.* 185. o.

²⁹ BARABÁS A. TÜNDE: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*, 2004, KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest, 67. o.

³⁰ Uo. 34-37. o.

Az első alternatív szankciók a 20. század elején, a fiatakorúak igazságszolgáltatási rendszerének átalakulása során jelentek meg a pártfogó felügyelet (patronázs) és a pénzbüntetés formájában. Ezt követték az 1970-es évekhez köthetően a rövidtartamú szabadságvesztés kiváltására alkalmazott felfüggesztett szabadságvesztés és a közérdekű munka, majd az alternatív szankció rendszer kiteljesedése az 1980-90-es években vette kezdetét, amely folyamat a mai napig nem zárult még le.

5.2. Hazai válaszok a problémára

A magyar szabályozás területén is megjelentek a fejlődő technika vívmányai (pl. a reintegrációs őrizet), de előtérbe kerültek a különféle elterelési formák is, mint a drog-diverzió, valamint a helyreállító igazságszolgáltatás egyéb eszközei (pl.: kárjótétel, mediáció).³¹

Az alternatív szankciók a büntetőjogi jogkövetkezmények skáláján a megrovás és a végrehajtandó szabadságvesztés között helyezkednek el, amelyek célja, hogy az elkövető közösségből történő kiszakítása nélkül, különböző feltételek vagy magatartások előírása révén mégis valamifajta szabadságkorlátozó büntetést eredményezzenek. Működésük kulcsa, hogy minden alternatív szankció mögött ott áll a szabadság elvesztésének valódi lehetősége, így a feltételek betartása elengedhetetlen. Ezeket a szankciókat nevezhetjük közösségi szankcióknak is, valódi ereje a közösség reintegráló erején alapul, a támogatás és a kontroll eszközeinek vegyülése jellemzi.

Az alternatív megoldások a büntetőeljárás különböző szakaszaiban alkalmazhatóak, egyeseket mára bírósági eljárást megelőzően (pl.: mediáció, vádemelés elhalasztása), így jelentősen csökkentve az ügyek számát, amelyek bírósági szakba kerülnek, tehermentesítve ezzel a bíróságokat. Más szankciókat csak a tárgyalási szakaszban szabnak ki, ezek önállóan nevesített szankcióként jelennek meg, mint szabadságelvonással nem járó jogkövetkezmények (pl.: pénzbüntetés, közérdekű munka) és vannak olyan alternatív lehetőségek is, melyek majd csak a szankció-végrehajtás során érvényesülnek (pl.: feltételes szabadságra bocsátás, pártfogó felügyelet, reintegrációs őrizet).

5.2.1. A reintegrációs őrizet

A reintegrációs őrizet, az USA-ban 1980 óta működő elektronikus ellenőrzés hazai változata. Ez az intézmény 2015. április 1-től lehetőséget ad a kisebb súlyú bűncselekmények miatt elítéltek számára, hogy büntetésük utolsó 6 hónapját otthonukban tölthessék. Célja a bv. rendszer terheinek a csökkentése, ám ez az engedmény meghatározott feltételekhez kötött, mely szerint csak azaz elítélt veheti igénybe, (1) aki első büntényes elkövető, (2) nem személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, (3) 5 évet meg nem haladó szabadságvesztésre ítélték és (4) büntetését fogházban vagy legfeljebb börtön fokozatban kell végrehajtani.

Az elítéltek ezzel a kedvezménnyel csak korlátozottan nyerik vissza szabadságukat, ugyanis csak a bíróság által meghatározott házból/lakásból térhetnek vissza és azt csak szigorúan meghatározott esetben hagyhatják el, pl.: munka, oktatás, gyógykezelés. Az őrizet elektronikus távfelügyeleti eszközök alkalmazása mellett történik, így kizárólag olyan ház/lakás alkalmas erre, amely folyamatosan rendelkezik elektromos hálózattal és az ellenőrzéshez szükséges adatforgalmi lefedettséggel. Ennek az alternatív megoldásnak az életre hívásában nagy szerepet játszott a bv. rendszer tehermentesítését sürgető, valamint a korábban már említett EJEB határozat és az elítélt reintegrációjának fokozottabb elősegítése is.³²

5.2.2. A vádemelés elhalasztása

A másik alkalmazott alternatíva a vádemelés elhalasztása, melyet Magyarországon 1995 óta alkalmaznak, kezdetekben kizárólag fiatakorúaknál, de 1999 óta felnőtt korúaknál is. Ez esetben az ügyésznek lehetősége van arra, hogy a 3 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabb büntetéssel büntetendő bűncselekmény miatt a vádemelést 1 évtől 2 évig terjedő próbaidőre elhalassza, ha alapos okkal feltehető, hogy ez az elkövető jövőbeli magatartására kedvező hatással lesz.³³ A próbaidő tartamára pártfogó felügyelet és bizonyos kötelezettségek rendelhetők el pl.: a sértettnek okozott kár megtérítése, vagy egyéb módon történő kárjótétel, pszi-

³¹ KEREZSI KLÁRA: A közösségben végrehajtott büntetések; a helyreállító igazságszolgáltatás, in GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA – KORINEK LÁSZLÓ (et. al., szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*, 2006, Complex, Budapest, 669-670. o.

³² MÁTYÁS FERENC: *Reintegrációs őrizet – új lehetőségek a büntetés-végrehajtásban*, 2015. április 08., Ars Boni jogi folyóirat, elérhető: <http://www.arsboni.hu/reintegracios-orizet-uj-lehetosegek-a-buntetes-vegrehajtasban.html>, (2015.08.06.).

³³ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 222. § (1) bek.

chiátriai vagy valamely függőséget gyógyító kezelésen való részvétel. Ha a gyanúsított a próbaidő alatt újabb bűncselekményt követ el, vagy megsabott magatartási szabályokat súlyosan megszegi, akkor az ügyész vádat emel, ennek hiányában az eljárást megszünteti.

5.2.3. A feltételes szabadságra bocsátás

A feltételes szabadságra bocsátás annyiban hasonlít az előző jogintézményre, hogy az elítélt szintén egy „próbaidőn” vesz részt, amely ha sikertelenül telik el –vagyis ez idő alatt újabb bűncselekményt követ el és szabadságvesztés büntetésre ítélik – akkor a kedvezmény megszűnik. Lényeges különbség azonban, hogy míg az előző esetben „csupán a vádemelés a tét”, a feltételes szabadságra bocsátásnál a már kiszabott szabadságvesztés büntetés tényleges letöltésére kerül sor. A feltételes szabadságra bocsátás lényege ugyanis az, hogy annak ellenére, hogy az elkövető bűnössége megállapításra kerül és az ennek megfelelő büntetést ki is szabják sőt, még a végrehajtást is megkezdik, azonban az elítéltnak mégis lehetősége van az ítéletben előre meghatározott idő elteltével (főszabályként a büntetés 2/3-ad, visszaesőknél 3/4-ed, különös méltánylást érdemlő esetben 1/2-ed részének letöltését követően) szabadlábba kerülni.³⁴ Ez a próbaidő azonos a szabadságvesztés hátralévő részével, de legalább 1 év. A kérdésben a bv. bíró jogosult dönteni, akkor bocsátható az elítélt feltételes szabadságra, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés a hátralévő idő kitöltése nélkül is eléri a célját.

A szabaduló elítélt mellé a bv. bíró pártfogó felügyelőt rendelhet, hogy segítse számára a társadalomba való visszailleszkedést. Ennek érdekében a pártfogó már szabadulás előtt felveszi a kapcsolatot az elítélttel, a későbbiekben pedig segítséget nyújt számára a börtönártalmak, társadalmi előítéletek és az elzárásból fakadó anyagi-szellemi és más jellegű hátrányok leküzdésében.

5.2.4. A pártfogó felügyelet

A pártfogó felügyelet 1970 óta létezik Magyarországon, ez egy olyan alternatív intézkedés, amely számos más alternatív szankció sikeres alkalmazásához szükséges. Ők végzik az elkövetők ellenőrzését, segítik társadalomba való beilleszkedését, azonban ez az intézkedés önállóan nem, csak más jogintézményhez kapcsolóan rendelhető el.³⁵ Számos esetben a bíróság/ügyészség megítélésén múlik, egyes esetekben pedig elrendelése kötelező.³⁶ Célja a rendszeres figyelemmel kísérés, a felügyelet tartalmát és szigorát pedig az elrendelt, konkrétan megfogalmazott magatartási szabályok adják. Az elrendelt kötelezettségek és tilalmak tekintetében a Btk. csupán exemplifikatív felsorolást nyújt (71. § (2) bek.), később ugyanis úgy fogalmaz, hogy az egyedi esethez alkalmazandóan más magatartási szabály is előírható (71. § (3) bek.). Egyetlen korlátja csupán, hogy nem jelenthet a törvényi célokkal összeegyeztethetetlen beavatkozást a pártfogolt életébe. A pártfogó felügyeletet az állam erre létrehozott szervezeti egysége, a Megyei Kormányhivatalok Igazságügyi Osztályának Pártfogó Felügyelői Szolgálat látja el.³⁷ A 17/2003. (VI.24.) PM-IM együttes rendelet határozza meg a pártfogó szolgálat szakmai tevékenységének 5 ügcsoportját: környeztanulmány készítése, pártfogó felügyelői vélemény, pártfogó felügyelet, közérdekű munkabüntetés, utógondozás. Mivel a pártfogó felügyelő kontroll és támogató funkciót is ellát munkája során, egyidejűleg van szüksége jogi, igazgatási és szociális ismeretekre és munkaeszközökre. Ha a felügyelő minden igyekezete ellenére a felügyelt személy a pártfogó felügyelet szabályait súlyosan megszegi, vagy ez idő alatt újabb bűncselekményt követ el, akkor súlyosabb jogkövetkezmények elé néz.³⁸

A pártfogó felügyeletnek létezik egy ún. intenzívebb, ezáltal hatékonyabb formája is, amely abban különbözik a „hagyományos” pártfogó felügyelettől, hogy közérdekű munkára kötelezés, házi őrizet vagy nagyobb számú kezelőprogram kapcsolódik hozzá. A törvény *ex pressis verbis* nem tartalmazza intenzívebb kifejezést, azonban a bíróságnak/ügyészségnek lehetősége van arra, hogy egyszerre több magatartási szabály alkalmazását rendje el.³⁹

³⁴ Btk. 38. § (1)-(3) bek.

³⁵ KEREZSI: *i. m.* 676. o.

³⁶ Btk. 69. § (1)-(2) bek.

³⁷ A pártfogói felügyelet részletszabályait ld.: 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet.

³⁸ Bővebben ld.: a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 314. §.

³⁹ KEREZSI: *i. m.* 679. o.

5.2.5. A közérdekű munka

A közérdekű munka, mint büntetés az elmúlt két évtized sikertörténete Európában. Súlyát tekintve a büntetési rendszer skáláján a szabadságvesztés és a pénzbüntetés között helyezkedik el. Sikerének kulcsa flexibilitásában rejlik, ugyanis az eljárás különböző szakaszaiban, számos formában alkalmazható.

Nyomozati szak	Tárgyalási (bírói) szak						Szankció végrehajtási szak			
	Főbüntetés		Kiegészítő büntetés	Határozott tartamú szv. helyett	KM + kezelési szankció	Pb. átváltoztatása	Kiegészítő szankcióként	Pb. meg nem fizetése esetén	Rövid tartamú szv. helyettesítésére	Felt. szab.-ra bocs. feltételeként
Ügyész	Önállóan	Más szankcióval kombinálva	Pf. vagy felf. szv. mellett							

2. táblázat: A közérdekű munkaszankció alkalmazásának európai gyakorlata az eljárás egyes szakaszaiban⁴⁰

A közérdekű munka büntetés lényege, hogy az elítélt személyi szabadsága a bírósági ítéletben meghatározott munkavégzés kivételével más módon nem korlátozható. Tartamát órákban kell meghatározni, legkevesebb 48, legfeljebb 312 óra mértékben.⁴¹ A munka jellegét – vagyis hogy szellemi vagy fizikai természetű legyen – a büntetést kiszabó bíróság határozza meg, azonban ezen belül munka nemét és helyét a végrehajtás felügyeletéért felelős pártfogói szolgálat határozza meg. Ez oly módon történik, hogy a közérdekű munka végzésére alkalmas munkahelyekről az állami foglalkoztatási szerv foglalkoztatói nyilvántartást készít, amely alapján a pártfogó felügyelet mintegy „kiközvetíti” az elítéltet a munkavégzés valós helyszínére.⁴² A munka tartalmának meghatározásának egyetlen korlátja, hogy olyan munkát kell az elítélt számára meghatározni, melyet – egészségi állapotára és képzettségére tekintettel – előreláthatólag képes lesz elvégezni.

A munkát az elítéltnak hetente legalább 1 napon, heti pihenőnapon vagy szabadidejében, díjazás nélkül, naponta legalább 4 legfeljebb 12 órában kell végeznie, azonban ez hetente összesen sem haladhatja meg a 48 órát. A büntetést az első munkahely jogerős kijelölését követő 2 éven belül végre kell hajtani, amennyiben ez az elítélt önhibájából nem lehetséges, a pártfogó felügyelő jelentést készít, amelyben kezdeményezi az ügyésznél a közérdekű munka szabadságvesztésre való átváltoztatását oly módon, hogy 4 óra közérdekű munka 1 nap fogházbüntetésnek felel meg. Ha végül erre sor kerül, akkor is fontos kiemelni, hogy az átváltoztatott büntetés nem esik a hagyományos szabadságvesztéssel egy megítélés alá. Ez azt jelenti, hogy például nem érvényesülhetnek ez esetben a szabadságvesztés kedvezményei (feltételes szabadságra bocsátás), valamint tartamában a generális minimumnál (3 hónap) is rövidebb lehet.

Szintén igaz ez a pénzbüntetésre is, ahol az átváltoztatást követően is van lehetőség a büntetés kifizetésére, amely az elítélt azonnali szabadon bocsátását eredményezi. Vannak azonban olyan esetek is, amelyeknél az elítélt önhibáján kívüli okból szűnik meg a közérdekű munkabüntetés végrehajthatósága.⁴³

5.2.6. A jóvátétel

A közérdekű munkához rendkívül hasonló alternatív intézmény a jóvátételi munka, amely azonban számos szempontból mégis különbözik a korábban tárgyalt munkabüntetéstől. A lényeges különbségeket a könnyebb átláthatóság érdekében az alábbi táblázattal szemléltetném:

⁴⁰ Uo. 673. o.

⁴¹ Btk. 47. § (1) bek.

⁴² Bvtv. 281. § (2) bek.

⁴³ Bvtv. 289. §.

Közérdekű munka	SZEMPONTOK	Jóvátételi munka
<i>büntetés</i>	rendszerint	<i>intézkedés</i>
<i>kiszabott büntetésként</i>	mikor alkalmazandó	<i>kiszabott büntetés helyett (próbaidő alatt kiszabott kötelező magatartás)</i>
<i>48-312 óra</i>	mértéke	<i>24-150 óra</i>
<i>Igazságügyi Szolgálat választ</i>	munkahely kiválasztása	<i>az elítélt választ meghatározott körből (Btk. 67. § (3) bek.)</i>
<i>ha az elítélt 2 éven belül nem teljesíti, átváltható szv.-re</i>	ha az elítélt a követelményeket nem teljesíti	<i>ha 1 éven belül az elítélt nem igazolja megfelelően (Bvtv. 309. § (4) bek.) a bíróság büntetést szab ki</i>

3. táblázat: Közérdekű munka és jóvátételi munka összehasonlítása.⁴⁴

A jóvátételnek azonban a közösség számára végzett munkán kívül már számos további formáját is ismerjük. A gazdaságosság, az ésszerűség és a büntető igazságszolgáltatásban alkalmazandó humanitás követelményei fokozatosan hívták életre a kárhelyreállító igazságszolgáltatás intézményeit,⁴⁵ amelyek új irányba terelik a hagyományos, ám egyre inkább modernizálódó, büntetőpolitikát. A korábban ismert 2 fő büntetési irányzat – represszív, preventív – mellett immáron megjelent a resztoratív szemlélet is.

Ez a hangsúlyt a büntetés megtorló vagy nevelő jellege helyett a bűncselekmény okozta károk tettes általi kompenzációjára helyezi, célja az elkövető és az áldozat közötti megegyezés létrehozása, olyan elégtétel nyújtása a sértett számára, amelyet ő a sérelme orvoslására olyanként elfogad.⁴⁶ Nagyobb hangsúlyt fektet az áldozat és társadalom érdekeinek érvényesítésére, ezt tükrözik az Európában egyre szaporodó sértett-segítő szolgálatok és ún. áldozatsegély törvények. Az állami áldozatsegítés elméleti alapját az adja, hogy az állam felelősséget érez polgárai iránt, akiket nem képes megvédeni az áldozattá válástól, így segítséget kell nyújtania számukra a bűncselekmény negatív hatásainak feldolgozásában és kijavításában.⁴⁷

A jóvátétel egyik meghatározó formája a kárjóvátétel, amely a bűncselekmény által okozott kár önkéntes megtérítését takarja és magában foglalja az anyagi kompenzációt és az érzelmi kiengesztelési eljárást is. Nem csupán kártérítésről és könnyedén odavetett bocsánatkérésről szól, hanem az elkövető részéről egy megbánási és belátási folyamatot is jelent, amely során a tettes cselekedeteiért a felelősséget az áldozat és a társadalom egésze előtt nyíltan vállalja.⁴⁸

A jóvátétel másik jellegzetes formája annyiban mutat túl a kárjóvátételen, hogy szükségszerű velejárója a kompenzáción túl a felek közötti kibékítés és konfliktusfeloldás. Ez az ún. tettes-áldozat egyezség (a továbbiakban: TAE), más néven közvetítői eljárás, vagy mediáció. A közvetítői eljárás az élet, a testi épség, az egészség, az emberi szabadság, az emberi méltóság, az egyes alapvető jogok, a vagyon, a szellemi tulajdon-jog elleni, illetve a közlekedési, 5 évi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás nyomozati szakaszában indítható.⁴⁹

Az eljárást bármely érintett személy kezdeményezheti, azonban lefolytatására csak az elkövető és a sértett együttes beleegyezésével és a tettes bűnösségének önön beismerése esetén van lehetőség. A közvetítői eljárást az ún. mediátor vezeti, szerepe semleges, nem lehet elfogult egyik irányba sem, feladata pedig, hogy felvegye a kapcsolatot a felekkel, majd a találkozás során objektíve koordinálja az egyezséghez vezető folyamatot. Ez történhet direkt, illetve indirekt módon is, míg előbbinél a közvetlenül jelen vannak az érintettek, egymással személyesen beszélnek meg sérelmes ügyüket, addig utóbbi esetben külön-külön találkoznak az eljárást irányító közvetítővel és rajta keresztül jutnak egyezsége.

⁴⁴ Az ábra a szerző saját munkája.

⁴⁵ BARABÁS: *i. m.* 65. o.

⁴⁶ HERCZOG MÁRIA: Szentől szemben a problémákkal és a lehetséges megoldásokkal, in HERCZOG MÁRIA (szerk.): *Megbékélés és jóvátétel; kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról*, 2003, Család Gyermek Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület, Budapest, 18. o.

⁴⁷ BARABÁS: *i. m.* 80. o.

⁴⁸ Uo. 84–85. o.

⁴⁹ Be. 221/A. § (1) bek.

A felek által létrehozott egyezség tartalmát tekintve abszolút képlékeny, teljes egészében felek akarata formálja, így lehet csupán szimbolikus jellegű, de kiterjedhet akár az okozott kár materiális megtérítésére is. Bármilyen legyen az egyezség tartalma, ha a felek bármiben megállapodnak, az büntethetőséget megszüntető ok lehet,⁵⁰ vagy a büntetés korlátlan enyhítését eredményezheti.⁵¹ Ha a mediáció mégsem zárulna sikerrel, vagyis nem sikerül a feleknek békítő egyezséget kötni, akkor az eljárás során elhangzottak a későbbi bírósági szakaszban bizonyítékként nem használhatóak fel, viszont ha közvetítői eljárás eredményes, akkor a büntető-eljárás ezúton történő megszüntetésével tiszta diverzió valósul meg.

A TAE hatékonyságát tovább növeli, hogy erős speciális prevenciós hatásai is vannak, mivel eljárása során a jogi elemek helyett a pszichológiai elemekre helyezi a hangsúlyt. A mediáció keretében sor kerül szembesítő eljárásra, ami a bűncselekmény elkövetőjére pszichológiailag, az érzelmeiken keresztül hat,⁵² így kialakul benne egyfajta megbánás, szégyenérzet a tettei nyomán, az áldozat helyzetének megismerése együttérzést vált ki benne, ez pedig a későbbiekben komoly hatást fejthet ki magatartására, várhatóan sokkal inkább tartózkodni fog – legalább a hasonló – bűnelkövetéstől.

5.2.7. A pénzbüntetés

A leggyakrabban alkalmazott alternatív szankció a pénzbüntetés. A modern pénzbüntetés a 19. században alakult ki, amikor az elítélt által fizetett összeg már nem a sértettnek lerótt kártérítést jelentette, hanem az állam számára büntetés jogcímen befolyó összeget.⁵³ Elterjedése a 20. század végére tehető, mikor is a rövid tartamú szabadságvesztés alternatívájaként kezdték egyre szélesebb körben alkalmazni.

Jelenlegi büntetőjogunkban ez a szankció egyaránt alkalmazandó önálló főbüntetésként (ez a főszabály) és mellékbüntetésként.⁵⁴ A pénzbüntetés a bíróságnak úgy kell meghatároznia, hogy a bűncselekmény tárgyi súlyára figyelemmel meg kell állapítania a napi tételek számát – ez 30-tól 540 napig terjedhet – majd az elkövető vagyoni, jövedelmi, személyi viszonyaihoz és életviteléhez mérten az egy napi tételnek megfelelő összeget, amely legalább 1.000,-Ft, legfeljebb 500.000,-Ft lehet. Láthatjuk tehát, hogy ez a fajta büntetési nem tökéletesen alkalmas az egyéniesítésre, a bűncselekménytől és az elkövető körülményeitől függően 30.000,-Ft-tól egészen 270.000.000,-Ft-ig terjedhet a büntetés. A pénzbüntetés kiszabásának korlátját a 25. számú Büntető Kollégiumi vélemény határozza meg, amely szerint pénzbüntetés kizárólag megfelelő jövedelem esetén szabható ki.

A fent hivatkozott BKv. szerint akkor megfelelő a jövedelem a pénzbüntetés kiszabására, ha azt az elítélt – akár csak részletekben, de – képes megfizetni anélkül, hogy ezzel saját maga, vagy tartására szoruló hozzátartozói megélhetését kockáztatná. Ennek megítélésére az elítélt által a nyomozati szakaszban adott vagyoni nyilatkozat szolgált alapot, amelyre valótlanság gyanúja esetén az eljáró bíróság bármikor bizonyítást folytathat. Ha a büntetés végül kiszabásra kerül, annak végrehajtásáért az illetékes törvényszék gazdasági hivatala felelős.⁵⁵

A bírósági eljárás alatt a büntetés egészére kérhető részletfizetés, amelyet az eljáró bíróság – a fentebb említett körülmények vizsgálatát követően – legfeljebb 2 éven belüli havi részletekben engedélyezhet. A végrehajtás keretében az eljáró szerv (a fiatalok kivételével) nem köteles az elmaradt összeg behajtásáról gondoskodni, ez esetben megkeresi az illetékes bv. bírót, aki a pénzbüntetés – vagy annak hátralékos részét – szabadságvesztés büntetésre változtatja át oly módon, hogy 1 napi tétel 1 napi szabadságvesztésnek felel meg. Fiatalok esetében lehetőség van a szabadságvesztésre váltást megelőzően a büntetést közérdekű munkabüntetésre váltani akként, hogy a napi tétel mértékével arányosan a napi munkaidő 2 és 8 óra között kerüljön megállapításra. Ha a későbbiekben ennek szabadságvesztésre való továbbváltása szükséges, akkor az átváltoztatásnál 2 óra közérdekű munka 1 napi szabadságvesztésnek felel meg. A pénzbüntetés helyébe lépő szabadságvesztésre a közérdekű munkabüntetésnél említettek az irányadók.

⁵⁰ Btk. 29. § (1) bek.

⁵¹ Btk. 29. § (2) bek.

⁵² HERCZOG: *i. m.* 19. o.

⁵³ KORINEK: *i. m.* 448. o.

⁵⁴ Btk. 50. § (2) bek.

⁵⁵ Bvtv. 292. §.

ÖSSZEGZÉS

Mint láthatjuk, számos alternatíva lenne a szabadságvesztés kiváltására, de a legnagyobb probléma az, hogy a jelenlegi büntetőpolitikánkban abszolút a szabadságvesztés lett a tipikus büntetési nem. Úgy gondolom, ehelyett nagyobb teret kellene adni a kárhelyreállító igazságszolgáltatásnak, így az alternatív büntetéseknek és nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a bűnmegelőzésre is.

Ha például a szabadságvesztés helyett más jogkorlátozó – akár anyagi, akár speciális kötelező munka, vagy előírt közösségi tevékenység jellegű – szankciót állítanánk a büntetőpolitika centrumába, akkor sokkal jobban lehetne árnyalni a büntetési rendszert is, minőségbeli különbség lehetne a büntetések között. Most az átlagosnak mondható 2-3 év szabadságvesztés kiszabása a jellemző, ehhez képest lehet a büntetés rövidebb vagy hosszabb idejű szabadságvesztés, ill. a végrehajtási fokozattal lehet a képet tovább árnyalni. Végso soron tehát nincs nagy különbség a szigorúbb és enyhébb büntetés között, mindössze néhány hónap, esetleg év.

Véleményem szerint, a megoldás az lenne, ha megváltoztatnánk a „tipikust”. Például ha közérdekű munkát, pénzbüntetést vagy más alternatív szankciót helyeznénk a középpontba és az ehhez képest enyhébb elbírálás alá esők tekintetében egyéb elterelő, javító-nevelő, rehabilitációs szankciók kerülnének kiszabásra, súlyosabb elkövetők, visszaesők esetén pedig továbbra is szabadságvesztés büntetés – és annak eddig ismert „árnyalatai” – lennének alkalmazandók. Így egy sokkal szélesebb spektrumú büntetési rendszer lenne a végeredmény, amely kellőképpen differenciált, a büntetések között nem csak mennyiségbeli, hanem minőségbeli különbséget jelenthetne, így akár a visszatartó erő is erősebb lehet, nem beszélve a gazdasági előnyökről, amelyek a börtönök „felszabadításával” járnának. Véleményem szerint ezekkel a módszerekkel – a pártfogó felügyeleti utógondozás széles körű alkalmazása mellett – a bűnmegelőzésnek is nagyobb szerep juthatna.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

- [1] BARABÁS A. TÜNDE: *Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában*, 2004, KJK Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó, Budapest.
- [2] HERCZOG MÁRIA: Szemtől szemben a problémákkal és a lehetséges megoldásokkal, in HERCZOG MÁRIA (szerk.): *Megbékélés és jóvátétel; kézikönyv a helyreállító igazságszolgáltatásról*, 2003, Család Gyermek Ifjúság Kiemelten Közhasznú Egyesület, Budapest, 13–37. o.
- [3] IRK FERENC: *Kétkedő kriminológia. A rizikótársadalom kriminálszociológiája*, 2012, Bíbor Kiadó, Miskolc.
- [4] KEREZSI KLÁRA: A közösségben végrehajtott büntetések; a helyreállító igazságszolgáltatás, in GÖNCZÖL KATALIN – KEREZSI KLÁRA – KORINEK LÁSZLÓ – LÉVAY MIKLÓS (szerk.): *Kriminológia-Szakkriminológia*, 2006, Complex, Budapest, 667–685. o.
- [5] KORINEK LÁSZLÓ: *Kriminológia I.*, 2010, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest.
- [6] KUNTZ ZOLTÁN – PANTALI ZOLTÁN: *Sopronkőhida, a legek börtöne*, 2014, Oriold és Társai Kiadó, Budapest.
- [7] LÉVAY MIKLÓS: A „punitivitás” fogalma, koncepciója és a fogalom változatai a kriminológiai (pönológiai) szakirodalomban, in BORBÍRÓ ANDREA-INZELT ÉVA – KEREZSI KLÁRA – LÉVAY MIKLÓS – PODOLETZ LÉNA (szerk.): *A büntetőhatalom korlátainak megtartása: A büntetés, mint végső eszköz*, 2014, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 315–327. o.
- [8] LYONS, LEWIS: *A büntetés története*, 2005, Magyar Könyvklub, Budapest.
- [9] NELLIS, MIKE: Electronic monitoring, satellite tracking and the new punitiveness in England and Wales, in JOHN PRATT – DAVID BROWN – MARK BROWN – SIMON HALLSWORTH – WAYNE MORRISON (szerk.): *The New Punitiveness. Trends, theories perspectives*, 2005, New York, 167–185. o.
- [10] VÁRI ESZTER: Gondolatok a pártfogó felügyeleti munkáról, in *Háló – A Szociális Szakmai Szövetség hírlevele*, 2004/10. szám, 5–9. o.

FELHASZNÁLT JOGFORRÁSOK:

- [1] Emberi Jogok Európai Egyezménye (EJEE), 13. Jegyzőkönyv.
- [2] Európai Unió Alapjogi Chartája.
- [3] Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, Első és Második Fakultatív Jegyzőkönyv.
- [4] A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény.
- [5] A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.
- [6] A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény.

- [7] A belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól szóló 17/2003. (VI. 24.) PM-IM együttes rendelet.
- [8] 23/1990. (X. 31.) AB határozat.
- [9] 46/1994. (X. 21.) AB határozat.
- [10] 8/2004. (III. 25.) AB határozat.
- [11] 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet.
- [12] 25. számú Büntető Kollégiumi vélemény.

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- [1] MÁROK SOMA: *Gondolatok a három csapásról*, Ars Boni jogi folyóirat 2014. évi pályázatára érkezett cikk, elérhető: <http://www.arsboni.hu/gondolatok-a-harom-csapasrol.html> (2015.07.20.).
- [2] MÁTYÁS FERENC: *Reintegrációs őrizet – új lehetőségek a büntetés-végrehajtásban*, Ars Boni jogi folyóirat, elérhető: <http://www.arsboni.hu/reintegracios-orizet-uj-lehetosegek-a-buntetes-vegrehajtásban.html> (2015.08.06.).
- [3] Fogvatartotti statisztikák, in *Börtönstatisztikai szemle*, 2015/1. szám, elérhető: <http://bv.gov.hu/download/3/c2/f0000/B%C3%B6rt%C3%B6nstatisztikai%20Szemle%202015%201.pdf> (2015.08.01.).

A HALÁLBÜNTETÉSRŐL

Absztrakt

Jelen tanulmány a halálbüntetés mai napig aktuális kérdéseivel foglalkozik alkotmányjogi és jogelméleti szempontból. Választ keres többek között arra a kérdésre, hogy az Alaptörvény és az Alkotmány eltérő szövegezéséből adódóan alkalmazható-e a halálbüntetést eltörölő alkotmánybírói határozat, avagy sem, valamint a halálbüntetés-ellenes természetjogi érvelés mellett a kelsen-i Tiszta Jogtanból vezeti le a halálbüntetés tilalmát, így az életet és az emberi méltóságot egyfajta élő tilalomfaként állítja a jog elé, amelyet az nem léphet át, és nem hajthatja uralma alá.

Kulcsszavak: emberi méltóság, élethez való jog, alkotmányellenes, kelsen-i Tiszta Jogtan.

BEVEZETŐ GONDOLATOK

„Az egyes ember csak ebben az egyetlen életben tud annyit megvalósítani az emberi lehetőségéből, amennyire képes.”

(Sólyom László)

Annak ellenére, hogy immáron 27 éve² nem végeztek ki senkit Magyarországon, úgy tűnik a közvéleményt és a politikát mind a mai napig lázban tartja a halálbüntetés kérdése. Magyarország miniszterelnöke még 2015-ben is fontosnak tartja, hogy napirenden tartsuk a legsúlyosabb büntetési nem visszaállításának lehetőségét. Ennél többet ugyanakkor az Európai Tanácsi tagság miatt nem tehetünk.³

Véleményem szerint a halálbüntetés – csakúgy, mint az eutanázia és az abortusz – alapjogi probléma, így jelen esetben nem a büntetőjog,⁴ vagy a kriminológia kérdéseivel és válaszaival foglalkozom, mert e kérdések feltétele, pl. az igazságos és arányos büntetések dilemmája, vagy a *justizmordok* fel sem merülhetnek, mivel már alapjogi szinten rendezzük a felmerült problémát. Hack Péter szerint vannak olyan cselekmények, amelyeknek esetében csak a halál lehet az arányos és társadalmilag igazságos büntetés,⁵ azonban a fenti gondolatmenetet követve e kérdés irreleváns, egészen addig, ameddig alapjogi szinten megengedetté nem válik a halálbüntetés. Ugyanez a helyzet Tóth J. Zoltán álláspontjával a *justizmordok* tekintetében, véleménye szerint az egyetlen módja a bírói tévedések kizárásának, a halálbüntetés kiszabásának mellőzése.⁶ Ha egy büntetés kiszabását teljes mértékben elutasítjuk, akkor feleslegesség válik annak megtartása, azonban amíg objektív lehetőség nincs ilyen büntetés kiszabására, addig értelmetlen e körben meddő vitákat folytatni.

Írásom célja, hogy féltetve a nemzetközi és uniós dokumentumokat, pusztán Magyarország Alaptörvényére – amely a jelenleg regnáló politikai hatalom első ciklusa alatt született – támaszkodva bebizonyítsam, hogy ahogy 1990-ben sem, az Alkotmánybíróság felállításának évében, úgy ma sincs lehetőség arra, hogy kiszabjuk és alkalmazzuk a legsúlyosabb büntetési nemet.

¹ A Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar jogász szakos hallgatója, aki tanulmányával a Batthyány Lajos Szakkollégium Batthyány-esszépályázatán különdíjban részesült.

² Az utolsó kivégzésre 1988. július 14. napján került sor, ld.: <http://szeged.hir24.hu/szeged/2012/08/20/az-utolso-kivegzes-magyarorszagon/> (2015.08.03.).

³ Orbán Viktor 2015. április 28. napján Pécsen tartott beszédéről megjelent cikk, melyben a halálbüntetésről, mint az elrettentés eszközéről beszélt, ld.: http://index.hu/belfold/2015/04/28/orban_viktor_pecs/ (2015.07.17.).

⁴ A halálbüntetés büntetőjogi értékeléséhez és történetének legfrissebb gyűjteményéhez ld. BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY (szerk.): *Magyar büntetőjog - Általános rész*, 2015, Osiris, Budapest, 279–286. o.

⁵ HACK PÉTER: *Érvek a halálbüntetés mellett*, elérhető: http://hvg.hu/hvgfriss/2014.32/201432_ervek_a_halalbunte_tes_mellett# (2015.07.17.).

⁶ TÓTH J. ZOLTÁN: *Halálbüntetés: pro és kontra*, elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/toth14.html> (2015.07.20.).

1. AZ ÉLETHEZ ÉS EMBERI MÉLTÓSÁGHOZ VALÓ JOG, MINT ALAPJOG

A halálbüntetés csakúgy, mint az abortusz és az eutanázia kérdése az emberi méltósághoz és az élethez való jog határterületeihez tartozik, így a probléma megoldásához részletesen kell, hogy szóljak ezekről, mivel e jogok alkalmazása rejti a megoldás kulcsát.

Általánosan elfogadott vélekedés az, hogy az embert születésétől fogva megilletnek bizonyos sérthetetlen és elidegeníthetetlen jogok, amelyek lényegüket tekintve minden embert – állampolgárságtól függetlenül – megilletnek, ezeket nevezzük emberi jogoknak.⁷ E jogok tulajdonképpen egybeesnek az alapvető jogokkal, de nem teljesen egybeváogóak. Tartalmuk alapján az alapvető jogok nagy része emberi jog, azonban vannak olyan alapjogok, amelyeknél e tartalom hiányzik. Alapvető jogoknak azokat a jogokat tekintjük, amelyeket egy állam alkotmánya felsorol, és mint ilyet ekként el is ismeri. Személyi érvényességi területük alapján is különbséget tehetünk az alapvető jogok között, amelynél az egyik kategória az emberi-, a másik pedig az állampolgári jogok lesz.⁸

Az élethez és az emberi méltósághoz fűződő jogok alapján véve abban különböznek a többi alapvető jogtól, hogy az ember személyiségének egészét, annak jogi státuszát védik, és egyszersmind magukban hordozzák azt az ember számára feloldhatatlan örök feszültséget, amely az emberi személyiség keletkezéséről, mibenlétéről és megszűnéséről vallott különböző nézetek között feszül.⁹ Így válik alkalmassá és egyben nélkülözhetetlenné a halálbüntetés kérdéskörében folytatott kutatások során, mert a legsúlyosabb büntetési nem alapvetően az élethez és emberi méltósághoz való jog nem csupán korlátozása – hiszen ez véleményem szerint fogalmilag kizárt –, hanem teljes megsemmisítése.

Az emberi méltóságon – mint az emberi jogok többségén – koronként eltérő fogalmakat értettünk. A modern felfogások alapján a méltóság valamely morálisan lényeges, valamint csak és kizárólag az emberre jellemző tulajdonság alapján illeti meg az embert. E tulajdonságok eredetét tekintve különböző nézetek alakultak ki.¹⁰

Az emberi méltóság alkotmányjogi megítélése jogrendszerenként, sőt országonként is eltérő képet mutat. Az Egyesült Államok alkotmánya példának okáért nem nevesíti az emberi méltóság sérthetetlenségét, azonban ez a Legfelsőbb Bíróság esetjogában – vázlatos formában ugyan, de – megjelenik. A német alaptörvény egyfajta értékrendként tekint az emberi méltóságra, azt az egész *Grundgesetz* középpontjába állítja.¹¹

Magyarország Alkotmánybírósága a 8/1990. (IV. 23.) számú határozatában „általános személyiségi jogként” határozta meg az emberi méltóságot, amely egyfajta *anyajog*ként funkcionál, így ebből származnak, illetve vezethetők le további alapvető emberi jogok – nevezhetjük tehát a személyiségi jogok védelmének megalapozását biztosító funkciónak is. Ez egyfajta határt is jelent, amelyet sem az állam sem más nem léphet

⁷ Az emberi jogok kialakulásának történetéhez ld. HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA: *Emberi jogok*, 2008, Osiris, Budapest, 31–108. o. Az emberi jogok természetjogi eredetének bizonyításához ld. FRIVALDSZKY JÁNOS: *Természetjog és emberi jogok*, 2010, PPKE JÁK, Budapest, 93–159. o. A természetjogról bővebben ld. MOÓR GYULA: *A jogbölcselet problémái*, 1992, Hatágú Síp Alapítvány, Budapest, 6–10. o. vö. MOÓR GYULA: *A természetjog problémája*, 1934, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 5–10. o., 35–40. o. A kanti egyenlő méltóságon alapuló emberi jogi elmélethez ld. KIS JÁNOS: *Vannak-e emberi jogaink?*, 2003, Stencil Kulturális Alapítvány, Budapest, 52. o.

⁸ PETRÉTEI JÓZSEF: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*, 2011, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 414. o., 417. o., 428. o. Az alapvető jogok rendszeréhez ld. SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok. Alkotmánytan II.*, 2008, Osiris, Budapest, 42–44. o.

⁹ HALMAI – TÓTH: *i. m.* 254. o.

¹⁰ Az egyik felfogás szerint az emberi személyiség az Isten által teremtettségből adódik, így a méltóság is Istentől eredeztethető, ehhez részletesen ld. FRIVALDSZKY: *i. m.* 9–39. o.. A másik csoportot alapvetően Kant gondolatai alapján az ember autonóm viselkedésére lehet visszavezetni, így arra, hogy az ember képes egyedül arra, hogy saját maga számára törvényeket szabjon. Ehhez részletesen ld. KANT, IMMANUEL: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*, 1991, Gondolat, Budapest, 62–68. o. A két felfogás az idő folyamán természetesen ötvöződött, a kettő elmélet közötti különbség főként a határterületek kapcsán fedezhető fel. Ezen felül a történeti áttekintéshez ld. HALMAI – TÓTH: *i. m.* 257–260. o. Vö. TAKÁCS ALBERT: Az emberi méltóság elve a filozófiában és az alkotmányjogban, in HAJAS BARNABÁS – SZABÓ MÁTÉ (szerk.): *Emberi méltóság korlátok nélkül. A gyermekek, hajléktalanok és a gyülekezők jogai*, 2009, Országgyűlés Hivatala, Budapest, 21–35. o. és FRIVALDSZKY JÁNOS: Az emberi személy alkotmányos fogalma felé – a méhmagzat életjogának tesztjén keresztül, in SCHANDA BALÁZS – VARGA ZS. ANDRÁS (szerk.): *Láttelek közjogunk elmúlt évtizedéről*, 2010, PPKE JÁK, Budapest, 19–21. o.

¹¹ HALMAI – TÓTH: *i. m.* 264–270. o. Több európai állam alkotmányjogi szabályozáshoz ld. a DRINÓCZI TÍMEA (szerk.): *Magyar alkotmányjog III. – Alapvető jogok*, 2010, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 54. o.

át, lényegét tekintve az ember ettől marad személy, így nem válik tárggyá, eszközzé. A másik ilyen funkciót a magyar Alkotmánybíróság az egyenlő méltóság megteremtésében látta.¹²

Az élethez való jog lényegét tekintve a „ne ölj!” parancsában testesül meg. Az egyént az állammal szemben illeti meg védelem, tehát semmilyen állami intézmény, illetve ezek képviselője nem foszthat meg mást az életétől. E követelmény az alapvető jog alanyi oldalából következik. Két felfogás találkozási pontja testesül meg az élethez való jog alanyi oldalának másik elemében, mégpedig, hogy bizonyos esetekben az egyénnek joga van megfosztani egy másik személyt annak életétől. Az egyes felfogások ilyennek tekintik a végszükség, vagy a jogos védelem helyzetét, mások, mint például Hack Péter a jogos védelem példájával érvelnek a halálbüntetés mellett. Egy ellenkező felfogás szerint, amelyhez magam is csatlakozom a szükség-helyzet, illetve a jogos védelem szituációját egyfajta jogon kívüli állapotnak tekintik, amelyben senki nem nyer jogosultságot vagy kötelezettséget a másik személy életének elvételére, pusztán visszatér a természeti állapot, amikor az életek közti választás, azok versengése megtörténik.¹³

2. MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE ÉS A HALÁLBÜNTETÉS

Magyarországon a halálbüntetés különböző nemzetközi egyezmények¹⁴ alapján is kizárt, azonban e büntetési nem alkotmányellenességét a magyar Alkotmánybíróság már 1990-ben kimondta.

A fent említett határozat az emberi élethez és méltósághoz való jogból vezeti le a halálbüntetés alkotmányellenességét, azonban az Alaptörvény implicite máshol mondja ki a legsúlyosabb büntetési nem tilalmát. A XIV. cikk (2) bekezdése szerint „senki nem utasítható ki olyan államba vagy nem adható ki olyan államnak, ahol az a veszély fenyegeti, hogy halálra ítélik...”¹⁵

Az Alaptörvény e passzusa tehát *argumentum a minori ad maius* módon úgy mondja, ki a halálbüntetés tilalmát, hogy ha a kiadás akadálya a halálbüntetés fenyegetettsége, akkor mi magunk sem szabhatunk ki halálbüntetést, mivel akkor e bekezdés rendelkezése értelmét vesztené.¹⁶

Tekintettel azonban arra, hogy e rendelkezés is nemzetközi dokumentum alapján került az Alaptörvénybe, a problémafelvetésnek megfelelően eltekintek a létezésétől és pusztán az élethez és emberi méltósághoz való jog mentén folytatom a halálbüntetés alkotmányellenességének bizonyítását.

Az Alaptörvény és a korábbi Alkotmány szövege az emberi élethez és méltósághoz való jog tekintetében eltér egymástól. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése egységben említette az életet és az emberi méltóságot: „A Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani.” Az Alaptörvény II. cikke ezzel szemben kimondja, hogy „az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz...”¹⁷ A korábbi alkotmány tehát eltér a jelenlegitől, ami felveti az azzal kapcsolatban született, halálbüntetés alkotmányellenességét kimondó alkotmánybírósági határozat alkalmazhatóságának kérdését.

Az Alaptörvény negyedik módosításával olyan rendelkezés vált a hatályos jog részévé, amely kimondja, hogy „az Alaptörvény hatálybalépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatok hatályukat veszítik.”¹⁸

¹² 8/1990. (IV. 23.) AB határozat ABH 1990, 42. 42-45. Vö. JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.*, 2009, Századvég, Budapest, 1909-1910. o. és Sólyom László párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz ABH 1990, 88. 96-108.

¹³ Sólyom László párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozatban ABH 1990, 88. 96-108., vö. BALOGH ZSOLT – HOLLÓ ANDRÁS – KUKORELLI ISTVÁN – SÁRI JÁNOS (szerk.): *Az Alkotmány magyarázata*, 2003, KJK-Kerszöv, Budapest, 536. o. és SZEMERE BERTALAN: *A büntetésről és különösképpen a halálbüntetésről*, 1990, (h.n.), Halálbüntetést Ellenzők Ligája, 125. o.

¹⁴ A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya – kihirdette az 1976. évi 8. törvényerejű rendelet 6. cikk 2. pont, majd később a Második Fakultatív Jegyzőkönyv 1. cikk, Emberi Jogok Európai Egyezménye 2. cikk, majd Hatodik Jegyzőkönyv 1. cikk. Ahogy arra problémafelvetésben is utaltam, a nemzetközi dokumentumokat, így az azokból eredő kötelezettségeket nem számítva vizsgálom a halálbüntetés kérdését.

¹⁵ Alaptörvény XIV. cikk (2) bekezdés. E bekezdés az EU Alapjogi Karta 19. cikk (2) bekezdésének mintájára került be az alkotmányba.

¹⁶ JAKAB ANDRÁS: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, 2011, HVG-ORAC, Budapest, 216-217. o.

¹⁷ Alaptörvény II. cikke vö. JAKAB (2011): *i. m.* 203. o. Vö. Alaptörvény II. cikk és A Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény 54. § (1) bekezdés.

¹⁸ Alaptörvény, Záró és vegyes rendelkezések 5. pontjában szabályozott kitétel.

Az Alkotmánybíróság még korábban, a 22/2012. (V. 11.) számú határozatában kimondta, hogy támaszkodhat ugyan a korábbi határozataiban kimunkált indoklásra az egyes döntések meghozatalánál, amennyiben a hatályos szöveg azonos, vagy hasonló tartalmú, mint az azt megelőző, azonban nem kötött a korábban kialakított esetjogához.¹⁹

A fentiekben túlmenően maga az Alaptörvény is támpontot nyújt a halálbüntetés tilalmának alkotmányellenességét megállapító határozat alkalmazhatóságának kérdésében, mégpedig amikor kimondja, hogy „az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történeti alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.”²⁰ Mindebből az következne, hogy az emberi jogok értelmezéséről – és még néhány más kérdéstről – született korábbi alkotmánybírósági határozat – ekként a halálbüntetést alkotmányellenesnek nyilvánító is – feltétel nélkül és változatlanul érvényes, így alkalmazható is lenne.²¹

Azonban mivel az Alkotmány illetve az Alaptörvény normaszövege eltér egymástól, nem lehet a fentiekben meghatározott módon, ti. feltétel nélkül és változatlanul alkalmazni az Alkotmánybíróság korábbi érveit. Véleményem szerint meg kell vizsgálni a vonatkozó alapjogokat, tehát az élethez és az emberi méltósághoz való alapjogot az Alaptörvény rendszerében. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy az Alkotmánybíróság nem jutna ugyanarra a következtetésre, viszont a két normaszöveg eltérése, és az abból fakadó egyéb különbségek – melyeket a továbbiakban kifejtek – miatt egy konkrét ügy kapcsán új határozat meghozatalára van szükség, amelyben természetesen implicit módon meghúzódnak az érvként lesz alkalmazható a korábbi.

Az új Alaptörvény szövegének értelmezése előtt szükséges a 23/1990. (X. 31.) AB határozat elemzése, mivel ez a korábbi alkotmány szövege alapján készült.

Az Alkotmánybíróság fenti határozatában az Alkotmány 8. § (1) és (4) bekezdése, valamint az 54. § (1) bekezdése alapján megállapította, hogy az élethez és az emberi méltósághoz való jog abszolút hatályú alapvető emberi jog, így annak védelme és tiszteletben tartása az állam elsődleges kötelezettsége. Az 54. § az önkényes megfosztást mondja ki tilalmasnak, amely megfogalmazásból a nem önkényes élettől és emberi méltóságtól való megfosztás megengedettnek tekinthető. Mindezekből fakadóan a 8. § (2) bekezdése válik irányadóvá a halálbüntetés tekintetében, amely kimondja, hogy az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat csak törvény állapíthatja meg, ezek lényeges tartalmát azonban nem korlátozhatja.²²

A testület a halálbüntetést az élettől és az emberi méltóságtól való megfosztás tekintetében nem csak korlátozásnak – amely véleményem szerint dogmatikailag kizárt –, hanem teljes és helyrehozhatatlan megszüntetésnek nyilvánította, amely minden tekintetben megfelel a lényeges tartalom korlátozásának. Mindezek alapján a halálbüntetés alkotmányellenes. A testület határozatában a monista emberkép mellett foglalt állást, amelyet a szakma azóta több helyütt folyamatosan támadott, aminek eredménye – Jakab András szerint – az új Alaptörvény szövegszerű változása is.²³

A monista emberfelfogás értelmében élet és méltóság egységet alkot, amelyet nem csupán az Alkotmánybíróság, de az Alkotmány kommentárja is elfogad, tekintettel arra, hogy a két jog együttes említéséből – ami véleményem szerint a hatályos szövegben is fennáll – az következik, hogy élet és méltóság az ember tekintetében mindenképp elválaszthatatlan egységet alkotnak.²⁴ Ezzel ellentétes állásponton van Tóth J. Zoltán, amikor az eutanázia kapcsán azt állítja, hogy a monista emberképpel az Alkotmánybíróság nemcsak az Alkotmány nyelvtani értelmezésével megy szembe, hanem megsérti a világnézeti semlegesség elvét. Ha az élet és méltóság létezhet külön-külön, akkor ebből az következik, hogy az őket védő jogok sem kapcsolód-

¹⁹ „Az Alkotmánybíróság az újabb ügyekben felhasználhatja azokat az érveket, amelyeket az Alaptörvény hatályba lépése előtt hozott korábbi határozata az akkor elbírált alkotmányjogi kérdéssel összefüggésben tartalmazott, feltéve, hogy az Alaptörvény konkrét – az előző Alkotmányban foglaltakkal azonos vagy hasonló tartalmú – rendelkezései és értelmezési szabályai alapján ez lehetséges... Az Alkotmánybíróságnak azokra az alapértékekre, emberi jogokra és szabadságokra, továbbá alkotmányos intézményekre vonatkozó megállapításai, amelyek az Alaptörvényben nem változtak meg alapvetően, érvényesek maradnak.” 22/2012. (V. 11.) AB határozat, Indokolás, 41. o.

²⁰ Alaptörvény R) cikk (3) bekezdés.

²¹ Vö. CSEPORÁN ZSOLT: Az Alkotmánybíróság jogfejlesztő joggyakorlata, különös tekintettel az ítéletek hivatkozhatóságára. Az Alkotmánybíróság esetjogának közjogi szempontú vizsgálata az Alaptörvény negyedik módosítása tükrében, in *Scriptura*, 2014/1. szám, 87–90. o.

²² HOLLÓ ANDRÁS – BALOGH ZSOLT (szerk.): *Az értelmezett alkotmány. Alkotmánybírósági gyakorlat 1990-2009*, 2010, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 746. o.

²³ 23/1990. (X. 31.) AB határozatban ABH 1990, 88.91-93. Vö. JAKAB (2011): *i. m.* 203–204. o.

²⁴ JAKAB (2009): *i. m.* 203–204. o. Az együttes említés itt is megvan, az Alaptörvény II cikk, 2 mondata egységben említi az élethez és az emberi méltósághoz való jogot.

nak össze feltétel nélkül.²⁵ Véleményem szerint azonban az élet és a méltóság nem létezhetnek egymás nélkül.

Állítom ezt annak a fényében, hogy méltóságról élet nélkül nem beszélhetünk, mivel egy nem élő embernek magától értetődően nem lehet méltósága, az a halál pillanatában kegyeleti joggá alakul át, de az sem az elhunyt, hanem a néhai hozzátartozóinak tekintetében maradhat fenn. Vannak olyan felfogások, miszerint az élet létezhet méltóság nélkül is, vegyük pusztán azt, hogy az embernek születésétől haláláig annyi méltánytalanságot és megaláztatást kell elszenvednie, hogy az élet bizonyos pontokon biztosan nem kapcsolódik az emberi méltósághoz.²⁶

Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön az ún. „halálbüntetés határozathoz” írt párhuzamos véleményükben szintén azt emelték ki, hogy a két jog – értelmezésükben nem is jog, tulajdonképpen inkább transzcendens, a jog számára hozzáférhetetlen kiindulási pont – egységes és egymástól külön-külön kezelhetetlen, elválaszthatatlan egységet alkot. A halálbüntetéssel az állam egy, az Alkotmányban védett, de nem abból eredő értéket önkényesen rendez át – „*önkéntesen: mert az emberi lét és méltóság az értékek rangsorában minden értéket megelőz, itt az emberi jogok forrásáról, eredőjéről és alapjáról, azaz a jog által is sérthetetlen és elidegeníthetetlen értékekről van szó.*”²⁷ E levezetésnek a későbbiekben nagy jelentőséget tulajdonítok majd.

Sólyom László párhuzamos véleménye ugyanakkor rámutat, hogy a Lábady és Tersztyánszky által vázolt jog feletti érték nem zárja ki azt, hogy abból az élethez és az emberi méltósághoz való jog tételes joggá is alakulhasson. Sólyom szerint az élethez és a méltósághoz való jog szintén egységes, és ahogy erre korábban utaltam elviekben korlátozhatatlan, mivel oszthatatlanságuk folytán is a létezés és a nem-létezés dualitása figyelhető meg közöttük. Messzemenőig egyetértek azzal a tétellel, hogy a fentiekben vázoltaknak megfelelően e jog csak elvehető, ez az elvétel pedig visszafordíthatatlan, és ezzel egy időben minden más jog is megszűnik. A halálbüntetés tehát nem azért önkényes, – amelynek jelentősége az új Alaptörvény szövegét tekintve csökkent – mert, ahogy azt a többségi álláspont tükrözte a határozat elfogadásakor, a jog lényeges tartalmát korlátozta, hanem azért mert objektíve kizárt a korlátozás lehetősége a két jog esetében.²⁸

A fentiek alapján megállapítható, hogy az egységes emberképpel, a monista felfogás alapulvételével hazánk régi Alkotmánya szempontjából a halálbüntetés minden körülmények között alkotmányellenesnek tekinthető.

A következőkben az Alaptörvény szövege alapján vizsgálom a halálbüntetés kérdéskörét.

A fent elemzett alkotmánybírói határozat által alkalmazott alkotmányi rendelkezések a következőképpen módosultak:

A korábbi Alkotmány 8. §-ának tartalma jelenleg az Alaptörvény I. cikkében szerepel, mely passzus a következőképpen szól:

„(1) AZ EMBER sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait tiszteletben kell tartani. Védelmük az állam elsőrendű kötelezettsége.

(2) Magyarország elismeri az ember alapvető egyéni és közösségi jogait.

(3) Az alapvető jogokra és kötelezettségekre vonatkozó szabályokat törvény állapítja meg. Alapvető jog más alapvető jog érvényesülése vagy valamely alkotmányos érték védelme érdekében, a feltétlenül szükséges mértékben, az elérni kívánt céllal arányosan, az alapvető jog lényeges tartalmának tiszteletben tartásával korlátozható.

²⁵ TÓTH J. ZOLTÁN: Élet vs. méltóság, élethez való jog vs. méltósághoz való jog: Az oszthatatlansági tézis és az eutanáziahatározat, in *De iurisprudencia et iure publico*, 2011/2. szám, 11-13. o. A szerző dualista emberfelfogását tekintve – mely jelenleg uralkodó felfogásnak is tekinthető a nemzetköz gyakorlat szerint – megengedi az egyének tárgyként kezelését, így explicit módon társadalmi célokért való feláldozását, azaz akár a halálbüntetést is.

²⁶ HALMAI – TÓTH: *i. m.* 263. o. vö. FELDMAN, DAVID: *Human Dignity as a Legal Value, Part I.*, 1999, Winter Public Law, 682. o., FELDMAN és társai a méltóságot egyfajta elrendő célként, nem is jogként kezelik. Vö. Sólyom László párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz ABH 1990, 88., 103–107. o. „*az ember (K. K. B.) Halálának esetleges erkölcsi értéke a túlélők ügye – beleértve az állam idevágó kötelességeit is –, ettől persze még motíválhatja az ő tetteit, akár önfeláldozását is.*”

²⁷ Lábady Tamás és Tersztyánszky Ödön párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz ABH 1990, 88., 95–96. o.

²⁸ Sólyom László párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz ABH 1990, 88., 103–107. o.

(4) A törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok, valamint őket is terhelik azok a kötelezettségek, amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak.”²⁹

Az új szöveg gyakorlati jelentősége csupán annyi, hogy a szükségesség-arányosság és az objektív tartalom tesztje ezentúl párhuzamosan válik az alapjog-korlátozással szembeni mércévé.³⁰

A régi Alkotmány 54. §-ának tartalma jelenleg az Alaptörvény II. cikkében szerepel, amely passzus a következőképpen szól:

„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”

Jakab András szerint az új szöveg – ahogy azt már fentebb említettem – azokat a dogmatika problémákat igyekszik korrigálni, amelyek a fentiekben bizonyított oszthatatlansági doktrínára adtak alapot. Megjegyzendő, hogy véleményem szerint jelenleg is az oszthatatlansági doktrína érvényes, mert a II. cikk szintén egységesen említi az élethez és a méltósághoz való jogot, így az korlátozhatatlanság tekintetében mindenképp azonos megítélés alá kell, hogy essék. Ezen felül a Nemzeti Hitvallásban valljuk, hogy az emberi lét alapja az emberi méltóság. E kitétel szerint elképzelhetetlen a két transzcendens, jogon kívüli dolog szétválasztása.

Jakab szerint az Alaptörvény jelenlegi szövege a német *Grundgesetz* (a továbbiakban: GG.) 1. cikk (1) bekezdésének mintájára alakult így, miképpen az első mondatban *expressis verbis* kimondja az emberi méltóság sérthetlenségét. Jakab azt is állítja, hogy a sérthetlenség dogmatikailag az alapjog korlátozhatatlanságát jelenti, azonban véleményem szerint a korlátozhatatlanság és a sérthetlenség nem ugyanazt a jelentést tartalmat hordozzák.³¹

A normaszöveg nyelvtani értelmezéséből adódóan is mást értünk a sérthetetlen és korlátozhatatlan szavakon. A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a *sérthetetlen* szó, mint melléknév jelentése az, „akit nem szabad (meg)sérteni”, amennyiben ez szabállyal párosul akkor „különleges jogi védelemben részesülőt” jelent, ezzel szemben a *korlátozhatatlan* szó jelentése, a korlátoz szóból adódóan, amely „bizonyos keretek közé szorított és csökkentett” jelent, ezt a keretek közé szorítást nem teszi lehetővé. Láthatjuk tehát, hogy a szavak nyelvtani értelme sem vezet azonos eredményre.³²

A rendelkezés történeti-rendszertani értelmezéséből adódóan abból kell kiindulnunk, hogy milyen mintára készült az új Alaptörvény szövege. Mint azt fentebb említettem a német GG. szövegszerű átvételét valószínűsította meg az Alaptörvény az emberi méltóság sérthetlenségének tekintetében. A GG. 1 cikkének (1) bekezdése a következőképp rendelkezik az emberi méltóságról:

„Die Würde des Menschen ist unantastbar. Sie zu achten und zu schützen ist Verpflichtung aller staatlichen Gewalt.”

Az *unantastbar* szó jelentése érinthetetlen, sérthetetlen, elidegeníthetetlen, azaz semmilyen formában nem jelenti azt, hogy korlátozhatatlan. A német alaptörvény kommentárja szerint e rendelkezés előíró, nem pedig leíró, így normatív tartalmúnak tekinthető. A méltóság minden fajta megsértése „sérülést” okoz, ezáltal sérül a méltósághoz való jog, ami a GG.-ben egyértelműen *értékrendként* szerepel.³³ Amennyiben tehát elfogadjuk, hogy az Alaptörvény új szövege német mintára készült, úgy el kell fogadnunk az annak értelmezéséből következőket is.

Az alapjogi dogmatika is különbséget tesz korlátozás és sértés között. Az *alapjog korlátozása* az alapjogba történő *állami* beavatkozás, tehát az államhatalom, az alkotmányban megfogalmazott felhatalmazása alapján az alapvető jog garantálását korlátozza. Ádám Antal szerint a korlátozás fogalmilag csupán alkotmányos lehet, amely kitétel azt jelenti, hogy az alapjogi garanciák esetleges korlátainak vagy határainak min-

²⁹ Magyarország Alaptörvénye I. cikk.

³⁰ Jakab (2011): *i. m.* 202–203. o. Lényegében az EU Alapjogi Karta 52. cikkének, illetve német minták átvételéről van szó, valamint az alkotmányozó az AB által korábban használt tesztek kodifikációját tette meg.

³¹ Uo. 203. o.

³² JUHÁSZ JÓZSEF – SZÓKE ISTVÁN – O. NAGY GÁBOR – KOVALOVSKY MIKLÓS (szerk.): Magyar Értelmező Kéziszótár, 2003, Akadémiai Kiadó, Budapest, 736. o., 1179. o.

³³ DREIER, HORST (szerk.): *Grundgesetz Kommentar 2. Auflage Band I Präambel, Artikel 1-19*, 2004, Mohr Siebeck, Tübingen, 209–211. o.

denképpen az alkotmányból kell származniuk, annak azokat tartalmaznia kell. Amennyiben ez a korlátozás az *alkotmánnyal ellentétes*, akkor *alapjogsértésről* beszélhetünk.³⁴

Különbséget kell tennünk ugyanakkor jogsértés és korlátozás között az azt megvalósító alany oldaláról is, ti. az *alapjog korlátozásnak* – mint ahogy arra már fentebb utaltam – mindenképpen *állam általi korlátozásnak* kell lennie, a *jogsértésnél* viszont ez a tétel nem alkalmazható, mivel akár *egy magánszemély is képes egy másik jogalany alapjogainak megsértésére*.

Következésképpen állítom, hogy amennyiben az emberi méltóság sérthetlenségét dogmatikailag korlátozhatatlanságnak tekintjük, akkor azt csak és kizárólag az állam részéről nyilvánítjuk tilosnak, érinthetetlennek. Kikerül így a védelem alól az olyan helyzetek köre, mint pl. az emberölés, ahol két magánszemély között játszódik le az alapvető jog megsértése. Véleményem szerint tehát nem indokolt a sérthetlenséget a korlátozhatatlansággal azonosítani, mivel két különböző tartalmú fogalomnak tekinthetőek, így alkalmazásuk is különböző gyakorlathoz vezethet.

A további a német Alaptörvényből egy más méltóságfogalom is következik, amely szemben áll a halálbüntetést alkotmányellenesnek nyilvánító határozat egységes emberképével, miszerint élet és méltóság egymástól elválaszthatatlan egységet alkot. A német jogfelfogás szerint az emberi méltóság ideája független az egyes ember létezésétől, a méltóság abban az esetben is sérülhet, ha az ember még nem született meg, vagy már meghalt. A magam részéről ezzel az állásponttal nem értek egyet, azonban az Alaptörvény értelmezéséből adódóan itt is különbséget kell tennünk a két normaszöveg között, amely a korábbi, erre irányuló határozatok felülvizsgálatát is implikálja.³⁵

3. HALÁLBÜNTETÉS AZ ALAPTÖRVÉNYEN TÚLMUTATÓAN

Ronald Dworkin szerint a jogban nem csupán szabályok, hanem jogelvek és alapjogok is vannak, amelyek hűen tükrözik egy adott korszak erkölcsi felfogását, és általában igencsak tartós életűek. E szabályokon kívüli komponensek egy fölöttes réteget képeznek a jogon belül, amely akkor is irányt mutat a bírák számára, ha a szabályokból olyan ítélet következne, amely szemben áll a jogelvekkel, illetve az alapjogokkal. Ilyenkor ezeket kell figyelembe venni.³⁶

Ezeket az elveket gyakran generálklauzuláknak nevezzük, melyek a jogszabályok elkerülhetetlen kiegészítői. A generálklauzulák, ahogy azt Konrad Zweigert mondja „a bírói-jog betörésének kapui”, e „testetlen árnyak” vagy kaucuk-szabályok a jog adaptációját szolgálják a változó életviszonyok és a tényállások különleges sajátosságai között. E generálklauzulák a jogalkotók sajátos eszközei az állandó jogi adaptációhoz, így ugyanis a szempontok és standardok mellett adhatunk a bírónak jogalkotási hatalmat, amelyet már amúgy is birtokol.³⁷ A magyar Alkotmánybíróság ilyen generálklauzulának tekintette az emberi méltóságot.³⁸

A fenti gondolatmenetet folytatva, az alkotmány nem pusztán egy alapjogi katalógus, amelyből elvenni és hozzáadni is lehetséges, nem csupán egy szöveg, amelyet az alkotmányozó hatalom kényére-kedvére módosíthat, az alkotmány ennél több, morális elvek chartája is, amelyek a szöveggel koherens rendszerként egyszerre értelmezhetőek. A magyar Alkotmánybíróság ezt a dworkini gondolatot az egyes alapjogok tekintetében egyenként igyekezett kibontani és az emberi élethez és méltósághoz való jognál a korábbi pragmatikus felfogásokkal szemben a jog természetéből indult ki. Az alkotmánybíróságok tekintetében – német min-

³⁴ PETRÉTEI: *i. m.* 452–453. o.; illetve vö. ÁDÁM ANTAL: *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*, 1998, Osiris, Budapest, 54. o.

³⁵ KISS GYÖRGY: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, 2010, Justis, Pécs, 45. o. vö. „die Menschenwürde als potentielle Eigenschaft jedes konkreten Menschen” MAUNZ, THEODOR – DÜRIG, GÜNGTER: *Grundgesetz (Kommentar)*, 1993, C. H. Beck'sche Verlagsbuchandlung, München, Art 1. Abs 1. RdNr. 19.

³⁶ FÖLDESI TAMÁS: *Valamit valamiért? A jogok és kötelezettségek harmóniája és diszharmóniája*, 1997, Korona, Budapest, 93. o. vö. VISEGRÁDY ANTAL: *Jog- és Állambölcsélet*, 2003, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 51. o.

³⁷ ZWIEGERT, KONRAD – KÖTZ, HEIN: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Zivilrechts 3. Auflage*, 1996, Mohr Lehrbuch, Tübingen, 512. o. A „testetlen árnyak” kifejezéshez ld. BECK SALAMON: *Érdekeszme töredékek*, in ALMÁSI ANTAL (szerk.): *Glossza Grosschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből c. művéhez*, 1933, Grill, Budapest, 44. o. Vö. LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, 2012, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 137. o.

³⁸ SÓLYOM LÁSZLÓ: *Alkotmányértelmezés az új alkotmánybíróóságok gyakorlatában*, in *Fundamentum*, 2002/2. szám, 22. o., 25. o. és SÓLYOM LÁSZLÓ: *Az Alkotmány emberi jogi generálklauzulájához vezető út*, in *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1. szám, 27–49. o.

tára – szokás volt az alkotmány értékrendjére, mint általános mögöttes érték-szintetizációra hivatkozni. A magyar Alkotmánybíróság került egy ilyen általános mögöttes értékrend megjelölését, mivel Sólyom szerint ennek bizonyítására képtelen lett volna az akkori testület, ezért csupán az egyes alapjogok tekintetében éltek az értékszempontok kibontásával.³⁹

Visszatérve Dworkinhoz, aki azt mondja, hogy az a jogelv, hogy senki nem húzhat hasznot abból, amit ő maga csalárd módon idézett elő akkor is érvényesül, ha ebből direkt jogkövetkezmény nem származik, mert a konkrét jogszabály úgy mond „háttereként” magát az elvet is alkalmazzuk. Amennyiben elfogadjuk, hogy az emberi méltóság egy ilyen alapelv, akkor ahhoz feltétlen érvényességet kell kapcsolnunk, így végső soron eljuthatunk a halálbüntetés egy természetjogból eredő tilalmához.⁴⁰

Folytatva a gondolatmenetet a halálbüntetés nem pusztán alkotmányellenes, de az Alkotmány mögött, helyesebben a fölött álló érték(ek) önkényes átrendezésére törekszik. Ahogy Lábady és Tersztyánszky a halálbüntetés alkotmányellenességét kimondó alkotmánybírói határozathoz írt párhuzamos véleményében kifejti, az élet és az emberi méltóság tulajdonképpen transzcendens a jog számára hozzáférhetetlen, kezelhetetlen. Egy kiindulási pont, amelynek elemei egymástól elválaszthatatlanok és önkényesen át nem rendezhetőek.

E helytálló természetjogi érvelés, véleményem szerint alkalmazható a kelsen Tiszta Jogtanból való levezetésre is, a következő korrekciókkal. Meggyőződésem, hogy a jogfilozófiai elméletek egymás mellett, párhuzamosan is értelmezhetőek, főleg egy olyan helyzetben, ahol filozófiai felfogások csapnak össze egy olyan összetett kérdés kapcsán, mint a halálbüntetés.

Bár Kelsen teljes mértékben és egyértelműen elutasítja a természetjogot és jogtanát logikai úton építi fel (amely ezért lesz „tisztá”) és nem számol az erkölcsnek a jog történeti és gyakorlati kialakulására tett hatásával, véleményem szerint nincs akadálya, hogy egy természetjoghoz hasonló érvelést alkalmazzak.⁴¹ A Tiszta Jogtan a jogot, csakúgy, mint Bentham és Mill egy kizárólagosan mesterségesen létrehozott dolognak tekinti, amelyet az ember alkotott. Álláspontom szerint pedig e mesterséges entitás képtelen egy számára olyan idegen dolgról való rendelkezésre, mint az élet, vagy a méltóság. E két jogon kívül áll, attól teljesen független transzcendens, alapvetően korlátozhatatlan és sérthetetlen, a jog, mint mesterségesen alkotott rendszer által.

A Tiszta Jogtan szerint a fizikai személy nem maga az ember, mert az ember *nem jogi*, hanem egy biológiai-pszichológiai fogalom, így nem a jog, vagy a jogi megismerés által adott egységet fejez ki. Kelsen szerint a jog az embert nem teljes egészében, így nem a testi és lelki funkciójával egyetemben értelmezi. Az emberi aktusok azok, amelyeket a jog kötelességként vagy jogosultságként képes elismerni. Ennek következtében az ember nem tartozik a jogrend által létrehozott közösséghez a maga teljes valójában, tehát életével és méltóságával együtt, hanem pusztán cselekvéseivel és mulasztásaival, amelyet a jog vagy szabályoz, vagy nem.⁴²

Véleményem szerint az élet és a méltóság a joggal szemben – csakúgy, mint Kelsen szerint a tulajdonjog – egy transzcendens kategória, egy olyan intézmény, amely áthághatatlan korlátot állít a jog, és a jogrend tartalmi kialakítása felé.⁴³

Ezáltal a halálbüntetés még akkor sem megengedhető a jog által, ha az Alaptörvény módosul, mégpedig olyan irányba, ahol a jelenleg felállított határok átléphetőek. Ha a legsúlyosabb büntetési nem alkotmányellenességét hirdető rendelkezések elvésznek, az sem jelentheti az életért való küzdelem elvesztését, mivel az emberi méltóság és az élet egyfajta élő tilalomfaként áll, és állni is fog a jog előtt, amelyet az nem léphet át, nem vethet teljesen uralma alá.⁴⁴

³⁹ SÓLYOM LÁSZLÓ: A „nehéz eseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez, in *Fundamentum*, 1997/1. szám, 31. o., 37. o.

⁴⁰ FÖLDESI: *i. m.* 94. o. vö. DWORKIN, RONALD: *Taking Rights seriously*, 1967, Harvard University Press, Harvard, 23–24. o.

⁴¹ Szintén jogi pozitivistá érvelés Harté, akinek érvelése annyiban tér el Kelsenétől, hogy ő a jogot és az erkölcsöt is empirikusan is vizsgálja, majd végül jut arra a megállapításra, hogy nincs szükségszerű, csupán véletlenszerű kapcsolat az erkölcs és jog között. Ebből következően a természetjog általi legitimáció elvileg ugyan elfogadhatatlan, azonban a természetjog minimuma kiküszöbölhetetlen a jogból. FÖLDESI: *i. m.* 90–92. o. vö. HART, Herbert L. A.: *The Concept of Law*, 1994, Clarendon Law Series, Clarendon, 204. o.

⁴² KELSEN, HANS: *Tiszta jogtan*, 2001, Rejtjel, Budapest, 29. o.

⁴³ Uo. 24. o.

⁴⁴ Uo. 24. o., 29. o.

ÖSSZEGZÉS

A halálbüntetés és az ezzel összefüggő kérdések az emberiség több ezer éves történetén keresztül mindig is jelen voltak, és valószínűleg jelen is lesznek még hosszú éveken át. Ez idáig senkinek sem sikerült mindenki számára megnyugtató, és kielégítő választ találni az emberiség nagy kérdéseire, honnan jöttünk, miért vagyunk itt, mi lesz velünk a halálunk után. Ehhez a kérdéskörhöz kapcsolódik a halálbüntetés is, amely hasonlóan megosztó, mint az imént feltett nagy kérdések.

Meggyőződésem, hogy kétséget kizáróan bizonyítottam, hogy a nemzetközi dokumentumokat félretéve, pusztán a magyar Alaptörvényre támaszkodva is bizonyítható a halálbüntetés tilalma. Nem csupán az implikált XIV. cikk, hanem az I. és II. cikk egymásra hatásából, valamint a feltétel nélkül nem alkalmazható, azonban egy esetleges új határozat kapcsán érvként felhasználható 23/1990 (X. 31.) AB határozatból kitűnik, hogy a halálbüntetés alkotmányellenes.

Véleményem szerint, amennyiben elfogadjuk azt az állítást, hogy az alkotmányozó hatalomnak bármikor lehetősége van az alkotmány módosítására, abból az következik, hogy pusztán az Alaptörvényre hivatkozva nem érvelhetünk támadhatatlanul a halálbüntetés ellen, azonban a hatályos jogi környezetben ez tekinthető hangsúlyos(abb)nak, mint a fentiekben bemutatott jogfilozófiai érvek.

Álláspontom szerint azonban a halálbüntetés kapcsán az azt megsemmisítő életről és emberi méltóságról, mint alapvető emberi jogokról kell beszélnünk, emberi jogi érvelés viszont kellő jogfilozófiai megalapozás nélkül elképzelhetetlennek tűnik, ennek kapcsán szoltam a Dworkin, Hart, Kelsen és más jogi gondolkodók álláspontjáról.

Lábady és Tersztyánszky a fent elemzett alkotmánybíróági határozathoz fűzött párhuzamos véleményében álláspontom szerint egy természetjogi érvelést folytatva jutott a halálbüntetést alkotmányellenesnek tekintő döntésre. A fentebb kifejtett gondolatmenet véleményem szerint kisebb korrekciókkal alkalmazható a kelsen Tiszta Jogtanból való levezetésre is, mely a sok közül az egyik érvelési lehetőség a halálbüntetés ellen.

Tekintettel a kérdés összetettségére és az állandóan változó filozófiai és morális állapotokra, az emberek lelkületére úgy vélem hasznos számba venni a tételes jogon kívül álló lehetőségeket az ilyen horderejű emberi életéről való döntések tisztázásakor is. Így kerülhetett sor egyébként egymást kizáró elméletek – lásd természetjog és Tiszta Jogtan – együttes, de legalábbis egymás melletti alkalmazására, mivel így adható a legtöbb ember számára megnyugtató, azonban semmiképpen sem végső válasz arra a kérdésre, hogy „Megengedhető-e a halálbüntetés?”

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] BALOGH ÁGNES – TÓTH MIHÁLY (szerk.): *Magyar büntetőjog - Általános rész*, 2015, Orisis, Budapest.
- [2] BALOGH ZSOLT – HOLLÓ ANDRÁS – KUKORELLI ISTVÁN – SÁRI JÁNOS (szerk.): *Az Alkotmány magyarázata*, 2003, KJK-Kerszöv, Budapest.
- [3] BECK SALAMON: Érdekeszme töredékek, in ALMÁSI ANTAL (szerk.): *Glossza Groschmid Béni Fejezetek kötelmi jogunk köréből c. művéhez*, 1933, Grill, Budapest, 40–55. o.
- [4] CSEPORÁN ZSOLT: Az Alkotmánybíróság jogfejlesztő joggyakorlata, különös tekintettel az ítéletek hivatkozhatóságára. Az Alkotmánybíróság esetjogának közjogi szempontú vizsgálata az Alaptörvény negyedik módosítása tükrében, in *Scriptura* 2014/1. szám, 87–96. o.
- [5] DREIER, HORST (szerk.): *Grundgesetz Kommentar 2. Auflage Band I Präambel, Artikel 1-19*, 2004, Mohr Siebeck, Tübingen.
- [6] DRINÓCZI TÍMEA (szerk.): *Magyar alkotmányjog III. – Alapvető jogok*, 2010, Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- [7] DWORKIN, RONALD: *Taking Rights seriously*, 1967, Harvard University Press, Harvard.
- [8] FELDMAN, DAVID: *Human Dignity as a Legal Value, Part I*, 1999, Winter Public Law.
- [9] FÖLDESI TAMÁS: *Valamit valamiért? A jogok és kötelezettségek harmóniája és diszharmóniája*, 1997, Korona Kiadó, Budapest.
- [10] FRIVALDSZKY JÁNOS: Az emberi személy alkotmányos fogalma felé – a méhmagzat életjogának tesztjén keresztül, in SCHANDA BALÁZS – VARGA ZS. ANDRÁS (szerk.): *Látélet közjogunk elmúlt évtizedéről*, 2010, PPKE JÁK, Budapest, 19–51. o.
- [11] FRIVALDSZKY JÁNOS: *Természetjog és emberi jogok*, 2010, PPKE JÁK, Budapest.
- [12] HALMAI GÁBOR – TÓTH GÁBOR ATTILA: *Emberi jogok*, 2008, Osiris Kiadó, Budapest.
- [13] HART, HERBERT L. A.: *The Concept of Law*, 1994, Clarendon Law Series, Clarendon.
- [14] HOLLÓ ANDRÁS – BALOGH ZSOLT (szerk.): *Az értelmezett alkotmány – Alkotmánybíróági gyakorlat 1990-2009*, 2010, Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó, Budapest.

- [15] JAKAB ANDRÁS (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja II.*, 2009, Századvég, Budapest.
- [16] JAKAB ANDRÁS: *Az új Alaptörvény keletkezése és gyakorlati következményei*, 2011, HVG-ORAC, Budapest.
- [17] JUHÁSZ JÓZSEF – SZŐKE ISTVÁN – O. NAGY GÁBOR – KOVALOVSKY MIKLÓS (szerk.): *Magyar Értelmező Kéziszótár*, 2003, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- [18] KANT, IMMANUEL: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése*, 1991, Gondolat Kiadó, Budapest.
- [19] KELSEN, HANS: *Tiszta jogtan*, 2001, Rejtjel Kiadó, Budapest.
- [20] KIS JÁNOS: *Vannak-e emberi jogaink?*, 2003, Stencil Kulturális Alapítvány, Budapest.
- [21] KISS GYÖRGY: *Alapjogok kollíziója a munkajogban*, 2010, Justis, Pécs.
- [22] LÁBADY TAMÁS: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*, 2012, Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- [23] MAUNZ, THEODOR – DÜRIG, GÜNGTER: *Grundgesetz (Kommentar)*, 1993, C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München.
- [24] MOÓR GYULA: *A jogbölcselet problémái*, 1992, Hatágú Síp Alapítvány, Budapest.
- [25] MOÓR GYULA: *A természetjog problémája*, 1934, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- [26] PETRÉTEI JÓZSEF: *Az alkotmányos demokrácia alapintézményei*, 2011, Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- [27] SÁRI JÁNOS – SOMODY BERNADETTE: *Alapjogok – Alkotmánytan II.*, 2008, Osiris, Budapest.
- [28] SÓLYOM LÁSZLÓ: A „nehéz eseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez, in *Fundamentum*, 1997/1. szám, 31–43. o.
- [29] SÓLYOM LÁSZLÓ: Alkotmányértelmezés az új alkotmánybíróságok gyakorlatában: in *Fundamentum*, 2002/2. szám, 18–28. o.
- [30] SÓLYOM LÁSZLÓ: Az Alkotmány emberi jogi generálklauzulájához vezető út, in *Iustum Aequum Salutare*, 2005/1. szám, 27–49. o.
- [31] SZEMERE BERTALAN: *A büntetésről és különösbbe a halálbüntetésről*, 1990, (h.n.), Halálbüntetést Ellenzők Ligája.
- [32] TAKÁCS ALBERT: Az emberi méltóság elve a filozófiában és az alkotmányjogban, in HAJAS BARNABÁS – SZABÓ MÁTÉ (szerk.): *Emberi méltóság korlátok nélkül – A gyermekek, hajléktalanok és a gyülekezők jogai*, 2009, Országgyűlés Hivatala, Budapest, 21–42. o.
- [33] TÓTH J. ZOLTÁN: Élet vs. méltóság, élethez való jog vs. méltósághoz való jog: Az oszthatatlansági tézis és az eutanáziahatározat, in *De iurisprudentia et iure publico*, 2011/2. szám, 293–311. o.
- [34] VISEGRÁDY ANTAL: *Jog- és Állambölcselet*, 2003, Dialóg Campus, Budapest-Pécs.
- [35] ZWEIGERT, KONRAD – KÖTZ, HEIN: *Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Zivilrechts 3. Auflage*, 1996, Mohr Lehrbuch, Tübingen.

FELHASZNÁLT NEMZETKÖZI DOKUMENTUMOK:

- [1] Emberi Jogok Európai Egyezménye - Hatodik jegyzőkönyv.
- [2] EU Alapjogi Karta.
- [3] Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya - Második Fakultatív jegyzőkönyv.

FELHASZNÁLT ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI HATÁROZATOK:

- [1] 8/1990. (IV. 23.) AB határozat ABH 1990, 42.
- [2] 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz ABH 1990, 88.
- [3] 22/2012. (V. 11.) AB határozat.

FELHASZNÁLT EGYÉB JOGFORRÁSOK:

- [1] Magyarország Alaptörvény.
- [2] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland.

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- [1] Hack Péter: Érvek a halálbüntetés mellett, http://hvg.hu/hvgfriss/2014.32/201432_ervek_a_halal_buntetes_mellet# (2015. július 17.)
- [2] Tóth J. Zoltán: Halálbüntetés: pro és kontra, <http://jesz.ajk.elte.hu/toth14.html> (2015. július 20.)
- [3] <http://szeged.hir24.hu/szeged/2012/08/20/az-utolso-kivegzes-magyarorszagon/> (2015. augusztus 3.)
- [4] http://index.hu/belfold/2015/04/28/orban_viktor_pecs/ (2015. július. 17.)

SUMMARIES

BESENYEI, FRUZZSINA TÜNDE

THE IMMINENCE OF TERRORISM IN CONNECTION WITH THE INTERNATIONAL PROTECTION OF THE CULTURAL HERITAGE AND ANTIQUITIES THROUGH THE EXAMPLE OF THE ISLAMIC STATE

Abstract

In my essay, I analyzed the connections between the international protection of cultural heritage and terrorism as well as the occurrent questions of international law about this situation.

Thanks to the mass media, we can hear the latest news every day about the terrorist attacks which have recently taken aim at archaeological ruins and relics in the Middle East. The Caliphate-conception of the Islamic State rejects everything what is polytheistic and idolatrous. On the other hand, the illegal trade of art treasures originate from Syria and Iraq are largely increasing. Therefore international community has to take the transnational criminal organisations as well as the protection of cultural heritage into account at the same time.

Regarding the legal and economic conditions of this crisis, the possible solution can be – among others – the reform of the cultural genocide-conception which has already appeared in the judicial custom of the ICTY and the sanctions of the UN Security Council over against a de facto illegal government.

Keywords

International law, cultural heritage, terrorism, antiquities, UNESCO, Islamic State

BUJÁKI, LÁSZLÓ

CHALLENGES OF IMPLEMENTING THE COMMON DISTRIBUTION SYSTEM OF ASYLUM SEEKERS IN THE EUROPEAN UNION AND FUTURE COOPERATION IN THE FIELD OF ASYLUM LAW

Abstract

For a couple of months rising number of refugees have been coming to the European Union applying for asylum. The common European approach on asylum has to be a part of the way on reaching the European Union area of freedom, security and justice. The study investigates the weaknesses of the current asylum system of the EU and the possible future cooperation among member states on common level. The study analyzes the current German asylum system and seeks the answer to the question whether it is possible to have a common distribution approach on EU level and if yes, under which conditions it could be feasible.

Keywords

Asylum, common distribution, quota system, European Union, Germany

DORNFELD, LÁSZLÓ

CHALLENGES OF COMBATING CYBERCRIME

Abstract

The invention and spread of the Internet changed our lives fundamentally. Soon, criminals soon became interested in the new technology. As the new methods of transnational crimes became widespread, states and international organizations recognized the need for creating legal regulations. In my study, questions are examined on the basis of the most recent English and Hungarian source materials. I present the possibilities of using traditional investigation methods and the fact that there were no radical changes in criminal procedural law and I point out the mistakes in some of the new legal institutions. I also study the questions of the shaping of new regulations, and the implementation of self-regulation which could prevent excessive law-making.

Keywords

Criminal procedure law, cybercrime, computer crime, investigation, European Union

JUHÁSZ, LÍVIA

DEATH PENALTY, LIFE IMPRISONMENT AND THE ALTERNATIVE SANCTIONS

Abstract

The Study is about the traditions, the present situation and the possible future directions of the Hungarian penal system. At first, it briefly examines the issue of the death penalty, it focuses on the international regulations, that's guarantee, that in Hungary never going to be punished anything by death. In the following, a kind of legal institution was created instead of the death penalty. The life imprisonment take a center stage, especially the new legal institution, the Obligatory clemency process. Finally the Writer –in the greatest part of the study- gives alternatives to the typical form of punishment, to the imprisonment, she enumerates the solutions, the sanctions and the possibilities instead of the imprisonment in the Hungarian law system. The aim of the writer is to show the errors of the penal system, the handicaps of the imprisonment and to draw the attention for the alternative possibilities, that are applied successfully all over Europe.

Keywords

Death penalty, life imprisonment, Obligatory clemency process, alternative sanction, reintegration custody, postponement of charge, conditional release, probation, community service, reparations, financial penalty

KIS KELEMEN, BENCE

ABOUT THE DEATH PENALTY

Abstract

The following article is dealing with the up to date topic of death penalty from the aspect of constitutional law and legal theory. It is searching for the answer of the applicability of the decision of the Hungarian Constitutional Court on the abolishment of death penalty concerning the old and the new Constitution is different in text. The article also deduces the prohibition of death penalty from the natural law theory and Kelsen's Pure Theory of Law. It makes human life and dignity a certain frontier which cannot be crossed or ruled by the law.

Keywords

Human dignity, right to life, unconstitutional, Kelsen's Pure Theory of Law

SZERZŐINKHEZ (A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI)

---

1. A *Diskurzus* című tudományos folyóirat magyar nyelven beküldött tanulmányokat fogad el.
2. A kézirat terjedelme nem haladhatja meg az 50.000 karaktert. Kérjük szerzőinket a terjedelmi korlát szigorú betartására.
3. A szöveget elektronikus formátumban kérjük leadni (az MS Word bármelyik változatában elmentve) a janos.kalman88@gmail.com email címre.
4. A tanulmányok tartalmazza a szerző nevét és a mű címét, rövid (6-8 soros) magyar és angol nyelvű összefoglalóját és kulcsszavait. A név balra zárva, félkövéren, 11pt betűmérettel, kiskapitálissal szedve szerepeljen. Alatta a cím, szintén balra zárva, félkövéren, 14pt betűmérettel, kiskapitálissal szedve. Alatta a magyar nyelvű összefoglaló és a kulcsszavak dőlten, 11pt betűmérettel szedve szerepeljenek. Az angol nyelvű összefoglalót és kulcsszavakat külön dokumentumban kérjük a fenti email címre megküldeni.
5. A következő formai kritériumokat kérjük betartani: A/4-es lapméret, 11pt betűméret, szimpla sorköz, 2 cm oldalsó és alsómargók, 2,5 cm felsőmargó, első sor behúzása 0,75 cm. A fejezetek és alfejezetek legelső bekezdései, illetve a pontokba szedett felsorolások utáni első bekezdések esetén azonban nem kell az első sort behúzni.
6. Az első szintű fejezet címe arab számmal sorszámozva, sorkizártan, félkövéren, 11pt betűmérettel, kiskapitálissal szedve szerepelnek. Előtte 18pt, utána 12pt térköz áll. A másodszintű alfejezetek címei sorkizártan, félkövéren, 11pt betűmérettel szedve szerepelnek, kétagú arab számmal sorszámozva. Előtte 12pt térköz áll. Három vagy annál több szintű fejezeti rendszer csak kivételes esetben fogadható el.
7. A szöveg közbeni kiemelésként dőlt betű alkalmazható, ritkítás, aláhúzás, vastag betű, csupa nagy betű csak kivételes esetben fogadható el.
8. A közvetlen hivatkozásokat lábjegyzetekben, az oldal alján kérjük feltüntetni. A lábjegyzetben és az irodalomjegyzékben szereplő hivatkozások rendje a következő: SZERZŐ: *Cím*, évszám, kiadó, kiadás helye, oldalszám. Kérjük, hogy mindenhol vesszőt (és nem pontot) alkalmazzanak a bibliográfiai adatok között. Első alkalommal a szerző nevét kiskapitálissal, teljes egészében ki kell írni, külföldiek esetében a vezetéknev kerül előre, majd vesszővel elválasztva a keresztnév. Ha háromnál több szerző van, csak a szerkesztőt kell megjelölni a (szerk.) jelzéssel. Példa: SZLADITS KÁROLY: ..., ZAKKARIA, FAREED: ..., MEZEY BARNA (szerk.): A mű címét és alcímét dőlt betűtípussal jelölik. Ha van alcím, akkor azt a rendes címtől ponttal szükséges elválasztani, egyébként csak a bibliográfiai hivatkozás legvégén van pont. Amennyiben folyóiratból, gyűjteményes kötetből származik a forrás, úgy a mű címe után vessző következik, majd az „in” szócska (ami kisbetűvel, kettőspont nélkül szerepel) és a folyóirat vagy gyűjteményes kötet adatai. Utóbbinak rendszerint van szerkesztője, így azt is fel kell tüntetni. Folyóirat esetén a számot az alábbi formában szíveskedjenek megjelölni: évszám/sorszám. „szám”.pl. ..., in *Magyar Jog*, 2006/7. szám, 34. o. Ezekben az esetekben nem a közvetlen forrás, hanem a folyóirat vagy gyűjteményes mű címe szerepel dőlt betűvel. Az oldalszámot kis „o” betűvel jelölik. Internetes forrás esetén a letöltés helyét és idejét fel kell tüntetni. Példák:

¹ CSÉCSY GYÖRGY: *Védjegyjog és piactudomány*, 2001, Novotni kiadó, Miskolc, 36. o.

² BÍRÓ GYÖRGY: Átruházó szerződések, in *Polgári Jogi Kodifikáció*, 2003/2. szám, 14–30. o.

³ EÖRSI GYULA: A tulajdonátszállás kérdéseiről, in SÁRKÖZY TAMÁS – VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Eörsi Gyula emlékkönyv*, 2002, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Budapest, 277–420. o.

⁴ MENYHÁRD ATTILA: A tulajdonjog tárgyai, előadás a *Symposium Iubilaei Facultatis Iaurinensis* című konferencián, 2010. szeptember 21., Széchenyi István Egyetem Deák Ferenc Állam-és Jogtudományi Kar.

⁵ CSIKY PÉTER: A TRIPS egyezmény szerepe a nemzetközi iparjogvédelmi rendszerben, in *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 1998/3. szám, elérhető: <http://www.mszh.hu/kiadv/ipsz/199806/csiki.html> (2010.03.14.)

Egy mű ismételt hivatkozása esetén a SZERZŐ VEZETÉKNEVE valamint az „i. m.” megjelölés és az oldalszám szerepel. Ha ugyanannak a szerzőnek több műve is szerepel a hivatkozások között, a szerző vezetékneve után zárójelben az érintett mű évszámát is fel kell tüntetni. Egymást követő

lábjegyzetekben, ugyanarra a műre történő hivatkozás esetén pedig az „Uo.” és oldalszám jelölést kérjük alkalmazni.

⁶EÖRSI: i. m. 298. o.

⁷Uo. 332. o.

A fentiekben nem részletezett esetekre GYURGYÁK JÁNOS: *Szerzők és szerkesztők kézikönyve*, 2005, Osiris, Budapest, című mű az irányadó.

Felhívjuk szerzőink figyelmét, hogy a hivatkozási rendszer nagyfokú be nem tartása, következtelensége illetve plágiumgyanú esetén a tanulmány elutasításra kerül!

9. Egy szó szerint átvett gondolatot kötelező idézőjelbe rakni, és lábjegyzetben a forrást megjelölni. Az idézet ne legyen dőlt betűs. Több szintű idézés esetén a következő forma alkalmazandó: „...»...’...’...«...”
10. A mű végén irodalomjegyzék szerepel, a szerzők vezetéknéve szerinti ábécé sorrendben, [1] [2] formátumú számozással. Formailag és tartalmilag is a lábjegyzetnél írottak az irányadók azzal, hogy itt a folyóiratban vagy gyűjteményes műben szereplő cikkek esetén legutolsó bibliográfiai adatként a kezdő és záró oldalszámokat is fel kell tüntetni.
11. Az irodalomjegyzékben csak olyan tételek szerepelhetnek, amelyek lábjegyzetben is hivatkozásra kerültek. A megfelelő irodalomjegyzék hiánya a tanulmány elutasítását vonja maga után!
12. A (fekete-fehér) táblázatokat és ábrákat megfelelően formázva, az eredetüket a lábjegyzetknél írottak szerint feltüntetve, a szövegbe építve kell megjeleníteni.
13. A szerkesztőbizottsághoz beérkezett - formailag megfelelő - tanulmányokat az állandó és eseti tagokból álló lektori bizottságnak küldjük ki jóváhagyásra. A közlés feltétele a lektor támogató véleménye, illetve a javítandónak értékelt pontok átdolgozása.
14. A szerkesztőség a beérkezett kéziratokért honoráriumot nem fizet.

Köszönjük, hogy megfelelően elkészített kézirat beküldésével segítik munkánkat.

A főszerkesztő

TÁMOGATÓINK

SZÉCHENYI ISTVÁN
EGYETEM

UNIVERSITAS-GYŐR
NONPROFIT Kft.

DEÁK FERENC
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE